

ODSEVANJA

Koroška,
pomlad
poletje
2025

133
134

revija za leposlovje in kulturo

ODSEVANJA

8 EUR

133

NA PLATNICAH

Naslovnica:
Miro Hajnc,
Dotik, 1999,
tempera na
platno,
110 x 110 cm

Miro Hajnc, *Božanska komedija*, 1987,
olje na platno, 84 x 100,5 cm

Matthaeus Cerdonis de Windischgretz – Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal baccalaureus in magister ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal je okoli 60 poljudnoznanstvenih knjig, predvsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk – z malo gotico – in namesto listov paginiral le polovične tiskovne pole. V NUK hranijo nekaj njegovih originalnih tiskov.

Kazalo

Janez Križan	AFORIZMI	4
Bernardka		
Petrovič Mager	SKOZI	5
Andreja Odlazek	HAIKUI in PESMI	6
Emil Križnik	PROTEZA	8
Irena Cimerman	SLIKE IZ OTROŠTVA	10
Lucija Fortin	STATI(ČNOST)	11
Darinka Gregor	PROFESOR	13
Iva Hancman	MOZAIK	14
Simona Jerčič		
Pšeničnik	NI NEVARNO	15
Marko Kristan	HENRIJEVE OČI	17
Andrej Makuc	LITERARNA MATINEJA	18
Lucija Mirkac	SRCE IZ SENA	18
Ivan Penec – Vanč	TERC, KI JE HOTEL DELATI	22
Martina Podričnik	PETELINČEK MARKO	25
Iva Potočnik	TRPLJENJE PROFESORICE KLARE	27
Jani Rifel	KAVARNICA	28
Ivan Rus	TURNÉ SMUČKE	30
Janez Švab	NI VEČ SLIŠAL RUŠEVCEV	31
Karla Zajc		
Berzelak	GUSTI STRIDSBERG: MOJIH PET ŽIVLJENJ	34
Mirko Osojnik	KOROŠKA LITERARNA USTVARJALNOST V SAMOSTOJNI SLOVENIJI (1991–2024)	50
Helena Merkač	KNJIGA O SLOVENJGRAŠKEM »MEGAMANU«	66
Helena Merkač	80 LET OD KONCA 2. SVETOVNE VOJNE – 80 LET OD KONCA »ČUDNIH GOSPODOVIH POTOV«	67
Marko Košan	MIRO HAJNC (1955–2005) ONSTRAN	70
Andrej Makuc	JAZZERJI BERNEKERJEVA ODLIČJA ZA LETO 2025	82
Franc Verovnik	DRAGO VRESNIK (1926–1992) Novinar, urednik, publicist in pisatelj	84
Lea Knez	»NE GOVORIM ZASE, GOVORIM V IMENU MRTVIH«	90
Blaž Prapótnik	ODSEVALI SO Z NAMI	92

AFORIZMI

POEZIJA

PROZA

ESEJISTIKA

KNJIŽNE OCENE

LIKOVNA PRILOGA KULTURA

Janez Križan

Aforizmi

LEPOSLOVJE

- Obleka ne naredi človeka.
- Sladko je zaspal v cvetlični gredi in ... se zbudil z alergijo.
- Redke osvobodi resnica, mnoge laž.
- Včeraj naivno priden, danes previden.
- Humor in tumor sta tudi nevarna.
- V šoli odličnjak, v življenju nazadnjak.
- Lastna hvala, cena večja.
- Nepošteno je pošteno kradel.
- Spust na trda tla je za marsikoga zelo boleč.
- Kulturno nekulturno je postalo standard.
- Tudi na vrhuncu je bil daleč od vrha.
- Za sanje pravica, v živo krivica.
- En globok priklon še ne prinese kulturne pomladi.
- Problem je v tem, da ni nobenega problema.
- Veliko priložnosti, malo složnosti.

Zbrani odsevanjski aforizmi Janeza Križana so izšli v knjižici *Včeraj enoumje, danes brezumje*. Založba Cerdonis, 2024, izdajatelj ZKD Dravograd, izid knjige sta podprla sponzorja Občina Dravograd in CNC Paradiž. (Ur.)

ZVEZE

*Vse je brez zveze.
Nič oprijemljivega.
Nič sanj.
...
Noč prenoči.
Iščem ravnovesje med čustvi in razumom.
Nič.*

ŽEBELJ

*Zabij si pamet v srce.
Takrat boš videl:
mati omega,
oče alfa,
ti si vmes – v ljubezni.
Ne blati matere, očeta,
če si izgubljena duša.
Napiši pesem o sanjah, o vesolju,
piši iz sebe o sebi.
Piši brez izkrivljenih pogledov.
Si bil zraven?
Niti pri sebi.*

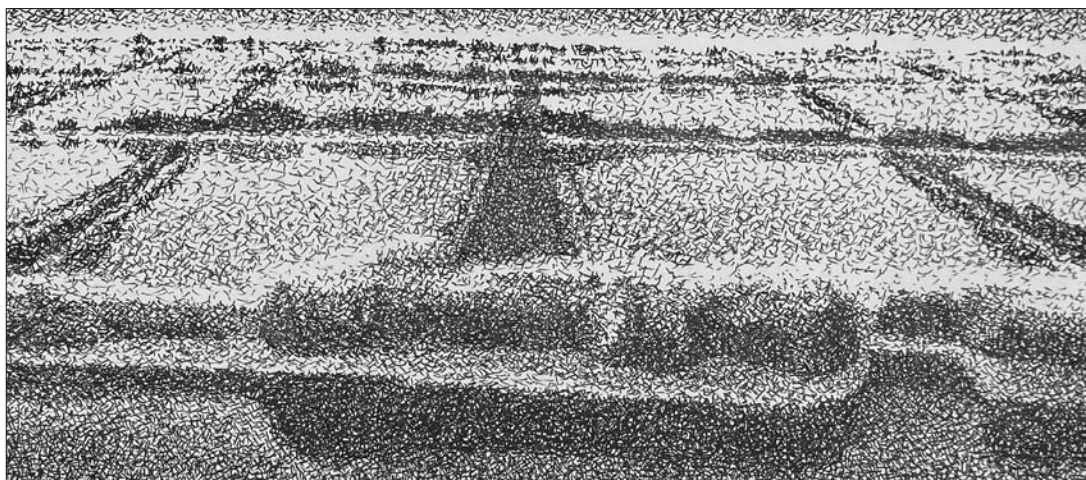
SKOZI

*občutke
ki se ponavljajo
greš
ena melodija
eno sonce v snežno reber
kratke sanje
polno
izpolnjene
iz duše stkane*

LEPOSLOVJE

BUTARA

*Klasičen okus.
Ni debela.
Nabita je.
Čokata ramena.
Slabo gibalna.
Lunast obraz.
Ob vrtenju gleda zabodeno.
Nasmeh ob napaki.
Butast.
Roza baretkna na veliki glavi je pika na i.*

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Zemlja)*, 2002, kreda, papir, 200 x 100 cm

Andreja Odlazek

HAIKUI IN PESMI

LEPOSLOVJE

*histerična sem
duša molče prebira
osebni roman*

*zgodba me odpre
spomnim se svete noči
Nada rojena*

*poglavje sedem
posušena detelja
stran 320*

*pike skelijo
klicaji ne cvetijo
poučna knjiga*

*črke kričijo
potrgane platnice
ubita zgodba*

*listi šumijo
hitim skozi besede
pozabim na čaj*

*kradem poglavja
prevaranim ljubimcem
strastnih noči*

*rastem s knjigo
iz knjige poučujem
preučujem um*

VEJICE KORAKOV

*Skozi prste gledam,
korak obrnjen
v neznano.*

*Korak obrnjen
v neznano,
skozi prste gledam.*

*V neznano,
skozi prste gledam,
obrnjen korak.*

DA MI BITI JE DREVO

*Da mi biti je drevo,
rastla bi kot smreka,
zelo visoko.*

*Da mi biti je drevo,
rastla bi kot jelka,
na široko.*

*Da mi biti je drevo,
rastla bi kot hrast,
bolj samotno.*

*Da mi biti je drevo,
rastla bi kot bor,
čisto skromno.*

*Da mi biti je drevo,
rastla bi kot oreh,
zelo globoko.*

*Da mi biti je drevo,
rastla bi kot breza,
blizu tebe.*

SVOBODA

*Svoboda je vsem na očeh,
a skozi vsa dolga leta
je v Parku herojev ob hiši učenosti
samotno morala mogočna lipa umreti.*

*Je svoboda res peščica,
v zeleno majico odetih
nasmejanih in dobrohotnih ljudi,
ki za fotografije novo drevo zasadi?*

*Če to je svoboda,
me, prosim, ne iščite v njej.
Na odprtem družbenem oddelku
me zaprto v življenju pustite spati naprej!*

*Svoboda je vsem na očeh,
v mestu glasnika miru,
a ob temnih petkih ob konju rezgeta nemir
razgretih in razočaranih duš.*

*Je svoboda res peščica,
v rdečo majico odetih
kričečih in jeznih ljudi,
ki za sliko pest v zrak pomoli?*

*Če to je svoboda,
me, prosim, ne iščite v njej.
Na odprtem družbenem oddelku
me zaprto v življenju pustite spati naprej!*

*Svoboda je vsem na očeh
tudi po Elizabetinih lesenih klopih,
tam vsak dan ob sedmih zvečer
nad glavami vernih duš zvon zazvoni.*

*Je svoboda res peščica,
na kolenih, v molitev zbranih
in greha opranih ljudi,
ki za opravljive oči skupaj stisnejo svoje dlani?*

*Če to je svoboda,
me, prosim, ne iščite v njej.
Na odprtem družbenem oddelku
me zaprto v življenju pustite spati naprej!*

BREZ

*Po vsakem prepiru
se znajdeš v vazi
na kuhinjski mizi,
brez besed.*

*Rdeči listi
krvavijo v čas in prostor
odtujene bližine,
brez besed.*

*Prinaša te
nevidna roka,
ker mu jezik ostaja
brez besed.*

*Ne zmore pogleda
ne zmore bližine,
od resnice zbeži
brez besed.*

*Kolikokrat bo še prišel
in k čemu se vrača?
Vrtnica, ti tudi lažeš
brez besed?*

DOLINA

*Pesem sama se napiše,
ko s poljubi mi pokriješ hladna ramena.
Zaves naslade ne odstiraš.
Ne želiš me raniti,
le opazovati me, vedoč,
da sem tvoja.*

*Smehljaš se mi,
vidim te skozi priprte oči.
Mirujem in dih poželenja nadzorujem.
Ne želim te prizadeti,
le močno čutiti, vedoč,
da si moj.*

*Skupaj leživa v dolini strasti,
vsak se s svojim vetrom strahov bori.
Najbližji gredo v srca najgloblje!
Sva dovolj pogumna,
sva dovolj prezeblja,
da si zakuriva ogenj ljubezni?*

Proteza

LEPOSLOVJE

Osmega februarja so Vinku Fratarju, traktoristu iz Krajnega vrha, odrezali nogo. Ne sedmega februarja, ker sedmega februarja se je v bolečinah in alkoholnem deliriju še valjal v svoji nesnagi in bruhal kri, in ne devetega februarja, ker bi bil devetega februarja, tako njegova opita žena Breda, *zih*er že čisto mrtev in *hin*, torej: šlo je za nujen poseg, tako rekoč *za ruso*, ker drugače mu noben kirurg te dežele ne bi odrezal noge ravno za praznik. Že dolgo se je sicer nakazovalo – vsaj deset let – da bo do tega prišlo, da bo generični alkoholik in svinjejedec Fratar ob nogo ali morebiti dve, ampak nas je zadeva vseeno presenetila, naš praznik je povsem vrgla s tira.

Malo pred polnočjo se je v dolini oglasila sirena in njen glas je vse bolj odmeval od peči Krajnega grabna. Ponavadi potihne, ko ob cerkvi zavije na levo v Mošnjico in utone naprej po dolini proti Črnemu viru, a tokrat je zvok prihajal navzgor. Čez cel Sončni hrib in cel krajni log je drvel rešilec po zimskem makadamu z lučmi in sireno. Seveda smo vedeli, kam gre. Vsi smo vedeli. Vinko je bil edini iz vrhov, ki tistega večera ni bil v Ropotačevi kleti. Malo smo tuhtali, če bi lahko šel po katero od ženic.

»Na,« je rekel Ropotač, »če bi po babo šel, bi bolj *polako* vozil. Po ženice se jim nikoli ne mudi, ker nobena ne jamra kot Vinko.«

Da, smo sklenili, po Vinka gre.

Vsi smo Vinka poznali. Vedeli smo, kakšen jamrač zna biti, sploh ko je na odvajalni. Vsi

smo namreč mislili, da spet pavzira, ker se mu je pijanščina držala cel mesec skupaj – cel december ga živa duša ni videla treznega. Nihče od nas ga že cel mesec ni videl. Pri nobenem ni kupil žganja ali šnopsa ali kante nafte, kar je bila njegova običajna navada. Šrotov mulc je sicer nekaj blejal, da Vinko ni dobro, da vse okoli hiše že smrdi po crkovini, ampak malemu nihče od nas ni verjel, ker ima podedovan gen pretiravanja.

Ne samo da je rešilec na vrh hitel s sireno, čeprav nekega zdravega razloga v tem nismo videli, cesta je ja ves čas prazna, ni to nek Lučštajn ali Snoben Gradec, kjer je vedno gužva, tudi nazaj se je peljal s sireno in lučmi.

»Še *migle*, ni še zabincal!« je hladno sklenil Hrenov Luka.

Meni se primerjava z bincanjem sicer ni zdela ravno okusna, ampak imel je prav. »No, še sreča, da ni kripnil. Meni je še vedno dolžan za pet litrov sadjevca.« si je oddahnil Ropotač.

Tako so okoli polnoči dostavili popolnoma alkoholno odsotnega Vinka v snobengraško bolnico. Žene Brede zraven niso mogli peljati. Bila je preveč pijana.

Takoj zjutraj, ko sem še molzel v štali, me je poklical Luka, da Vinka še »čistijo!«, da ga je klicala žena, ki je v jutranji izmeni.

»Vse je zgnilo,« mi je zgrozeno dejal, »vsaj pet parov nogavic in metre povojev je bilo zraščениh s preginitim salom Fratarjeve noge in zaprto v pet številčk prevelike čevlje ... žena pravi, da kaj takega še ni videla. Jezos! Takoj ko bo čist, mu bodo cviknili nogo stran. Nad kolenom. Leva se menda še da rešit, desna gre pa v grob.« Še pred praznično dvanajsto je kirurg zarezal v mesovje krajnega loga in traktorista prikrajšal za desnico, za *gas* in *bremzo* njegovega kruha. Jasno, smo zvečer pri Luki sklenili. Jasno, da so mu jo odrezali. Vsi smo mu pravili, da bo tako.

»Nehaj piti šnops in pir, nehal jesti *zelhane* krače in svinjske salame!«

Vsi smo mu dopovedovali, da bo ali kap, ali nesreča, ali gangrena ... vsi od doktorjev do beračev, pa nas je Fratar v svoji odvisnosti vse gladko preslišal. Ko je pred letom, ker je povsem izgubil stik z realnostjo, po intervenciji in mesečnem zdravljenju na psihiatriji že nehal piti, je kompenziral par tednov s tobakom. Pokadil je pet škatel na dan ... sto cigaret na dan! In ko ga to ni več prijelo, je spet začel piti. Še bolj silno. Zdaj je pil in kadil kot manijak.

Miro Hajnc, *Exodus*, 2004,
tempera na platno, 65 x 70 cm

Jaz sem ga nazadnje videl na rudarski praznik, četrtega decembra. Bilo je pozno in otroka sta že spala. Z Zofijo sva brala ob peči, ko se je oglasil pes. Pomislil sem, da je morda Luka ali Matejček, mogoče kateri od sosedov s kakšnim živinskim problemom, morebiti žejo. Tudi na Vinka sem pomislil in ko je spodaj pod bajto zatrobilo, sem vedel, da je prišel on. Če bi bil kdo drug, bi se povzpел po stopnišču in potrkal po durih. Vinko pa je le trobil, kajti iz traktorja se je tako pozno le s težavo zbasal. Malo je bila lenoba, veliko več putika in splošna vodenost in zamaščenost njegovega prepitega telesa. Žalostno. Stopil sem tako do traktorja in tam ugledal v sedežu kup nesreče, medtem ko je iz zvočnikov glasno bobnel Igor in zlati zvoki ali nekaj takega, kaj pa vem.

»Taki fajn ljudje ste tu doma!«

Tako je vedno začel.

»Pa kk si ti fajn, pa Zofija pa otroka, kk ste vsi fajn! Ti, a bi bil tejk dober pa mi kregl mošta prnesel. Tk sm žajn, da niti vozit več ne morn. Pa če maš še kak liter hruševca za prodat, to bi bvo pa še tejk bolši. Uuu bi bvo fajn! A maš? A mi prodáš?«

Z Zofijo nama ni treba veliko govoriti, da bi eden drugega razumela. Takoj sem jo razumel in takoj je ona razumela mene. Šla je po dva kozarca in jaz sem šel po grčo v klet. Nalil sem vsakemu glaž in se vzpel na njegov traktor. Takoj je videl, da mu žganja ne bom prodal in še manj podaril. Takoj sem vedel, da sem bil jaz njegova zadnja izbira. Večkrat se zgodi, da sem ravno jaz hribovcem zadnja izbira. Marsikaj dobrega in slabega sem dobil položenega v zibel, med drugim hrbtenico in vest in to so vsi vedeli. Kot že velikokrat sem mu naredil monološko pridigo, ker se enostavno ne morem zadržati, ker nisem tiste sorte človek, ki bi kogarkoli iz prve odslovil in poslal k vragu. Da mu ne morem prodati, sem mu rekel, da lahko z njim spijem kozarec in ga peljem domov. Da nisem jaz tisti, ki bi mu grob kopal in ga v grob poslal, sem mu rekel. Da mu rade volje kdaj priskočim na pomoč, če bo nuja in da žganje pač to ni – sploh pa ne v tej situaciji, saj je popolnoma pijan – totalno zjeban.

Takrat, četrtega decembra, sem ponoči odpeljal Vinka domov. Bila je mučna vožnja. Komaj sva se zbasala v kabino. Zunaj je bil mraz in oken se ni dalo odpreti, čeprav je Vinko zaudarjal po vsem mogočem, tudi po smrti. Hotel sem mu še kaj povedati, a sem le molčal. Vinko je po petih minutah zaspal in cel čas sem moral upirati vanj levi komolec, da ni omahnil na volan in naju pogнал v prepad – vseh pet kilometrov krajnih klancev.

Ko sem pripeljal na Fratarjevo dvorišče, se

je zdelo vse mrtvo. Pes se je oglasil šele, ko sem stopil iz traktorja. Vinka sem poskušal zbuditi, a je le nekaj mrmral ... da je traktor njegova postelja, da je to njegov dom ... zato sem ga samo udobneje namestil in odšel proti domu. Nisem veliko razmišljal. Le hodil sem v tišini zimskega gozda. Vedel sem, da Vinku ni več pomoči.

Po tednu hribovskega zatišja, ki je sledilo osmemu februarju, mi je v petek zazvonil telefon. Bil je Vinko.

»Halo, a si ti? A si Emil?«

»Ja,« sem zmedeno odgovoril.

»A veš, moral bi vas ubogati. Zdaj sem še večji siromak. Ne pijem več zdaj že cel teden. Se kar celi. Mi bodo protezo naredili, tako pravijo, da bom spet vozil traktor in vlačil les. Pol se pripeljem kaj do vas, ker ste tk fajn ljudje, da še kakega spijemo, da bo še lušno ...«

Kar dolgo je tako utrujeno šepetal hvalospev v aparat, kot ga je šepetal vsem na Sončnem hribu in vsem v Krajnem vrhu in vsem iz Mrzlice in vsem iz Hudega kota, prav vsem, ki so ga poznali. Bili smo srečni, da se je zlizal. Vinko ni slab človek. Sploh ne. Več v njem je dobrega kot slabega. Njegov nasmeh je še vedno kot nasmeh otroka – srčen in pristen. Vinko vedno rad pomaga, vedno in vsakemu ustreže, čeprav še sebi ne zna pomagati. Dober je. Predober, smo sklenili.

Ko smo zvečer, spet nagneten v Ropotacevi kleti, modrovali o tem in onem in o vsem, smo vsi zagotovo vedeli, da bo Vinko Fratar hitro zavil s traktorjem na razbrazdane vlake realnosti, da bo najbrž res dobil protezo in bo spet vlačil lesovje iz gozda, da bo spet prišla skušnjava zasvojenčeve realnosti. Res smo morda naivni, ampak butasti pa ne: mi vsi vemo, da vse vlake s hribov vedno vodijo le navzdol.

Miro Hajnc, *Exodus*, 2004,
tempera na platno, 65 x 70 cm

Slike iz otroštva

LEPOSLOVJE

SLIKA

Ta moj spomin sega v najzgodnejše otroštvo, v leto 1950, ko sem imela tri leta.

Naša družina je štela 7 članov. Najmlajši dve sva se rodili že v Dravogradu, potem ko smo se tja preselili po koncu vojne. Rodili sva se takoj ena za drugo. Vseskozi sva bili tesno povezani in tako je še danes.

Povojni čas je bil čas revščine. Celile so se vojne rane. Na vsakem koraku si občutil pomanjkanje. Starši so garali za preživetje in za nas otroke je bil pravi čudež, ko je oče nekega dne prinesel v hišo radio.

Bližnji sosedi so se ob večerih zbirali ob oddaji *Glas Amerike* in živahno komentirali poročila.

Spomnim se nekega pozno zimskega popoldneva, ko se je vsa družina zbrala pred hišo.

Stali smo pred belo fasado, na južni strani hiše, in popoldansko sonce je imelo še kar nekaj moči. Po tleh so še ležale zaplate snega, ki so se pod sončnimi žarki tanjšale in spreminjale v lužice.

Stali smo torej pred hišo, lepo razvrščeni v dve vrsti – spredaj mi manjši otroci, zadaj večji ob starših. S sestro sva bili oblečeni v enaki temnomodri oblekici, ki ju je mama sama zašila in ju še izvezla z lepimi barvnimi rožicami.

Nekaj metrov pred nami je stal gospod Karli. Okrog vratu mu je visela neka čudna stvar. Prijel jo je v roke, jo ponesel k očem in rekel: »Mene glejte, pozorno glejte, kajti iz te naprave bo priletela ptička!« Gledam, gledam, naprava je naredila le 'škljoc', ptičke pa od nikoder. Prvo razočaranje!

Ob naslednjem obisku nam je gospod Karli prinesel fotografijo. To je ena in edina fotografija, ki je nastala v mojem najzgodnejšem otroštvu in je dragocen spomin in dokument nekega časa.

2. SLIKA

Hiša, v kateri sem se rodila, še stoji. Če se peljete skozi Dravograd, mimo glavne in največje cerkve, proti državni meji, se boste peljali mimo nje.

Izgleda kot povečana lesena hišica iz peskovnika. Je kvadratne oblike, bele barve, z rdečo streho, enonadstropna, z okni, ki imajo še danda-

našnji vzdane kovinske rešetke.

Stanovali smo v pritličju, nad nami pa starejši par brez otrok. Živelimo smo kar v lepem sožitju, le otroci smo od časa do časa poskrbeli za kak kratek stik, ko smo ušpičili kaj, kar sosedu ni bilo po volji. Takrat je nama s sestro zagrozil, da naju bo zaprl v črno luknjo. Tega sva se zares bali.

Bila je nedelja popoldne, ko sva ta mali dve preživljali čas, zaprti v največjem prostoru hiše, ki je služil kot spalnica. Želeli sva si v družbo otrok, a so bila vrata žal zaklenjena.

»Poishati bo treba drugo pot,« sva si rekli. Prva sem se pogumno povzpela do okna in se poskusila zvleči skozi tesni rešetki. Sestri, drobni in suhceni, je to uspelo, meni pa ne. Glava se je zagostila med kovinski letvi in ni šla ne naprej ne nazaj. Obupano sem se poskušala rešiti iz kovinskega objema in panika je postajala vedno večja.

Od groze in nemoči sem zajokala, tedaj pa se je nenadoma zgodil mrzel tuš.

Starejša sestra je iz zunanje strani pljusnila vame vrč mrzle vode. Mokra glava in šok sta pripomogla, da sem glavo v trenutku osvobodila kovinskega prijema in še bolj zajokala – tokrat od olajšanja.

Vsakič, ko se peljem mimo bele hiše z rdečo streho in s kovinskimi rešetkami na oknih, se znova spomnim na ta nesrečni dogodek.

3. SLIKA

V soseski sem imela prijateljico Tanjo. Bila je mojih let in veliko časa sva preživeli skupaj.

Pogosto sva se obiskovali. Stanovala je v največji hiši ob cerkvi. V tej hiši so živele številne družine, poleg njene še družina njenih starih staršev. Vsi njeni so pribežali iz Primorske. Pobegniti so morali pred fašističnim nasiljem Italijanov.

Bila je zima in s Tanjo sva se igrali pri nas doma. Naenkrat je rekla: »Domov moram! Pospremi me!«

Odšli sva proti veliki hiši. Prečkali sva glavno cesto, po kateri je tu in tam pripeljal kakšen avto, namenjen proti državni meji. Šli sva še mimo velikega župniškega vrta in zavili na prostrano dvorišče.

V sredini dvorišča, pred župniščem, je bil lep majhen ribnik z vodometom.

Pozimi je vodo, globoko kak meter in pol,

pokrival led.

S prijateljico sva opazovali led.

»Si upaš stopiti nanj?« je vprašala.

Nisem se obotavljala, stopila sem nanj, tedaj pa je naredilo 'resk', led je popustil in znašla sem se v ledeno mrzli vodi. Prijateljica je v strahu pobegnila domov, jaz pa sem se nekako držala na površju in na ves glas kričala. Seveda me je slišal gospod prošt. Naenkrat je stal ves ogromen pred menoj in mi molil rešilno bilko – dolge lesene grablje.

Oprijela sem se jih, izvlekel me je iz vode, a plena ni kar tako izpustil. Odvrgetel je grablje, mene pa trdo prijel in našeškalo po riti. Začutila sem, kako mi nekaj toplega teče po nogah.

Ko sem pritekla, premočena od glave do pet, do domačega praga, me je tam pričakala mama. Slekla mi je premočene cunje in še sama dodala nekaj krepkih po zadnji plati. Bila sem na smrt žalostna. Zdelo se mi je, da se mi je zgodila največja krivica na svetu. Mama, ki bi me morala objeti in potolažiti, me je še našeškala. To mi ni šlo v glavo.

Danes to bolje razumem. V smrtnem strahu, da bi skorajda izgubila otroka, je povsem nagonsko reagirala s tepežko.

Ribnika že dolgo ni več. Po tem, ko je neke noči vanj padel še močno okajen moški in nato še proštova krava, so ribnik zasuli. Danes o njem ni niti sledu.

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Voda)*, 2002, kreda, papir, 300 x 100 cm (detajl)

Lucija Fortin

Stati(čnost)

Sam. Obstal je. Opazovala sem ga z drevesa, kot to vedno počnem. Vsak dan je bil videti bolj zdrav. Slišala sem, da so ga pred kratkim izpustili iz bolnice. Ljudje so se posmehovali, da je imel težave, umske težave. A v šoli mu je šlo prav dobro. Ni mi bilo logično. Včasih so znali biti nesramni. Pogleda, kot običajno, ni dvignil proti drevesu ob igrišču, odšel je v svojo hišo. Ironično je bilo, da se ni nikoli prišel igrat, pa je bila njegova hiša tako blizu. Bil mi je uganka.

Ko sem se peš odpravila domov, je sonce na obzorju le bledikavo svetilo, bilo je že zaspano – kot jaz. Vsaj dežja ni bilo danes, čeprav je zabavno tekati v dežju. Res pa je, da te lahko kar zazebe, poleg tega so še straši jezni, kot da se bom prehladila samo od nekaj kapelj. Domov sem prišla še pravi čas, da me mama tokrat ni grdo gledala. Odšla sem v sobo, potem ko sem ji odvrnila, da nisem lačna in da zares nisem lačna, ko me vprašala še enkrat. Jutri je šola, sem pomislila, ko sem se kar oblečena brezvoljno ulegla na posteljo. Nisem jutranji tip človeka. Tudi večerni ne prav zares.

Ko sem se zjutraj zbudila ob zvoku budilke s telefona, se prvih nekaj trenutkov sploh nisem zganila. Nato sem se odvlekla do kopalnice, se na hitro pogledala v ogledalo in vrgla nahrbtnik čez rame. Težek je bil. Odpravila sem se po poti mimo igrišča. In mimo njegove hiše. Maks. Tako mu je bilo ime. On se je v šolo vozil s starši, a morda bi ga lahko enkrat povabila, da gre z mano, morda bi se mu manj smejali. Ošvrknila sem hišo, a so me noge že nesle naprej. Danes očitno ne bo ta dan.

V šoli ni bilo tako slabo, sedela sem tri sedeže stran od njega, a sem se pogovarjala s prijateljicami, namesto da bi ga poskušala ogovoriti. Pri malici je sedel sam. Kot vedno. Ko je pogledal v mojo smer, sem hitro umaknila pogled, spet zatopljena v pogovor. Ne vem zakaj, a čudno bi se mi zdelo, če bi me drugi zalotili, da mislim nanj, pa še to ne na posmehljiv način. Ko se je pouk končal, se je začelo pripravljati k dežju. Segla sem v torbo po dežnik, a sem ga očitno pozabila. Malo sem še počakala, da me drugi ne bi videli, kako hodim po dežju, nato pa sem se odpravila domov. Zunaj je bilo kar mrzlo, slišala sem avto, ki se je ustavil poleg mene, in gospo, ki me je vprašala, če potrebujem prevoz. Ko sem pogledala proti avtu, sem ga videla. To je morala biti njegova mama. Skomignila sem z rameni,

LEPOSLOVJE

čeprav je bilo zunaj res hladno, a ko je vztrajala, sem pristopila k avtu. Maks se je že hotel prenesti nazaj in mi dati prostor spredaj. Bil je prijazen, a sem ga ustavila. Je že v redu, bom jaz sedela zadaj, sem tiho rekla.

Gledala sem kapljice, kako polzijo po oknu, pesem na radiu mi je bila všeč. Spraševala sem se, če je tudi Maksu všeč enaka glasba, a ga nisem vprašala. Njegova mama me je zapeljala čisto do doma, zahvalila sem se ji. Mojih staršev še ni bilo doma, tako da sem se lahko hitro preoblekla, preden bi me videla v takem stanju.

Ko sem naslednji dan hodila mimo Maksove hiše, mi je korak zastal. Stekla sem čez cesto in obstala pred vrati. Nekaj časa sem samo stala. Obstajala. Ko sem se že hotela obrniti, so se vrata odprla. Zdravo, sem rekla. Beseda mi je sama ušla z ustnic. Stal je pred mano. Vedno je bil videti malo bledikav, kot sonce, ki se je utrudilo, sem pomislila. Nekaj časa me je samo čudno gledal. Ni mogel razbrati, da sem tam iz prijaznosti, ne iz neke zlobne šale. Povabila sem ga, da greva skupaj v šolo. Vprašujoče se je ozrl k svoji mami, kot bi čakal na pritrditev. Zdela se mi je skoraj zaskrbljena, a nisem preveč razmišljala o tem. Nisva se kaj dosti pogovarjala, nisem bila pogumna. Misli so ostale prazne. Ko

sva prišla do šole, me je vprašal, če me ni sram, da me vidijo z njim. Bilo me je sram, da nisem z njim govorila že prej, ampak ga samo opazovala. Ne, sem mu odvrnila, celo nasmehnila sem se. Ni me sram, da me vidijo z njim. Vsakdo potrebuje koga ob sebi. Pri malici sem ga povabila za našo mizo, a ni prišel, morda ga je bilo strah drugih. Še vedno mi je bil uganka.

Tudi v dnevih, ki so sledili, sem zjutraj hodila k njemu, da sva šla skupaj v šolo. In tudi ko nisva govorila, sem se v sebi počutila mirnejšo. Tudi on se je večkrat nasmehnil, četudi šibko. Počasi sem drobec za drobec sestavljala del njegove zgodbe.

Prvič se je zgodilo, ko se je na igrišču zgrudil zraven mene. Oči so mi prestrašeno obstale na njem, srce mi je divjalo. Nič nisem razumela. Kot da bi zamrznila. Njegova mama je pritekla k njemu in od tam naprej je bila zame le še groza. Trajalo je, da je prišel rešilec in odpeljali so ga.

Obiskala sem ga v bolnici. Vse tiste naprave. Skoraj si nisem upala stopiti v sobo. Potem le. Ustavila sem se ob njegovi postelji, on pa je rekel nekaj o slabem srcu. Samo prikimala sem. Strah me je bilo. Svojo roko je položil na mojo, kot da bi bila jaz tista, ki potrebujem pomoč. Nisem vedela, kako je lahko tako sprijaznjen s tem ... s tem, da bo najverjetneje umrl prej kot drugi.

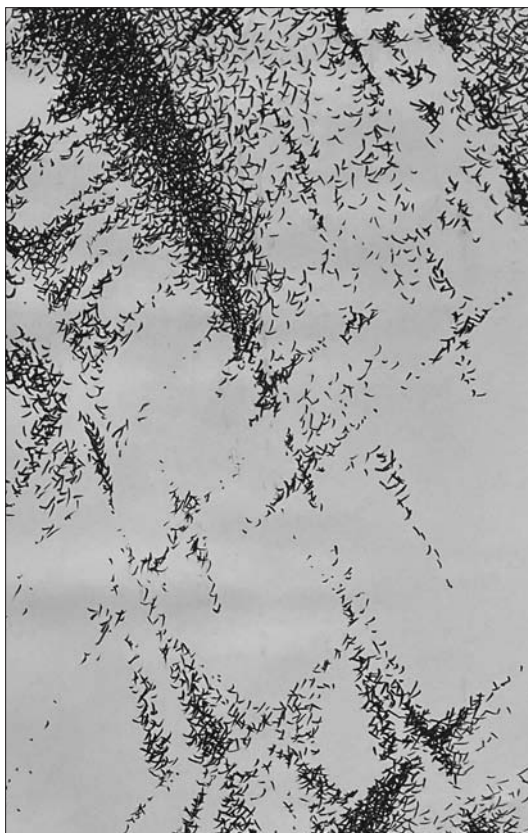
Ko je bil že dovolj dobro, sva spet skupaj peščila v šolo. A postajalo je vedno težje. Ignorirati vsa dejstva, ga gledati, kako se poskuša nasmejati kljub šibkosti. A šibka sem bila jaz. Postajal mi je več: bil je prijatelj, a še vedno uganka.

Ob vsakem novem rešilcu sem vedno znova zamrznila. Spraševala sem se, če ne bi bilo bolje, da se sploh ne bi poznala. Da ga ne bi nikoli zares videla. A to ni bilo nekaj, kar bi bilo mogoče prevrteti nazaj.

Nekega dne nisem več pozvonila pri njegovih vratih. Odvrtela sem se nazaj. Preprosto. Spet umikala pogled. Tako je bilo bolje, sem si govorila. Nič več nisem pozvonila, da bi mi kdo odprl vrata.

Ko sem tisto sredo hodila domov, je deževalo, a tokrat sem imela dežnik. Za sabo sem slišala korake in nisem se zmenila zanje, dokler nisem prepoznala njegovega glasu. Šibkega. Pogled mi je šinil nazaj. Bil je premražen, brez dežnika v dežju. Morala bi mu ponuditi svojega. Nisem bila pogumna. Morala bi kaj reči. Obstal je ... in potem ...

Ponovilo se je, kot se je enkrat že dogajalo. Sirena, rešilec, jaz zamrznjena ... Nisem ga mogla več doseči. Obstal je nekje drugje. Daleč. Tako je to. Na koncu, čisto na koncu, vsak ostane sam.

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Voda)*, 2002, kreda, papir, 300 x 100 cm (detajl)

Profesor

Ekonomsko šolo v Slovenj Gradcu sem obiskovala kar kmalu po njeni ustanovitvi. Bili smo druga generacija, ki jo je peščica profesorjev in predavateljev pripeljala do mature. Na svoji poti zorenja so jih mnogi dijaki videli kot neko nujno zlo, ki jih muči s spraševanjem, tudi z oštevanjem, nekateri pa smo jih sprejemali, jih spoštovali, tudi občudovali. Nihče od nas se takrat ni zavedal, da ti zagnani ljudje gradijo trdne temelje ugledni ustanovi in s tem razvoju, saj je bila takrat to na Koroškem edina srednja šola poleg ravske gimnazije. Kadar kdo omeni to šolo, se mi skoraj vedno prikrade v misli podoba Toneta Turičnika, profesorja slovenščine in dolgoletnega ravnatelja. »Uh, kakšen kmet!« mi še vedno odzvanjajo besede, ki jih je bil včasih deležen, seveda s posmehljivim prizvokom. Res je bil doma s kmetov, tršate in klene postave, mogoče njegova oblačila niso bila tako mestno elegantna. Tudi sama sem doma s kmetov in zmerljivka me je zbodla. »Le kaj je narobe, če je nekdo kmet? Kot človek je lahko enak ali boljši, običajno bolj delaven in pokončen!« sem jim oporekala. V tem kmetu – profesorju pa se je skrivalo veliko talentov in lastnosti, ki bi jih lahko opisala s presežniki. Bil je slavist, velik ljubitelj literature in tudi sam je pisal. Veliko je storil na področju šolstva in kulture, bil je glavni pobudnik in organizator ob ustanovitvi srednje ekonomske šole v našem kraju, skoraj istočasno tudi radia. Imel je vso podporo občinskih moč, tako da je bila zagotovljena uresničitev njegovih dobrih idej in s tem vsesplošnega napredka. Obe ustanovi, šolo in radio, je dolgo časa uspešno vodil in širil. V šoli ni bil samo ravnatelj, ampak je kot slavist poučeval slovenščino. Njegov odnos do dijakov je bil nekaj posebnega, lahko bi rekla, da jih je spremljal s srcem, da je pri njih začutil, odkrival in vzpodbujal tisto najboljše, kar ima kdo v sebi. Pri dijaku, mojem sošolcu Franju, ki je živel v precej težkih razmerah, je zaslutil talent napovedovalca, novinarja. Pritegnil ga je k delu na lokalnem radiu in mu v vseh pogledih veliko pomagal. Naš sošolec je ob profesorjevi vzpodbudi in pomoči končal študij in postal priznan novinar, radijski voditelj, športni novinar ter komentator na televiziji. Za dobro napovedovalko na njegovem radiu je našel in usposobil tudi našo sošolko Ireno. Poslušali smo jo vrsto let. Podobnih primerov je bilo na njegovi poti gotovo še veliko. Sama sem imela zelo rada njegove ure slovenščine. Večji poudarek

je dajal predstavljanju literature kot suhoparnim pravilom slovnice. Knjige pa so me močno privlačile že od ranega otroštva, vse odkar sem spoznala črke. Po njegovem nasvetu sem užila veliko dobrih knjig. Po svoje je cenil dijake, ki so veliko brali in znali kaj dobro napisati. Za naloge smo pisali veliko spisov. Trudila sem se tudi zato, ker sem vedela, da bo profesor to prečital in običajno pokomentiral, včasih pohvalil. Nekoč pa me je to pripeljalo v malo neprijetnost. Ob prihodu v razred me je profesor poklical k sebi, iz svežnja spisov, ki jih je pregledoval doma, je vzel mojega ter mi naročil: »Ta spis si zasluži, da ga prečitaš pred celim razredom, naslednjo uro pa boš šla z menoj v 4. letnik in ga prečitata tudi tam.« »V 4. letnik?« sem vsa zardela in zmedena zajecjajala. Čitati v našem razredu zame ni bilo težko, saj sem to večkrat brez treme počela, a v višjem letniku se mi je zdelo neizvedljivo. Dekleta so se mi tam zdela nekako vzvišena, a glavni razlog so bili fantje. Med njimi je bil moj brat. A še dosti huje – tudi mladenič, ki mi je bil všeč. Ko sem pomislila na branje pred njim, so mi klecala kolena in vedela sem, da bodo besede ostajale v grlu. Jecljajoče sem prebrala spis v našem razredu, nato pa vso uro tuhtala, kaj storiti. Ko je zazvonilo za konec ure in je profesor odhajal, mi je naročil, naj ga ob koncu odmora počakam pred zbornico in naj ne pozabim spisa. Bila sem tiho in gledala v tla, imela pa sem že načrt. Proti koncu odmora sem se zaprla v stranišče in čakala, da profesor odide v četrti razred. Kmalu po zvonjenju za začetek ure me je sošolka iskala in klicala po hodniku in predprostoru WC-ja. Oglasila sem se in ji s trepetajočim glasom naročila, naj profesorju pove, da mi je slabo, spis pa je na moji klopi. Odšla je in se vrnila povedat, da je vse v redu, da bo profesor spis prečital sam. Oddahnila sem si in se čez nekaj časa vrnila v razred. Naslednjo uro mi je spis brez pripombe vrnil. Veliko je dajal nam – dijakom. In še marsikomu.

LEPOSLOVJE

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Ogenj)*, 2002, kreda, papir, 200 x 100 cm (detajl)

(odlomek)

Ritmični škripi usnjenega kovčka, ki se ga je oklepal preteklih nekaj dni, so naznanjali pisateljev prihod. Korak počasen, značilno izumetničen in brez želje po odlašanju ali premoru se je namenil po utrujeni pariški ulici. Vlažni tlakovi so odsevali ulične luči in od dežja bičana okna zapirajočih se kavarn. Njihov odsev so kvarili zgolj omočeni ogorki in občasne špranje, zapolnjene z uro staro deževnico. Uro ali tri ali dan, čas se mu je zdel neuporaben in grozno minljiv, kadar se mu je odločil nameniti pomislek. Očetovo ročno uro je zavrgel že pred leti.

Gostišče, h kateremu se je bil namenil že opoldne, se je na samem koncu izmite ulice zdelo bolj vabljivo kot tisto prejšnje noči, kot namenjeno samo njemu in njegovima dlanema, izmučenima od vseh poskusov pisanja. Vrata so ga naznanila s prijetnim zvončkljanjem, ki je v poznem in vlažnem večeru zvenelo kot oddih. Nosnice so mu zaplale in v trenutku obžalovale svoj zanos ob vonju prelitih piv in steklenic kislega vina, ušesa pa so doživela preboj ob neprekinjenem vrvežu gostišča, ki je na ulico metal raztegujočo se senco sramu, češ da ne izkorišča noči in njene živosti. Zrak je bil zmožen okušati. Že sama mešanica težkega in pritlehnega cigaretne dima ter arome hmelja je bila dovolj za izčrpanega človeka in še bolj izčrpano dušo. Vdihnil je globoko.

Do točilnega pulta je stopil z nekoliko upočasnjem, v usodo vdanim korakom. Prav takšen je bil njegov udarec po zarjavelem zvoncu na lesenem točilnem pultu. Ni bilo odgovora, zato je morebitnega lastnika pozval s pozdravom. Nič. Glasno je zavzdihnil in s težko roko še težji kovček odložil na od dolgega dne pitja zapackan pult. Pisalni stroj je v svoji usnjeni trugi zajaval, nato pa obmolknil. Sam se je povzdignil na enega od visokih lesenih sedežev, tistega, ki je bil vsekakor v neuradni lasti ene izmed stalnih strank.

Kmalu se je v njegovi smeri primajal okrogloliččen mož z napetim trebuhom in širokim nasmehom, ki je brezsravno izdajal njegov vzrok. Na ves glas je zavpil: »Moj stol, na pomoč! Moj stol je zasedla svetlolasa grinta!« Primaknil se je bližje, nezmožen večje hitrosti, in se skremžil tako, da se mu je obraz sprevrgel v en sam oga-ben režaj. »Glavo proč!«

Sedeči je privzdignil presenečeni obrvi, nenavajen tovrstnih napadov, in privzdignil dlani v bran. »Glavo mi pustite.«

Pijanec se je zasmel, kot da bi pred njim stala utelešenost humorja sama. »Težka bo!« Zopet smeh. Dobronameren udarec po utrujeni rami, ki je prišleka skorajda vrgel s stola.

»Kaj iščeš?« Sapa moškega bi bila, če bi bila ustekleničena, zmožna opiti marsikoga z manjšo toleranco. Prišlek je prikril svoj nos z za pijanca nevidnim premikom dlani. To ni bilo težko ob stanju sogovorca.

»Kaj iščem?« je zopet odmel, preden je obraz odvrnil od strupenega vonja okrogloličneževih besed in skomignil. »Delo iščem, kdo ga ne?«

»Delo iščeš!« Zasmel se je in velik trebuh mu je poskočil. Nato se je v trenutku zresnil in si s prstom podrsal po bradi. »Hm.« Z zamaščeno roko se je sogovorec podrgnil po temenu, kot bi bil v iskanju odgovora med redkimi lasmi, ki so bili kljub razredčenosti zmožni proizvajati presenetljivo količino masti.

»Za delo mene ne sprašuj,« se je zarežal in s komolcem udaril ob prišlekovo ramo. »Karkoli drugega, fant, samo tega ne.« Izustil je glasen smeh in kot zamašena pipa nazaj v pisatelju domačem Bordeauxu poskropil pult s kapljicami sline. Odmaknil je svoje precenjene dlani.

»Hm,« je nato ponovil, resen. Mesnate ustnice so se mu ukrivile v skorajda komično navzdol obrnjeno krivuljo.

Čez pičlo sekundo tišine tuhtajočega misleca je privzdignil kosmato roko z glasnim klicem: »Joseline! Alo!«

Poklicana Joseline se je oglasila trenutek zatem. Bila je lepa na način, ki šteje pesnikom in slikarjem, vendar on ni bil nič od tega. Z bledičnimi rokami se je prebila skozi gručo, ki se mu je zdaj zdela robato kontrastna in pregroba za Joseline, ki jih ni mogla šteti več kot osemnajst.

»Ja?« Pladenj je odložila z globokim vzdihom, ki je bil nedvomno otrok utrujajočih pijancev in njihovih žrel brez dna.

»Bodi pridna in daj gizdalinu tukaj pivo, boš? Ne bodi skopa.«

Pokimala je in obkročila točilni pult. S hrbtno stranjo dlani si je obrisala zaobljeno, svetlikajoče se čelo in ob za to gostišče nekarakterno čisto točilnico piva prislonila kozarec.

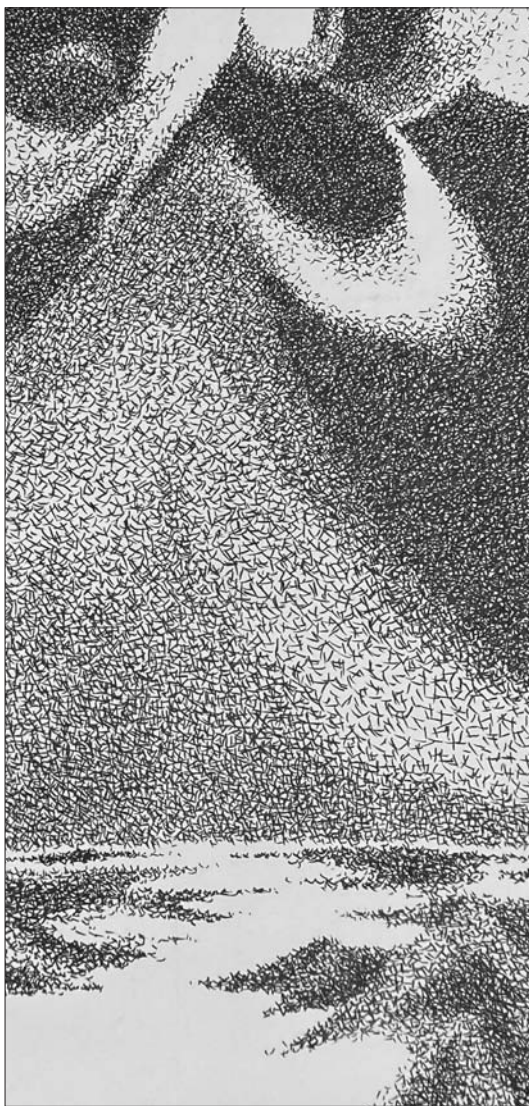
»Kje imaš gospodarja?«

»Ne bi vedela, kje je Geraud,« je poudarila

ime s privzdigom obrvi in do vrha poln kozarec potisnila proti prišleku. Ravno pravšnja količina pene se je ob premiku nagnila čez rob kozarca kot v želji pobega pred neizbežno usodo.

»Pusti na hišo, boš?« Pijanec je s širokim režajem razkazal zapuščeno pokopališče, kjer so bili nekoč njegovi zobje, zdaj že dolgo preminuli. Joseline je le pokimala in v zapackan umivalnik ožela krpo.

Pivo mu je po žrelu zdrsnilo v nekaj požirkih. Človek se ne zaveda suhega grla, dokler mu ga nekaj ne omoči, je pomislil. Od takrat naprej žeja ostaja nepotešena. Bilo je hladno, dovolj hladno, da je zamislilo zunanost kozarca, in radodarne količine, ki se je prilegla kot tisto poletje, ko se je končno po lastni volji odločil pomagati v očetovem vinogradu. Tisti kozarec je bil prvi in zadnji zaslužen, zato so ga brbončice ohranjale in obujale.

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Zrak)*, 2002, kreda, papir, 300 x 100 cm (detajl)

Simona Jerčič Pšeničnik

Ni nevarno

Nisem mogla, da se ne bi po malem sekirala, čeprav sem se v svojem življenju načakala že toliko, da sem čakalnice pravzaprav vzljubila. Postale so moje svetišče, trenutke za soočenje s sabo in s svojo prtljago, ki jo zavzeto tovorim s sabo skozi življenje. Presenetilo me je, da je bila tokrat čakalnica skoraj prazna, kar je v slovenskem zdravstvenem sistemu res poredko. Objela me je s svojo tišino, jaz pa v dilemi, ali naj tumor na ščitnici, ki ga že nekaj let opazujemo in spremljamo ter se ne spreminja, odstranijo. Kaj bo, če bo izid slab in bo moje čakanje v stekleni hiši žalosti med Zaloško in Ljubljano postalo moja stalnica? Sprejeti ta klinčev tumor pomeni sprejeti svojo nemoč, bolečino in še veliko vsega sranja, kar ni ravno lahko.

Ob meni je sedel moški srednjih let z upadlimi lici in sivkasto barvo kože. Iz globin je pokašljeval in v ledvičko, posodo za bljuvanje, izmetaval krvavo sluz. Po telesu me je preletel čuden občutek, da ne sodim sem, in nekje v ozadju je, čeprav sem se je otepala z vsemi štirimi, bingljala misel na smrt. Oddam papirje in čakam, na trnih, s kakšno informacijo mi bo postregel zdravnik oziroma kirurg na drugi strani vrat v torakalni ambulanti za operativno zdravljenje bolezni prsnega koša. Za ohranjanje mirnosti v torbici vedno prenašam kakšno knjigo, tokrat pa sem jo pozabila in iz torbice potegnem pisalo in blok, da zapišem svoje misli in s pomočjo papirja in pisala preizkusim stopnjo svoje potrpežljivosti. Če sem zjutraj polna veselja zakorakala v življenje, me je zdaj to isto življenje postavilo na realna tla. Tolažila sem se z mislijo, da je treba zdravstvu kljub dolгим čakalnim vrstam pač zaupati.

Pred 5 leti so ta tumor v velikosti oreha na levem režnju ščitnice slučajno odkrili, potem smo ga opazovali in merili, a se ni spreminjal. Mlada zdravnica je dva meseca nazaj predlagala biopsijo, da vemo, pri čem smo. In sem šla, da so vzeli vzorec tkiva. Do tukaj vse v redu, čez 14 dni pa me je v nabiralniku čakalo neprijetno povabilo na nujni predoperativni pregled. Najprej sem pomislila, da vse skupaj ni v skladu z našimi čakalnimi vrstami, kakršnokoli negativno misel sem potisnila stran in se čez nekaj dni odpravila na pregled. Prvi šok sem doživela, ko sem se v čakalnici univerzitetne klinike znašla med onkološkimi bolniki, ki so težko dihali, kašljali in nasploh zgledali pripravljeni na potovanje tja,

LEPOSLOVJE

kjer tudi bolečine menda izginejo. Gospod ob meni je začutil, da mi mora povedati, da gredo njegovi dnevi h kraju in ga lovi gospa s koso. Ne, to ne more biti res, sem si rekla. Pa je bilo. Preveč se je naprezal z govorjenjem in začel bljuvati kri. Najprej nisem rekla nič, ko pa sem prišla do glasu, sem lagala sebi in njemu o ozdravljivosti raka, saj sem se prvič znašla pred človekom, ki je na smrt bolan in bo moral v kratkem umreti. In potem sem pomislila na svojo staro mamo.

Bila sem študentka in v vrtincu življenja, ko je mamin glas nekega novembrskega jutra sporočil, da ima življenje tudi nasprotni pol. Ko sem prispela do mrliške vežice, kjer je bila naša draga bica na parah, je bila že 2 dni mrtva. Še danes vidim pred seboj mirno in spokojno telo in skupaj z njim spomin na zadnje srečanje z njo, saj mi je le nekaj dni nazaj dajala še zadnje napotke o kuhanju koroških kipjenkov s suhimi slivami. Recept je šel žal v grob skupaj z njo, saj takšnih, kot jih je pripravila ona, ne zna pripraviti nihče.

Izvedela sem, da rezultat 4 pomeni, da mi morajo ščitnico odstraniti. Po kirurško je pač tako in ni nič posebnega, ker se da brez čisto normalno živeti. Malo še ugovarjam, da ne bi šla pod nož, če ni res nujno potrebno, a mi gospod kirurg odredijo, da je nujno in bodo v roku enega meseca sporočili točen datum. Ko sem se sprijaznila s posegom, sem uredila vso potrebno dokumentacijo, a sem si premislila, saj me je mlada zdravnica, potem ko je tudi ona dobila rezultate, napotila še po drugo mnenje na drugi konec Slovenije. Tam so zadevo razložili malo drugače – ni še zelo nevarno, lahko pa se iz tega kaj razvije. Najbolj enostavno je ščitnico odrezati in potem pač do konca življenja ješ ščitnične hormone. Na splošno nad tabletami nisem najbolj navdušena, zato zdravnika vprašam, kako bi se on odločil na mojem mestu. »Tumor ne raste. Z vami je v bistvu vse v redu, vsaj nadaljnjih šest do sedem let ste glede tega lahko mirni.« Poskočila bi od veselja in ga poljubila, če bi smela. Tudi sestro in vse bolnike v čakalnici pred ambulantno. Pove, da ni vsak tumor nevaren, številke 1–2 pomenijo brez nevarnosti, 5–6 rakasto, 3–4 pa nekaj vmes, ne tič ne miš. Na poti domov sem malo zmedena. Med vožnjo premišlujem, da se tako človek po malem na novo rodi. Enkrat sem to že doživljala, ko so mi odprli glavo in odrezali tujek. Pred petimi leti. Se zgodba ponavlja?

Ko pridobim drugo mnenje, se moram zglasti v matični ambulant. Pogovarjajo se o boleznih, kakopak. In sredi teh črnogledih misli o slovenskem zdravstvu se umaknem v svoj svet, dokler me sestra ne povabi naprej. Tokrat je v ambulant starejši zdravnik. Predlaga ponovno punkcijo, da

veva, pri čem sva. Govori mi o številkah 1 do 6 in tokrat celo vem, kaj pomenijo in kaj me čaka. Prejšnjič je rezultat pokazal 4 in takoj so me poslali na oddelek za kirurško odstranitev ščitnice. Odloči se, da punkcijo naredi takoj. Vzorec vzame kar v svoji ambulanti in se zmeniva, da grem na operacijo, če se rezultat ponovi, drugače pa bomo metuljčico mojega telesa še naprej opazovali. Pove mi, da je z iglo zadel bolj tekočino, a če je kaj nevarnega, bo tudi to zadostovalo. Izvid naj pričakujem v 10 dneh, nato pa bomo videli, kako naprej. Opazovanje ali operacija, to je zdaj vprašanje. Deset dni po punkciji me pismo z izvidom pomiri.

Po enem letu me naročijo na kontrolni pregled in zdravnik ni preveč navdušen, saj se je iz tekočine del tumorja spremenil v gostejšo in temnejšo tvorbo. Razloži mi, da bo zadevo primerjal s starejšimi posnetki. »Na otip je tvorba mehka in gibljiva,« pravi, »ne bi smelo biti nevarno. Veste, znak za preplah je, če je tvorba trda in se ne premika.« No, če je pa tako, je pa itak vse v redu, si mislim. Po pogovoru z zdravnikom se začetna panika umirja. Ni lahko biti vedno stanovit in potrpežljiv ob postavljanju profesionalnih in strokovnih diagnoz naših bogov v belem. Kadar pa dobiš od zdravnika potrditev, da ni nič nevarnega, zaigra srce in ne preostane mi drugega, kot da moj lajf preprosto guram dalje. Ker je bil v preteklosti moj angel varuh zelo dejaven in me je vrnil v aktivno življenje, se hvaležna zavem, da bo nekoč teh ponovnih rojstev preprosto zmanjkalo in bom ostala na drugi strani.

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Zrak)*, 2002, kreda, papir, 300 x 100 cm (detajl)

Henrijeve oči

Corpus delicti nekega sobivanja na planetu Zemlja

- Muc je star slabe pol leta. Vajen je mačje-ga stranišča, z nami hodi na sprehode, rad lovi ptice, in ker je rad zunaj, sem ga zaprla v lopo, da ga ne rabite čakati.

Ko odpre vrata za ped, se skloni, da bi ga ujela. Med za starejšo gospo z zelo hitrim gibom, a za mačka še vedno prepočasnim, in njeni-ma rokama se z bliskovito hitrostjo po tleh riše temna lisa proti meni. Ustavi se na mojih nogah ter se spremeni v privatno, za dve dlani veliko črno vesolje z dvema rumenima satelitoma. To se zgodi s tako hitrostjo, da preteče kar nekaj časa, preden se lahko toliko zberem, da iz te majhne vesoljske gmote razločim štiri tačke, trup, rep, ušesa ter glavo, ki se dvigne proti meni ter me s satelitoma popolnoma prežarči.

Obljuba neslutenege.

Slutnja pozabljenega.

Srečanje po neskončno dolgi vojni.

Skoraj boleče.

- Jaz te pridem iskat, ti pa me posvojiš!

Še vedno rahlo zmeden, predvsem pa ganjen, se počasi, bolj kot se za moja leta spodobi, sklonim, da bi pobral puhasto bitje z mojih nog, ne da bi me bilo strah, da se bo to majhno vesolje zopet spremenilo v temno kinetično liso, ki jo bo pocvirnala v bližnji gozd. Med sklanjanjem me rumena satelita še vedno oblivata z žarki. Kakor da se greva igro, kdor prvi umakne pogled, bo pomil posodo. Bližje kot sva z očmi, močnejša je prisega. Ko se ga končno dotaknem ter dvignem v naročje, se počutim kakor ekspresno hitro kupljen izdelek na tržnici medsebojnih odnosov.

Mačka dam v kartonsko škatlo pred sopotni-kovim sedežem, ki je preluknjana za cirkulacijo zraka, in se obenem sramujem lepilnega traku na sedežu, ki sem ga vzel s seboj z namenom, da bom škatlo zalepil zaradi predpisov o prevažanju malih živali.

Speljeva. Med vožnjo ga občasno pogledam. Vožnja me končno stregne, da postanem zopet jaz.

- Poslušaj me zdaj, mačka! Če misliš, da sem kak trapast mačkoljub, ki se bo s teboj pogovar-jal, se debelo motiš.

Maček molči.

- Računaj s tem!

Maček molči.

- Lahko predeš, mijavkaš, lajaš, zaradi mene

celo žvižgaš Stravinskega. Odgovora ne bo.

Maček molči. Pripravlja se, da bo skočil iz škatle.

- Hej! Ne lazi mi iz škatle.

Maček sedi na sprednjem sedežu.

- Če že misliš sedeti na zicu, se vsaj priveži!

Maček skoči na armaturno ploščo.

- Jebenti!

Med šofiranjem ga poskušam prijeti z roko, a je preveč odmaknjen na desno stran. O. K., bom uredil čez par kilometrov na prostoru, kjer bom lahko parkiral. Čez nekaj kilometrov je ta prostor oplemeniten s policijsko patruljo, ki mi kakor majhnemu otroku maha z veliko rdečo liziko.

- Pizda!

Tiktakanje smerokazov se zdi kakor iz gro-zljivke. Čas se razpotegne tako, da mine rahla večnost, preden obrnem glavo v desno, da bi pre-veril, ali je maček še tam. Upanje, da je bila to samo fatamorgana, umre, ko zagledam majhnega črnega muca, ki leži pred vetrobranskim steklom z glavo na prednjih tačkah ter me milo gleda. Ponovni stik z rumenima satelitoma.

- Poslušaj me zdaj, muc. Bom jaz uredil. Da mi nisi pisknil!

Maček molči in se dela, da razume navodilo. Z odpiranjem okna zavlačujem, kakor da bom s par sekundami odloga rešil finančno situacijo.

- Dober dan.

Pod policijsko kapo rdeč, skoraj otroški obraz, prekrit s tisočericami mozolji. Pred mano stoji zelenec v modrem. Čudovito. Praktikant. In sedaj mu bo mentor pokazal, kako oglobiti pre-krškarja.

Nehote se zazrem v njegovo lice. Kakor pogled na kraško njivo. Terra rosa, posuta z majhnimi, svetlo rjavimi kamenčki. Ko pomi-slim, kaj bi na taki njivi lahko zraslo, mi odgovor zraste kar sam.

- Vozniško in prometno, prooo...

V obraz otrpne. Oči ima nepremično uprte v desni konec armaturke. Kraška njiva je dobila še vrtačo. Usta, odprta v ooo ..., ki traja celo obdo-bje prve zmedenosti, se skoraj ustavi in nadaljuje v drugo.

- Oooooomm, a je plišast?

Očitno še vedno ni prišel k sebi, jaz pa po takem vprašanju tudi ne. Zadrego reši muc. Rahlo pomaha z repom.

- Ja, pa nove baterije ima.

Poskušam biti duhovit, a s šalo dosežem le

antipod zelenega. Mladenič v trenutku zamenja prestrašene in zbegane oči za oster betonsko siv pogled, ki me celega preskenira. Skoraj me postane strah. Mater, zagotovo je vadal pred ogledalom.

Zelenec se spremeni v modreca, ko začne modrovati o predpisih o prevažanju malih živalih.

– Gospod, globa za oba prekrška znaša ...

Kristus, saj je kot kameleon, saj je kot otroška pobarvanka.

– Iiiiiiiiiiii.

Kakor da bi Dizzy Gillespie pihnil visoki D v svojo trobento, ki ga vojaški trobentač sfrazira v signal za napad konjenice, ki v zadnjem trenutku pridrvi na pomoč.

– Pa prav tak kot moj, pa prav tak kot moj.

Kako mu je pa ime – e?

Iz za nerodovitnega kraškega polja zrejo mimo mene v desni kot velike modre oči, ki se trudijo videti izza pramena las. Odrešilna konjenica, Ivana Orleanska, sveti Krištof, Bernard Law Montgomery leta 1942 v S. Afriki, mati Tereza, policistka, ki je mentorica kameleonu pred oknom.

– Henri. Mali Henri. Sedaj, ko je še majhen, ga bom klical Mali Henri, ko pa bo enkrat velik razgrajč in postopač, ga bom klical Henk.

Se trudim biti sladek.

– Danes sem ga dobil. Na hčerkinu željo.

Vpletanje otrok v odrešilno zgodbo se mi sicer zdi neetično in tako pocukrano, da bi lahko bilo nevarno za sladkornega bolnika.

– Tako zelo si ga je želela.

Vonjam vaniljo v kabini ...

– Bla, bla, bla.

Volan postaja lepljiv ...

– Bla, bla, bla ... in potem se mi je ulegel čez oba narta ... bla, bla ... me posvojil ... bla bla ...

Ko iz ventilacijskih rež na armaturki začne gomazeti med, opazim, da me sploh ne posluša. Ves čas zaljubljeno zre mimo mene ter mrmra muc, muc, buci buci in podobne oslarije. Obrnem glavo v smeri njenega pogleda. Henri obvlada. Igra srčkanost brez primere. Očitno bo sam rešil situacijo. Ravno ko mi zmanjka osladnega mačkoljubnega materiala, zaslišim stavek, ki ga takrat, ko sem v škripcih, tako rad slišim od nežnejšega spola:

– Tokrat naj vam bo. Muca pa le zaprite v škatlo.

Po par kilometrih je zvok smerokazov kakor cirkuška melodija. Odlepim lepilni trak in odprem škatlo. Iz temačne notranjosti svetita vame dva satelita.

– Stari! Tole si pa dobro zrihtal.

Maček molči.

Andrej Makuc

Literarna matineja

Dan je soparen, uliti ne more. Zrak v sobi pa ... Takšen pač, kakršen se slej ko prej zaleze v sleherni prostor v takšne sorte hišah, prilepi pa na vsakogar in na vsako reč v njej.

Leži na postelji. Pokrita z odejo. V sparci ta ne služi svojemu namenu, prej narobe, a nočem sitnariti. Spomin ji že hudo nagaja. Pri obojem: stvarnem in tistem, kar predmetnost presega. Kar naprej se ji kam potepe. Spomin. In njegova odsotnost je vedno daljša. Tu pa tam pa sta oba še vsa živa – prvi ali drugi, predmetni in dušni spomin, čeprav komaj kdaj še oba hkrati. Redko se še zgodi takšen milosten dan. Vem, pretiram – sreča bi bila že minutka vrnitve obeh, dve pa pravo razkošje, tri nova vera.

– Kaj si imela za zajtrk?

– Saj.

Ta že na tisoče vprašanj ponavljani enak odgovor je njen obliž na pozabo. Čudežni – saj. Nič ne pove, a hkrati vse.

– A si dobro spala?

– Saj.

– Si po zajtrku telovadila?

– Saj.

– Si dvigovala roki?

– Bram.

Me kar malo spodnese, a se hitro ujamem. Ne bo trajala dolgo. Ta vrnitev v skupen svet.

– Brala si!? Pa saj to je prima!

Skušam biti skoraj po otročje navdušen. Vem, da ne zmore prebrati več niti naslova časopisa, ne tistega s štirimi, še manj onega s petimi črkami, a ne smem zavreči ponujenega za pogovor. Vedno manjkrat se zgodi in ni da bi priložnost le za trenutek odložil, preskočil, bog ne daj zavrgel.

– Saj.

– Kaj pa bereš? vprašam, zakaj v rokah nima ničesar.

– Saj.

Potem si gre s prsti desnice med lase, kot da hoče prebuditi tisto, kar se je leta nalagalo v koščenem oklepu pod njimi. Iz dlani in prstov naredi pokrovko in jo odloži na tème.

Trudim se najti zvezo. Hoče pokazati, povedati, da ...?

– A so bile slike?

Je v tistem, kamor naslavljam svoja vprašanja in od koder čakam odgovor, sploh še kaj najti?!

Vzeti iz tistega, kar je hranjeno v žolci pod kostmi lobanje?

V hipu mi je že žal, ker sem hudobno z zaje-dljivostjo podvomil, da bi se v tisti okrogli košče-ni kamri pod dlanjo lahko še kaj potajilo.

S prsti proste leve roke na slepo potipa za glavo. Šele zdaj opazim za blazino potisnjeno odloženo knjigo, da je videti samo njen hrbet.

Izvleče jo in v levici nad sabo podrži, kar je potegnila iz odložišča. Potem si pomaga z roko, ki je bila še malo prej skodelica na temenu, in knjigo razpre.

- Brez očal si.

- Saj.

- Ti jih poiščem?

Odkima. Vesel sem, ko prepoznam, kako me razume in se odziva.

- Saj.

- Pa sploh kaj vidiš?

- Mrmle.

Osupnem. Brezbožnik skoraj na glas bleknem deo gratis. Mrmla je iz nekega otroštva ohranjen-a beseda za mravljo. In smo jo iz radosti nad žlobudranjem najmlajše v družinskem plemenu v pogovorih vzeli za svojo tudi drugi. Družinski besedni porcelan.

Ne da bi obrnila glavo, se zastrmi vame in dolgo nič ne reče.

- Seveda, ko si pa brez očal, skušam nadaljevati njeno zastavljeno iztočnico.

In se lotim iskanja kdo ve kje odloženih očal.

- Ko jih najdeva, se bodo mrmle spremenile v črke, skušam razrešiti njeno zastavljeno iztoč-nico.

Gleda me tako, da za nekaj hipov verjamem, kako res razume vsako izrečeno drobnarijo.

- Saj.

- Očala naredijo nevidno vidno. Delajo čude-že, zastavljam besede iz potrebe, da ubijam tiši-no.

- Znam.

Odkošen sem. Povedano me zloži, zlomi, pre-kolje ... da obsedim v vznožju postelje ob njenih nogah.

Pogled prestavi z mene v knjigo. Nad obra-zom jo drži tako, da me zdaj spominja na metulja z razprtimi krili. Odprta je na strani z naslovom, prvi, tisti še ne oštevilčeni. In začne:

»To je bila najlepša kuhinja mojega otroštva. V njej je vedno dišalo – po štedilniku in dimu in živem ognju, po ljudeh, in po hlevu, kadar je vstopila babi-ca z golido v roki.«

Po drugem stavku postoji, potem si odprto knjigo odloži na trebuh.

Nejeverno jo gledam in iščem način, da bi se skupaj z njo potepel po knjigi. Naj ležem k njej in bova skupaj gledala v zapisano?

- Ti znaš ... na pamet?

Počiva z očmi na stropu. Oddihuje si.

- Saj.

Čutim, kako se mi na čelu nabira drobna potna rosa.

- Vroče je. Sparčno.

- Saj.

Odprem okno.

- Bova malo popravila zrak.

- Saj.

Le korak še manjka do tega, da se bova pogo-varjava skoraj tako kot takrat, ko še ni ...

- V takem ne rabiš odeje.

Odkima. Ne vem, ali to pomeni, da jo lahko snamem, ali mi naroča, naj tega ne storim.

Na koncu se odločim po svoje in koc pote-gnem z nje.

Na široko buljim. Spodnje hlače ima navleče-ne čez trenirko.

- Matrala.

Skušam s smehom pregnati njeno stisko. Spet se je vrnila. Hitim, da jo čim dlje zadržim.

- V redu si. Si pogruntala nekaj novega.

- Saj ...

Ne smem izgubiti teh darovanih minut. Mrzlično iščem temo, s katero bi jo zadržal, pre-den se spet odpravi v svojo ednino.

- Carjevič pri uti je letos tako poln, da je drevo rdeče.

- Saj.

- Vse štiri spodnje veje smo podprli.

- Saj.

Kako pogrešam ono otroško vero, da bi iz hvaležnosti lahko vzkliknil – aleluja.

- Tu.

Mrzlično vzpostavljam link. Poskusim srečo.

- Kdo pa?

- Saj.

- Kje pa je zdaj?

Z glavo namigne proti kopalnici.

Nočem odnehati. Vem, da je otročje, a če zavržem priložnost, mi bo jutri enkrat žal.

Odprem vrata v kopalnico, malo postojim in jih spet zaprem. Ko se vrnem, sedem na stol nasproti postelje.

- Ga ni več. Je že šel.

- Saj.

Ne dvigne več knjige nad sebe.

- Bram.

- Le daj.

In nadaljuje. Šele zdaj se do konca razsve-tlim. Doumem.

»Otrokom je dišalo po večerji, saj nam je enemu za drugim pridvigovala mlačno posodo, da smo se odžejali in nam je toplo mleko polzelo od ustnih koticov po bradi v obleko.«

Bere. Stavke za stavkom.

Tako smo delali otroci. Vse smo znali na pamet. Kdorkoli nam je že bral, nas ni mogel niti za drobtinico zapisanega ogoljufati in česa preskočiti, ker smo pravlјice poznali do poslednje drobnarije. Na izust. Samo brati si še nismo znali.

In nadaljuje.

»V naši kuhinji nikoli, skoraj nikoli nisi bil sam - živa je bila od jutra, ki se je začelo sredi noči ...«

Narobe svet. Knjiga v njenih rokah je mrtva, v njej zakopana pa živa.

Utrudilo jo je. To kopanje iz sebe. Pravzaprav usipanje iz sebe.

- A jaz berem naprej?

- Saj.

In mi ponudi knjigo.

Poiščem besedilo, ki ga je brala na pamet.

»V njej se je zgodilo vse, kar se je imelo zgoditi v tem življenju, kajti o tistem zunaj se je v njej pripovedovalo, zato se tu ni nikoli naselila ona tišina, v kateri se lahko umrje.«

- Saj.

Kaj še sploh reči o tistem, česar ni več, v resnici pa še kako je?

V stvarstvu noben se prah ne izgubi.

Vrnem ji knjigo. Potisne jo v skrivališče za blazino in me meri s še vse živimi očmi. Potem se s pogledom prilepi na strop in prebere še zadnji stavek.

»Umirati se je hodilo drugam - če se je le dalo, v gornjo sobo.«

In jo gledam. Narobe oblečeno, a s skrivnostjo kdo ve kako in kje v njeni notrini odloženo.

Ko je spet iz sebe nazaj, se nasmehne. Ne spominjam se več, kdaj je to naredila nazadnje.

- Saj.

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Ogenj)*, 2002, kreda, papir, 200 x 100 cm (detajl)

Lucija Mirkac

Srce iz sena

I.

Njegovo srce je bilo toplo in dišeče.

Vsako jutro, ko se je sprehajal po cesti nad hišo in se je prah, ki se je dvigal nad makadamsko cesto, neslišno usedal na liste prepozno vzcvetelih robid, se je za njim širil vonj suhega sena, trhlega in rahlo zaprašnega, kot se kopiči pod grobo cimpranimi stebri zatemnjenega podstrešja gumna, kamor je v popoldanskih urah, ko se je sonce počasi usedalo na vrta pobočja pod goro, s škripcem vlekel koš za košem, kot bi niti za hip ne dvomil, da bo večeru sledilo jutro, jutru poldan in se bo rosa posušila in on bo zvečer zopet tam, na vrhu travnatnega previsa, in se s košem korak za korakom spuščal navzdol.

Živel je v majhni beli hiši z rdečimi okvirji in škripajočim gankom, skritim za senčnatimi krošnjami smrek in divjih sliv. Nihče ni s popolno gotovostjo vedel, kdo jih je nasadil tja, komu je prišlo na misel, da bi hišico, že tako nekoliko odmaknjeno od vaškega vrveža in ugnezdjeno v nedostopni teren vzpenjajoče se kotanje, skril radovednim pogledom tistih, ki bi po kakšnem čudnem naključju kdaj zatavali tam mimo. Gank s temno rjavo, zdaj že skoraj v sivkasto zlizano leseno ograjo, se je nagibal nad strmino in pustil krošnjam, da ga lovijo vase, in čebele so kdaj pa kdaj zatavale vse do oken in kukale v notranjost - morebiti edine, ki so kdaj prišle tako blizu.

Kdo je bil in od kod je prišel, vse to je bilo takrat že skorajda nepomembno, ljudje, ki so ga poznali, so se vedli, kot da je tam od nek-daj, tih in zraščan z lapornatimi klančinami, ki se mehko usedajo pod stopali rastočega življa. Njegovo srce, toplo zaprašeni vonj sena, je vsako jutro in vsak večer lebdelo nad kotanjo in se poi-gravalo z vejami ostarelih hrušk in mladimi listi široko razprostrtih jablan. J seni, ki so se nagibali nad streho gumna, so morda varovali skrivnost, morda pa niti sami niso vedeli zanj. In saj na koncu v resnici ni bilo važno. Živel je pač tam in morda je z njim v majhni beli hiški živel še kdo drug, ampak ga nikoli nisem videla. Le ob mrzlih zimskih večerih se je kdaj kot iz čudnega spomina, komaj slišnega in oddaljenega, kot bi se rojeval na robovih zavesti, zaslišala pesem, zategla in otožna, kot bi prihajala iz vseh smeri in se z neko čudno nerodnostjo in gladkostjo obe-

nem spajala v eno samo sled, ki se kobacajoče vzpenja po zasneženem terenu. Njegovi bratje in sestre, tako so pravili tisti, ki so vedeli zanj, in med zamišljenim kimanjem zrlí navzgor proti dimniku, iz katerega so se v poltemo valili drobni oblaki dima. Že jutraj ni bilo nikogar več.

Potem je prišla pomlad in z njo zvoki kose pod oknom, vsako jutro ob štirih zjutraj, komaj slišno zibanje nazaj v sen, ki izvablja vonjave, skrite globoko v zemlji, da se plazijo skozi okenske špranje in se naseljujejo v razpokah v zidu, skorajda nevidnih črtah, ki jih zarisuje svetloba. Njegovo srce je bilo toplo in dišeče, seno se je lomilo pod koraki in jutra so se spreminjala v večere. Potem je bila nekega jutra tišina.

II.

Obiskovala sem ga, ko še vedela nisem, kje točno živi. Bilo je preprosto in nikoli se nisem spraševala. Ob večerih sva skupaj posedala na vrhu travnatega previsa in opazovala hiško pod sabo, belo hiško z rdečimi okenskimi okvirji, ki je in ni bila njegov dom. Sedela sva tako in gledala, kako zahaja sonce. Nič kaj dosti govorila. Glasovi spodaj na cesti so počasi potihnili, ljudje so se porazgubili. Takrat me je rahlo dregnil, komaj opazno, kot bi me hotel spomniti. Bila sem še premlada, da bi ob tem zavila z očmi, tega sem se naučila kasneje, ko sva že nehala posedati v travi in sem ga le še tu in tam obiskala na sosednjem previsu, od koder se – bodisi zaradi svojih bodisi zaradi mojih let – ni več vzpenjal do mene. Ampak v tistem trenutku je še vedno sedel ob meni in me pričakujoče gledal in jaz sem bila še premlada, da bi zavila z očmi. Tako sem samo vstala in on me je pobožal po laseh. Jutri?

Zvečer sem ga večkrat prepričala, da je prišel k meni. Ure in ure sva ležala zvita pod odejo, on mi je pripovedoval zgodbe in ko sem zaspala, je po prstih odšel, a mi je bilo vseeno. Jutri bo spet prišel in bo vse tako, kot je vedno bilo in vedno bo. Prišel bo. Ker mora priti.

III.

Poskušali so me prepričati, da ga ni.

Že davno je v dolini, celo večnost je, odkar so ga nazadnje videli, kako se je sprehajal po prašnem makadamu in gledal oblačke prahu, kako se usedajo na robide. Zvok kose je potihnil in njegovo kosišče naslonjeno počiva v kotu

gumna, stisnjeno v temo pod grobo cimpranimi tramovi, nekdo drug je, ki vstaja ob petih zjutraj in klepa koso in jo briše z vlažno travo, ki drgeta od rose in vonja po jutranji prsti. Ne, to ni on, ne more biti. Od tam, kjer je zdaj, ne bo tako zlahka mogel priti na obisk. Sedeli so okrog mene in nekdo me je ob tem pobožal po licu.

In vendar je zvečer še vedno prihajal. Čeprav so me poskušali prepričati, da ga ni, sem ga vsakič znova uspela zvabiti k sebi. Ležala sva pod odejo in štela trenutke do tistega, ko bodo glasovi pod oknom potihnili, ko bo vsak odšel na svoj kraj in za sabo zaloputnil vrata. Nisem ga upala vprašati, kako je tam, na drugi strani. Tudi ne vem, če bi mi povedal. Šele ko ga neke noči ni bilo in je potem kar naenkrat prihajal le še tu in tam, ob sobotah, nedeljah, kdaj pa kdaj ob praznikih, sem se pričela spraševati. Ampak saj vse to v trenutkih, ko sem pod odejo čakala, da se prikaže in se vzmetnica pod mano rahlo vdre, ni bilo važno. Poskušali so me prepričati, da ga ni, in morda ga v resnici nikoli ni bilo.

In vendar je bil. Njegovo srce je bilo iz sena in je trohnelo kot seno. In je dišalo, kot lahko diši samo toplo mezenje sonca nad večernim ohlajanjem tal.

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Ogenj)*, 2002, kreda, papir, 200 x 100 cm (detajl)

Terc, ki je hotel delati

LEPOSLOVJE

Nakup kmetije v času rajne Jugoslavije je bil skorajda misija nemogoče, če nisi bil kmet.

Vanč, sicer pravnik po poklicu in v državni službi, pa si je zaželel kmetovati. Pri nakupu kmetijske zemlje je tedanji zakon določal dolgo vrsto prednostnih upravičencev, od kmetijske zemljiške skupnosti, občine, zadruga, prvega sosednjega kmeta, pa drugega ... Vanč bi bil kot nekmet zadnji v vrsti. Pogoj za nakup je bil tudi predhodni oglas za prodajo kmetijske zemlje, ki je moral biti petnajst dni objavljen na oglasni deski na občini in krajevnem uradu.

Za manjšo kmetijo na Suhem Vrhu mu je povedal prijatelj, ki je bil gozdar in je poznal razmere na terenu in nameravane prodaje kmetij. Nekega zgodnjega nedeljskega jutra se je z njim odpravil na ogled. Kar ni mogel dočakati konca poti do zelene kmetije, kajti prijatelj je po razdrapani makadamski cesti vozil počasi in previdno, da ne bi poškodoval podvozja avtomobila. Na vsaki strani ceste se je šopiril čudovit gozd, ki je ponekod zaradi košatega vejevja smrek prehajal v temačen drevored. Po nekaj kilometrih ovinkaste ceste je prijatelj na levem ostrem ovinku ustavil in izstopil. Tik pod ovinkom je žuborel majhen potok, ki se je s težavo prebijal skozi napol zamašen prepust. Pomignil je Vanču, naj izstopi tudi on.

»Tu se začne ta kmetija,« je mirno dejal gozdar in pokazal na strmino nad potokom in na smreko na začetku gozda, označeno z dvojnim črtastim znakom, ki je označeval mejo posesti.

Iz temine gozdnega zajetja sta Vanč in njegov prijatelj stopila v osvetljeno pomladno jutro, ki je svojo razkošno bleščavo razlivalo vse tja do vznožja Pece, ki se je nenadoma v vsej svoji veličini prikazala pred njima. Zavila sta po ozki, rahlo vzpenjajoči se stezi, izogibajoč se košatim borovim vejam, ki so silile vanju, kakor da ne bi želele, da kdo moti njihov še zaspani jutranji mir, čeprav so posamezni jutranji žarki že poplešavali med njimi in po tleh risali nagajive podo-be. Kmalu se je pred njima odprl čudovit pogled na široko zeleno jaso, ki se je raztezala vse do gospodarskega poslopja na drugi strani. Obstala sta nad gozdičem, kjer je še pred kakšnimi dvajsetimi leti v pretežno ravninskem delu kraljevala razkošna njiva. Z jase nad njo se ni videla samo Peca – na jugu se je pred njima šopirila Uršlja, v daljavi se je skrivala Raduha, na zahodu pa je razgaljena z Obirjem in Dobračem v ozadju kot

na dlani ležala Podjuna. Nad vsem tem razkošjem se je zrcalila jasna modrina neba, posejana z igrivimi drobnimi oblački, ki so se radoživo kopali v jutranjem soncu. Nakazoval se je čudovit dan in lepote, ki se je razkazovala pred njima, ni mogla skaliti niti podoba propadajočega gospodarskega poslopja in že porušenega stanovanjskega objekta ob njem. Kljub opuščeni in skoraj v celoti porasli posesti je Vanču zaigralo srce. Nad rahlo upognjenim in razpotegnjenim obronkom mladega borovega gozdiča se je razkrivalo to, kar je iskal več kot desetletje.

Kmetija Janči.

Toda problemi, ki so se nanašali na nakup kmetije, katere lastnica je živela v Avstriji, imela je tudi štiri otroke, dediče kmetije, s katerimi bi bilo potrebno doseči dogovor o prodaji, saj so le-ti želeli prejeti kupnino v Avstriji, in to v devizah, niso bili majhni. Poleg plačila cene, ki je bila dokaj zasoljena, kajti lastniki onstran meje so zemljo znali ceniti drugače kot v deželi samoupravljanja, kjer je bilo vse 'naše' in manj cenjeno, sploh če je šlo za kmetijsko zemljo, je bilo treba devize spraviti čez strogo varovano mejo. Poleg tega je oviro predstavljal tudi predpis, ki je določal, da mora tujec, če proda nepremičnino v Jugoslaviji, kupnino v tej državi tudi investirati. A težave v zvezi z nakupom kmetije v Avstriji so bile v primerjavi s temi, ki so Vanča še čakale doma, pravi mačji kašelj.

Po sporazumu z lastnico in njenimi dediči o nakupu kmetije Janči je Vanč ponudbo za prodajo kmetije objavil na oglasni deski občine in krajevne skupnosti nekaj dni pred prvomajskimi prazniki, tako da bi petnajstdnevni rok za oddajo ponudbe potekel nekaj dni po teh praznikih. Slovenci so takrat delavski praznik jemali zelo zares. Dvodnevno praznovanje so radi raztegnili na ves teden ali še za kakšen dan več. Bilo je polno raznih prireditev vsepovsod, družine so hodile v naravo, na izlete in sproščeno zapravljale svoj prosti čas. Ljudje so bili manj pozorni na razna uradna obvestila, manj so hodili po uradih, skratka, izogibali so se rečem, s katerimi so se morali pogosto ubadati, ali so hoteli ali ne. Za vse te je čas prvomajskih praznikov vse prehitro minil, medtem ko se je Vanču vlekel kot jara kača. Tistih petnajst dni se mu je zdelo najdaljših v njegovem življenju. Toda splačalo se je. Vsi potencialni kupci in prednostni upravičenci so ponudbo na oglasnih deskah spregledali.

Vanč si je oddahnil. Z ženo sta leta 1986 postala lastnika kmetije na Suhem Vrhu. Na hitro bosta opravila še preostale formalnosti, potrebne za pridobitev raznoraznih soglasij, in se lotila obnove, sta si rekla. Kako sta se motila. Dovoljenje za gradnjo nadomestne stanovanjske hiše na kmetiji sta dobila šele dve leti po njenem nakupu, na dovoljenje za gradnjo nadomestnega gospodarskega poslopja pa sta čakala še leto več.

Sklep sodišča o lastništvu kmetije, ki ga je Vanč prejel po vpisu v zemljiško knjigo, je priromal tudi v pisarne občine in nastal je pravi vihar. Pomemben občinski uradnik je rohnol po hodnikih občine, da bodo Vanča razlastili, in zaslíševal svoje podrejene, kdo mu je pomagal naštudirati postopek nakupa. Grozil je, da mu ne bodo dali dovoljenja ne za gradnjo hiše in ne za gradnjo hleva. Tako on kot tudi drugi občinski velmožje so natolcevali, da bo kmetijo razparceliral, parcele prodajal in bogato zaslužil. Na seji takratne občinske skupščine je nek njen član, sicer bogat kmet, vzkliknil: »Kam smo prišli, a zdaj bodo pa že pravniki kupovali kmetijsko zemljo?«

Toda novopečeni lastnik kmetije se ni dal. Menda ja ne bo tako težko pridobljene zemlje, ki jo je šele kupil, že kar prodajal. Želel si je le zamenjati suhoparno birokratsko delovno okolje za delo, ki ga je veselilo, se z družino preseliti iz centra kraja v mirnejše okolje podeželja in v miru kmetovati.

Druga fronta, če ne še težja, se mu je odprla na domačem pragu. Prijatelji in znanci so mu očitali, da se je skregal z belim kruhom, ker se je odločil, da bo udobno pisarniško službo in novo, pravkar zgrajeno hišo zamenjal za ubogo siromaščino na bregeh Suhega Vrha, nekateri pa so odkrito govorili, da se mu je zmešalo. Podporo je imel le v ženi in v enem izmed bratov, medtem ko je bila večina žlahte proti in celo nagovarjala njune otroke, da bi ostali pri njej. Toda Vanč je bil tudi nekoliko psihologa in je otrokom prikazal odhod na kmetijo kot zanimivo pustolovščino. Vsakemu od njih se je namenil izpolniti eno željo.

»Če se je nama z mamico izpolnilo to, kar sva si želela, si tudi vi zaslužite, da vam izpolni kakšna skrita želja,« jim je rekel. Otroci so bili navdušeni in ni ga bilo, ki bi jih prepričal, da bi hoteli biti kje drugje kot na Suhem Vrhu. In kar jim je očka obljubil, je tudi izpolnil. Hčerka je čez leto dni občudovala svojega konja, starejši od sinov je preizkušal moped od doma v dolino, mlajši pa se je navduševal nad videorekorderjem.

Kakor je Vanč bil boj z vsemogočo birokratsko mašinerijo že pri pridobivanju dovoljenja za gradnjo stanovanjske hiše, ki je trajal kar pet let, se je tudi tokrat spopadal z njo z vso pravniško doslednostjo in trmo. Že kar na začetku je vložil

prošnjo za priznanje statusa zaščitene kmetije, s čimer je zavezal jezike vsem, ki so govorili, da bo kmetijo razparceliral in prodal, vložil pa je tudi prošnjo za pridobitev statusa kmeta, s čimer bi pridobil legitimacijo za nadaljnje postopke za ureditev še vseh preostalih soglasij in dovoljenj za obnovo kmetije.

Z Vančevo kmetijo so se ukvarjali praktično vsi organi občine in številne inšpekcijske službe. Vanč jih je naštel kar štirinajst, od izvršnega sveta občine do krajevne skupnosti. Z njegovo kmetijo se je ukvarjalo toliko ljudi, kot da bi šlo za vseslovensko zadevo, kot da bi železarna selila svojo proizvodnjo v sosednjo občino. Pri vseh teh obravnavah je opazal mnogo zavisti, nedoslednosti, neznanja, pretiravanja pa tudi zlehtnobe. Večina udeležencev raznih sestankov in sej je prodajo neke majhne kmetije nekmetu obravnavala skrajno resno in le redkim se je odločanje o tem vprašanju zdelo odveč in izguba časa, med njimi tajniku krajevne skupnosti, ki je debato sredi vroče razprave presekala, rekoč: »Kaj pa komplicirate, veseli bodite, da se še kje najde kakšen terc, ki hoče delat!«

Potem je sledil nov šok. Ko je Vanč dal vlogo za gradnjo nadomestne stanovanjske hiše in nadomestnega gospodarskega poslopja, so mu na občini vlogo zavrnilo z obrazložitvijo, da gradnja ni možna, ker je bila na gornjem, najlepšem delu kmetije predvidena vikend cone devetih vikendov. Nihče mu pred nakupom ni povedal za kakršnokoli vikend cono na njegovi kmetiji, tega ni vedela niti prejšnja latnica, kar je pomenilo, da so občinski urbanisti kar po domače in svojevoljno šarili po zemljiščih občanov, v tem primeru tudi zemljišču tujega državljana, ne da bi kogarkoli kaj vprašali.

Vanč je bil besen. Nekako si je uspel urediti sestanek pri takratnem republiškem sekretarju za urbanizem v Ljubljani. Ta ga je prijazno sprejel in pozorno poslušal, ko mu je razlagal svoje težave. Medtem ko sta se pogovarjala, je pregledoval urbanistično dokumentacijo vikend cone na kmetiji in nejeverno zmajeval z glavo, ko je v njej ugotavljal številne pomanjkljivosti. Do vikend cone na primer nista bila predvidena niti dovozna cesta niti odvod sanitarnih in odpadnih vod in podobno. Porinil je predložene skice izpred sebe po mizi, se naslonil nazaj v naslanjaču in skoraj jezno zaključil: »Povejte tem vašim strokovnjakom na vaši občini, da takšnega skropucala, kot ste mi ga predložili na vpogled, še v življenju nisem videl. Toda na prvi stopnji pač odločajo oni, in če bodo vztrajali z zavrnilno odločbo, se kar obrnite na nas!«

Takoj po vrnitvi na Koroško se je Vanč, še preden je stopil domov, oglasil na urbanistič-

nem uradu občine in predstojniku urada povedal natančno tisto, kar je slišal od republiškega sekretarja, namreč tisto o skropucalu.

Odločevalci urbanistične politike na občini so ugotovili, da je vrag vzel šalo in da se s trmastim novopečenim kmetom ne bodo mogli iti nezakonitih in samopašnih igrice v nedogled. O njegovi pritožbi je na hitro razpravljal sam izvršni svet skupščine občine in naročil pristojnim urbanistom, da naj sporno vikend cono premaknejo na zahodni, manj kakovostni del kmetije, kar se je potem tudi zgodilo. Da pa tožnik s petčlansko družino ne bi ostal brez strehe nad glavo, potem ko je prodal novo stanovanjsko hišo, da je kmetijo sploh lahko kupil, je dobil kot začasno rešitev dovoljenje za postavitev manjše lesene hiške, kjer bi družina lahko stanovala.

Drobnih poskusov nagajanj je bilo po tem, ko se je Vanč z družino že preselil na Suhi Vrh, še kar nekaj. Zlasti eden mu je ostal v trajnem spominu. Ko je podal vlogo za krčitev novozarastlega, manj vrednega borovega gozdiča na nekdanji skoraj štiri hektare veliki njivi, se je pri njem oglasila komisija v sestavi predstavnika občine in še štirih inšpektorjev, ki naj bi ocenila, ali bi lastnik lahko posekal gozd, ki je v dvajsetih letih skorajda v celoti prerasel njivo, in v kakšnem obsegu, z namenom, da bi ponovno usposobil kmetijsko zemljo, na kateri je nameraval kmetovati. Inšpektorji so se dolgo posvetovali, kaj in kako bi bilo najbolje storiti. In potem je med inšpektorji in Vančem potekal zanimiv pogovor:

»Veste, bi morali najprej pridobiti nekaj gnoja, saj vam njiva brez tega ne bo dajala tistega, kar vi pričakujete,« je bil pameten kmetijski inšpektor.

»In kje po vaše naj dobim gnoj, če še nimam

ne njive in ne živine?« je vprašal Vanč.

Inšpektor je skomignil z rameni in ni rekel nič.

Potem se je oglasil gozdarski inšpektor, ki je imel pri obravnavi prošnje za krčitev gozda glavno besedo:

»Za začetek bi vam dali dovoljenje za krčitev nekaj arov, da bi videli, ali imate resen namen kmetovati.«

Tedaj je Vanču prekipelo. Dovolj je imel za lase povlečenih nesmislov in neumnih komand. V tistem trenutku mu je postalo popolnoma vseeno, kaj bo storila komisija.

»A se vi hecate? Ali milite, da sem kupil kmetijo zato, da bi kmetoval na par sto arih?« je povzdignil glas. »V tem lepem vremenu pridete k meni na izlet na moje stroške in pametujete o nekaj arih in gnoju, ki ga še nimam. Ta je pa lepa!«

Ravno takrat so se s komisijo ustavili pod oknom hiše, skozi katero se je pravkar nagnila Vančeva žena in prijazno vprašala:

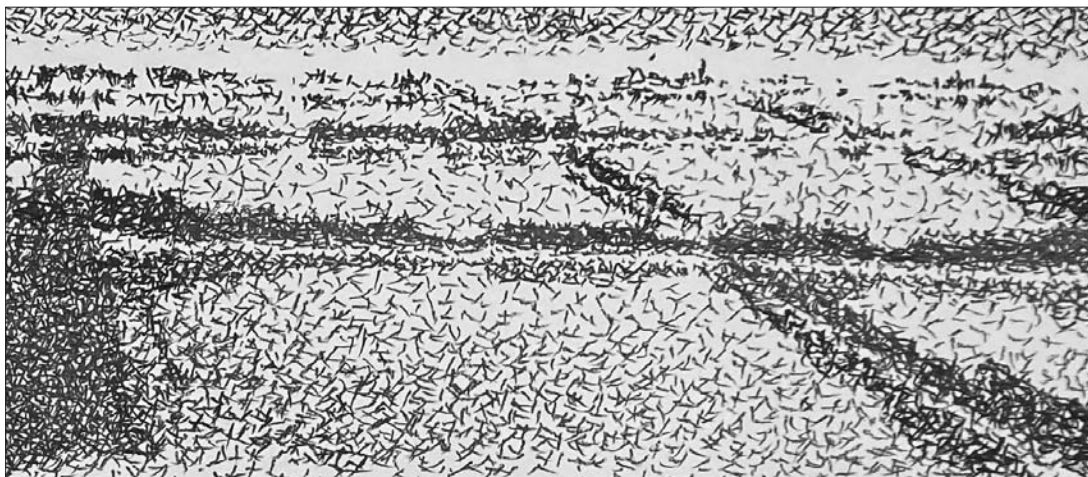
»Ali vam lahko skuham kavico?«

»Ne, dokler ne dajo tega, za kar sem dal vlogo!« je trdo pribil Vanč.

Tedaj se je komisija spogledala in prasnila v smeh. Led je bil prebit.

V nekaj dneh je nato Vanč prejel odločbo za posek gozda v površini, za katero je zaprosil.

Naključje je že nekaj let hotelo, da je Vanč postal sodelavec inšpektorja, ki je vodil postopek odločanja o krčitvi njegovega gozda. Ko ga je nekoč vprašal, zakaj je kompliciral pri tisti zadevi za krčitev gozda, mu je le-ta mirno odgovoril: »Kako pa naj bi jaz vedel, da si ti takšen garač?«

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Zemlja)*, 2002, kreda, papir, 100 x 200 cm (detajl)

Petelinček Marko

»Marko, ljubček moj zlati, pridi vendar dol,« je kokodakala putka Marica.

Zgubljeno je zrla po umazanih tleh. Razmišljala je, kako naj razreši družinski problem.

»Marko posralko,« so vreščali piščanci na hodniku, skriti pred očmi mamice Marice.

»Tiho, lumpi,« se je razjezila mama kokoš. »Daj no, Marko, pridi! Varovala te bom,« je vzpodbudno mahala s perutmi.

Petelinček Marko je ždel na vrhu omare, solznih oči škilil na razigrane bratce in sestrice, mame pa, kot da je ni slišal.

»Marko, če ne boš prišel dol sam, bom šla po lestev in prišla gor!« ga je grozeče posvarila.

»Mama, saj ne moreš nikamor! Marko posralko je vse podriskal,« je izzivalno vzkliknil eden od bratcev petelinčkov, ki se je ojunačil in se ji približal.

»Čeprav se kaže, da je gospod, je en navaden driskač,« je pripomnil drugi in z dolgimi koraki preskočil pokakane črte na kuhinjskih tleh.

»Ampak, reci, kar hočeš, lepotec je pa le,« je zvito namignila na Marka ena izmed sestic in odskakljala za njim.

»Ha ha ha ha,« so zacvrkutali vsi v en glas in se nagnetli med podboje kuhinjskih vrat.

»Važič!« je hinavsko kliknila Režika.

»Otroci, prosim vas,« jih je mirila mati Marica, petelinček Marko pa je nekoliko glasneje zagrgulil vrh omare.

»Oh, Marko, kaj pa je to? Ti si vendar najlepši, največji, najpametnejši, najlepše poješ. No, danes pa tako,« je nakladala sestra Lupčka. Vsi piščančki so se glasno zakrohotali.

»Marko posralko,« je spet začel klobasati bratec Kljunko.

Mama ga je ježno zgrabila za prhutajočo perut in hreščeče zakokodakala: »Otroci, zdaj pa mir! Sedite na tla, ti, Marko, pa dvigni glavo in povej vse, kar imaš povedati! Začela bom pa jaz!«

Otroci so ubogljivo počenili na tla.

Mama Marica je skočila na stol. Imela je občutek, da bo imela pri otrocih več veljave, če jih bo gledala zviška.

»Marko, pridi dol! Bliže!« je ukazala jokajočemu petelinčku.

Petelinček Marko je potresel s perutmi, se vzravnal, odrinil in poletel na naslonjalo starinskega stola ob peči.

»Hej, a vidiš, gospodek ima novo črno majico

z belo mašno,« je Jelko gizdalinsko sporočil svojo ugotovitev bratcu Lenču.

»Potem je morda tudi tisti klobuk njegov,« je pomignila Režika proti črnemu klobuku z belim trakom, ki je ležal na mizi.

»Pa že,« je potrdil Kljunko. »Gospod posralko se želi olepšati,« je tiho rekel in sorojenci so ponovno prasnili v smeh.

Mama Marica jih je preslišala in krotko spregovorila: »Dragi otroci, z Markom vam želiva povedati, da je vaš največji in najlepši bratec bolan.«

Otroci so ostrmeli. Sobo je preplavila tišina.

»Bolan je?« je v tihoto nejeverno planilo Lenčevo vprašanje.

»Kako bolan? Saj mu nič ne manjka. Hodi ponosno kot petelin, poje glasno, kot se za petelina spodobi, s perutmi frfota kot največji frajer, njegova naglavna roža pa je rdeča in pokončna. Kaj mu torej manjka?« je zanimalo Lupčko.

Marko si je s perutjo otrl solzice, ki so mu proti njegovi volji še kar naprej kapljale na kljunček.

»Naš Marko ima že nekaj časa sladkorno bolezen,« je spregovorila mamica.

»Kaj pa je to???« so vprašali vsi v en glas.

»To je bolezen, ki nastane zaradi tega, ker trebušna slinavka iz neznanega razloga ne dela. Zato ne ustvari dovolj inzulina, inzulin pa ima nalogo, da v telesu ureja sladkor. Če tega ni, bolezen počasi uničuje določene organe v telesu. Torej je velika sreča, da ga bolniku lahko dajemo umetno.«

»Kako?« je zanimalo Kljunko.

»Tako,« je vendarle spregovoril Marko in izpod peruti izvlekel injekcijsko iglo.

»Ooooo,« so zabučali v en glas.

»Kaj si torej – bolnik ali zdravnik?« je želel vedeti Kljunko.

»Bolnik. In sam zase tudi zdravnik. Otroke s tako boleznijo imenujemo sladkorčke. Toda moja najpomembnejša zdravnica je mama,« je postal živahen Marko.

»Ničesar ne razumem,« je potožila Lupčka.

Petelinček Marko jih je najprej spomnil na čas, ko je bil neprestano lačen in žejen in je kar naprej lulal. Ker se je zelo slabo počutil, ga je mama peljala k zdravniku. Tega so se vsi spomnili in mu prikimali.

»In potem si dobil zdravila in vse se je

uredilo,« je zaključil Lenč.

»Res je. Toda zdravila so injekcije inzulina, ki si jih moram dajati vsak dan, večkrat na dan, in tako bo do moje smrti.«

»Ne, no ...« je zavreščala Režika.

»Najhuje pa je, da se mora ponoči, ko vsi spimo, mamica prebujati, mi meriti vrednost sladkorja in potem ustrezno ukrepati. Če je sladkorja preveč, mi da injekcijo, če ga je premalo, mi naredi majhno malico.«

»Kaj, ti tudi ponoči lahko ješ?« je nekoliko jezno vprašal Kljunko.

»Tako pač je,« je rekla mama.

»In ker kar naprej ješ, tudi kar naprej kakaš. Zato pa imamo tako, kot imamo. Vse podriskano in smrdljivo,« je zagodrnjala Režika.

Petelinček Marko se je prijel za glavo, mama Marica pa je popolnoma mirno nadaljevala:

»Toda diabetes ni njegova edina bolezen. Pridružila se ji je tudi celiakija.«

»Kaj?« so spet enoglasno vprašali malčki.

»Celiakija. Zaradi te bolezni potrebuje Marko še dodatno dieto. Kljub vsemu pa se lahko zgodi tako, kot se je danes. Driska in podobne težave.«

Otroci so molče pogledovali k petelinčku Marku, ki je vrtel v roki injekcijo in ni prav dobro vedel, kaj naj stori z njo.

»Toda,« je previdno poizvedovala Lupčka, »zakaj si vselej nekaj zmišljuješ? Izbirčen si pri jedi, na stranišče želiš hoditi v hišo in ne na gnoj, kot hodimo mi. Ko razkopavamo po tleh, nikoli nisi z nami. Vse želiš delati drugače, kot delamo poštene kokoši!«

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Voda)*, 2002, kreda, papir, 300 x 100 cm (detajl)

»Lupčka, ali res ne razumeš?« je namesto Marka odgovorila mama. »Marko lahko je le določeno vrsto hrane. Zanj je prepovedana večina zrnja, lahko pa je zelenjavo, črvičke, ličinke in polže. *Sladkacija*, kot sva poimenovala njegovi bolezni, zahteva drugačen način življenja. Za vedno.

Petelinček Marko je s stolovega naslonjala skočil na tla in se napotil k mizi po klobuk. Poveznil si ga je na glavo, si na črni majici poravnal bel metuljček in rekel: »No, zdaj, ko veste, kako je z mano, bom odšel. Hotel sem se neopazno izmuzniti iz hiše, pa se mi je pripetila ta nesrečna driskasta nezgoda. Želim vam vse dobro in predvsem, ostanite zdravi!«

Priklonil se je in se namenil proti vratom.

»Kam pa se odpravljaš,« je plaho vprašala mama.

»Na svoje. Ne želim vam delati težav. Še posebej se bojim zate, mama. Že tako imaš preveč dela, pa še zame skrbiš. Odslej bom to delal sam.«

»Kam boš šel? Povej! Prišla bom na obisk,« je zavajala Lupčka.

»Ne moreš,« je skrušeno rekel petelinček Marko. Grem na nov planet. Na Celiakancijo. Tam je vse drugače. Tja bom šel.«

Še preden je odkorakal skozi vrata, ga je za rep zgrabila mama in ga potegnila k sebi. »O, ne, ljubček, nikamor ne boš šel!«

»Ne, Marko! Ostani doma,« je jadikoval Kljunko.

»Saj vendar veš, da smo bratje in sestre. V dobrem in v slabem,« je dejal Lenko. »To pomeni, da bomo vselej pomagali drug drugemu!«

»Toda – saj vidite – « je ugovarjal Marko.

»Vsak od nas je drugačen,« ga je prekinila sestra.

»Toda jaz sem bolj drugačen! Tudi zato, ker so vsi, ki so enako bolni kot jaz, starejši od mene. Kaj bodo rekli sošolci, sosedje, prijatelji?«

»Povedali jim bomo, da je tvoj način življenja pravi: zdrava hrana in dovolj gibanja,« je rekla mama. »Mnogi sladkorčki postanejo celo zelo uspešni športniki!«

»Ne skrbi,« je zaprhutala Režika, »varovala te bom pred vsemi nesramneži, hudobneži in kar je še takih nadlog!«

»Sin moj, tam na *tvojem planetu* morda ne bo točno takih težav, kot jih imaš sedaj, toda življenja brez težav ni nikjer.«

Otroci in mama so si brez besed podali peruti in Marka potegnili v skupinski objem. Ljubčkali so ga, ga božali in mu šepetali ljubeznive besede.

Marko pa se je na glas smejal, dvignil injekcijo visoko v zrak in zakričal: »Kar *sladkacija* naj gre na Celiakancijo!«

Trpljenje profesorice Klare

Dan D za maturante, ki so se pri izbirnem predmetu odločili za biologijo. Zaradi spremenejene zakonodaje so tik pred zdajci ukinili pisni izpit, opraviti so morali le ustnega. Profesorica Klara še ni bila pripravljena na to spremembo. Kot maturante jo je pestila trema, zlasti zato, ker si je želela narediti dober vtis na predsednika izpitne komisije zaradi napredovanja v višji naziv.

Profesorica skuša dijaka najprej ogreti z motivacijskim pogovorom: »No, spoštovani Matija, veseli me, da ste si izbrali biologijo za maturitetni predmet. Mogoče bi na pisnem izpitu lahko pokazal več znanja, ker bi imel več časa za razmislek. Želim vam, da boste tudi na ustnem lahko blesteli. Saj res, pojasnite nam, zakaj ste si izbrali ravno ta predme? Zakaj vam je zanimiv?«

Matija: »*Biologija?* Pri tem predmetu se učimo vse živo.«

Profesorica vznemirjeno: »Kako vse živo? Torej kar koli?«

Dijak: »Ne ne, narobe sklon – o vsem živem. O živih sistemih v rastlinskem in živalskem svetu.«

Profesorica: »No, definicije niso bistvo življenja, mogoče tudi niso vaše močno področje. Sicer pa je bilo to vprašanje le ogrevanje. Bodiva raje konkretnjša. Izvlecite list z vprašanji in preberite prvo!«

»*Kaj veste o osnovni zgradbi in principu delovanja človeškega ušesa in očesa?*«

Matija, kot bi izstrelil iz topa: »Ušesa so lahko štrleča, oslovska, kosmata ..., lahko imaš gluha ušesa, poslušati je mogoče samo z enim ušesom, skozi ti lahko piha, mogoče je striči z ušesi, jih napeti, lahko si jezen, da se kadi iz ušes, v ušesih ti lahko zveni, zanje te lahko vlečejo, kar je drugače kot tedaj, ko vlečeš na ušesa. Na ušesih lahko sediš ...«

Profesorica: »Dovolj, dovolj. Od preobličice gradiva ste morebiti pomešali dve strokovni področji – slovenščino in biologijo? Zdaj sva pri biologiji.«

Matija: »Ne ne, gospa profesorica, moje znanje je univerzalno. Še to bi povedal, da ima ušesa tudi škaf in šivalna igla pa stene imajo ušesa, pa zaljubljen si lahko do ušes ...«

Profesorica v dvomu pogleduje člane komisije: »Dovolj bo, hvala, poskusimo še z očmi, mogoče ste se vanje bolj poglobili.«

Matija: »Oči so podobne ušesom, oboje nastopa v paru, čeprav jih uporabljamo v množini, pa še oboje je pritrjeno na lobanjo oz. leži v njej. Oči so lahko daljnovidne, kratkovidne, modre kot nebo, hladne kot led, z očmi je mogoče streljati, jih imeti na pecljih, oči so lahko lačne, lahko si na eno oko slep, na drugega pa ne vidiš ...«

Profesorica nervozno: »Dovolj, dovolj bo. Oči in ušesa si mašite pred ... Kar v oči bode, da s človeškimi organi niste na ti ...«

Matija: »Spoštovana komisija, samo to bi pripomnil, da so starši na lastne oči videli, da sem sedel ob knjigi.«

Profesorica: »Vrana vrani ne izključa oči, zato tega argumenta ne moremo upoštevati.«

Matija: »Prosim, tudi to bi še pripomnil, da lahko imaš izbuljene oči, če ti ščitnica ne deluje.«

Profesorici Klari je skoraj mrak padel na oči, pot ji je lezel na čelo, kar dušilo jo je od stiske, ko ji je dijak od strani šepnil na uho:

»Gospa profesorica, iz oči v oči se pogovoriva, še bolje, pogovoriva se na štiri oči in poglejte dejstvom v oči, da sem ves čas govoril o organih človeškega telesa, da so vas bila same oči in ušesa. Črno se mi je delalo pred očmi, tako sem se trudil. Biologijo sem imel neprestano pred očmi.«

Profesorica se je morala zaradi komisije obvladati, v podzavesti ji je odzvanjalo, da ocenjujejo tudi njene pedagoške veščine. Spravljivo je predlagala:

»Poskusimo z ... Recimo s podvprašanjem. *Opišite zgradbo in funkcijo kože!*«

Matija navdušeno: »Koža, poraščena ali depilirana, je lahko tanka ali debela. Ljudem, ki imajo debelo kožo, nič ne pride do živega, ker ...«

Profesorica: »Ne morem iz svoje kože, čeprav se mi koža ježi ob vaših odgovorih, sem res razumevajoča (pomenljivo se ozre h komisiji). Mogoče pa vam je zoologija bolj napisana na kožo?«

Matija: »Da, seveda, plazilce zelo dobro obvladam, zlasti kače.«

Profesorica: »Ne, ne, kar sesalcev se lotiva. *V kateri red spadajo sloni in kakaj ravno vanj?*«

Matija: »Sloni so največje kopenske živali. Imajo dolg nos, ki je podoben kači. Kače se plazijo po tleh ...«

Profesorica že skoraj nestrpno: »Pa nas ja ne

boste zabavali s starimi šalami. Prekiniva, ne znate in še manipulirate z mano, se opravičujem – z nami.« V obupu se ozre h komisiji, a predsednik ji namigne, naj reši dijaka.

Profesorica se oprime rešilne bilke: »Naslednje vprašanje si lahko izberete sami!«

Matija: »Zelo ste prijazni, genetika je zapleteno vprašanje, ki ga znam zelo preprosto razložiti s primerom.«

Profesorica: »To me pa veseli, upam, da ste izbrali dobro ponazorilo.«

Matija: »Pleza želvica na drevo. Z velikim trudom prileze na vrh, a takoj štrbunkne na tla. Malce se zbrihta in ponovno začne plezati. Ne more se obdržati na veji. S sosednje veje jo žalostno opazujeta ptiča. Samička se obrne k samčku in mu žalostno prigovarja: Dragi, mislim, da je čas, da ji poveva, da je posvojena. Kri ni voda.«

»Ne bom komentirala vašega znanja genetike!« vsa zaripla zarohni profesorica, vstaja, ko predsednik komisije – psiholog – prosi za besedo:

»Še samo trenutek za razmislek, spoštovana kolegica, spoštovani kolega. Pomirite se, ne gori voda! Skušajmo se vživeti v mladostno obdobje kandidata, v njegovo rast in dozorevanje! V njegove razpršene interese in ideale. Občudujmo njegovo inovativnost, skratka – edinstvene ideje. Ne mečimo mu polen pred noge že pred vstopom v življenje! Mladenič se mora umiriti in zbrati. Mladost! Kaj je mladost? Čez jarek skače, kjer je most. Tak jarek je maturitetni preizkus. In ta globoki jarek ... Vanj pridere ...«

»Hvala, gospod predsednik!« ga nenadoma prekine in komaj skriva ogorčenje profesorica Klara, ki takoj razume, kam pes taco moli. »Matija, prosim, preberite zadnje vprašanje, torej tretje, ki je v resnici že nevemkatero!«

Matija: »*Opišite zgradbo in delovanje spolnih organov pri človeku ter razložite njegovo hormonsko regulacijo!*

Oprostite, gospa profesorica, teh vprašanj se za zdaj še ne lotevam s teoretične plati. Tendence modernega šolstva gredo v smer, da je praksa zelo pomembna, saj teorija raste iz prakse ...«

Profesorica se ne ozre več h komisiji, med odkimavanjem Matiji le z roko odločno pokaže na vrata, zavrešči: »Na svidenje!« V svoj podbradek pa jeclja: »Vvvveennn.«

Še v pižami, v polsnu, med sedenjem na robu postelje vsa razmršena hrope, tokrat glasno in odločno: »Ven, ven, ven ...«

Jani Rifel

Kavarnica

Del kavarne je nudil Primožu primeren prostor za branje. Od glavnega dela ga je ločila zidna pregrada. Vzdolž klopi sta bili dve omizji in na tapeciranih stenah dve črno-beli grafiki. Glasba je v tem kotu valovala le še kot oddaljen šepet. Hrup, nabirajoč se okoli točilne mize, se je do tu ublažil.

Ponavadi si je že dopoldne napolnil torbo s knjigami in tem, kar je našel v poštnem nabiralniku. Poleg revij in časopisov so bila to še dobra stara pisma. Sodobna tehnologija mu ni izmaknila peresa, še trdneje se ga je oprijel in z daljšimi odgovori nadomestil izgubo večine dopisovalcev. Ostala sta mu le še dva. Prvi, sorodnik onkraj luže, je bil že v letih. Druga je bila sošolka iz srednje šole. Srečal jo je v psihiatrični bolnišnici, kjer je obiskal prijatelja. Ogovorila ga je. Ni bila prepričana, da je pravi; je že bilo namenjeno ...

»Samo injekcija in lahko grem,« mu je pojasnila.

Mudilo se mu je. Le nekaj besed.

»Več po pošti,« ji je obljubil.

Tako se je začelo. Njena pisma so bila sprva dokaj okorna, ponekod nečitljiva, zbegana, nerazumljiva. Zdaj, po petih letih dopisovanja, se mora potruditi, da jo dohaja. Zdravstveno stanje se ji je precej izboljšalo, v njej se je prebudil talent.

Ta dan je Primoža v nabiralniku čakala nova številka literarne revije. Pridružil jo je ostalemu gradivu v torbi in stopil na ulico. Po nekaj korakih je prečkal cesto in obstal pred lokalom. Ozirajoč se, je naglo vstopil, pohitel mimo točilne mize in smuknil v svoj prostor.

Revijo je položil na mizo in odstranil polivilni ovitek. Še preden je preletel kazalo, se je zaustavil pri uvodnem eseju:

So ti Goethejevi verzi s časom izgubili svojo eksistencialno veljavnost in so samo še literarna zgodovina?

Na klop pri sosednji mizi sta sedla fant in dekle.

Za hip je dvignil pogled in nadaljeval z branjem:

»Trpljenje je način spoznavanja, in to ne le nebeških sil, temveč tudi vsega, kar nas obkroža: narave, družbe, človeka, samega sebe ...«

Revijo je kmalu vrnil v torbo. Imel je namreč trden namen, da se končno reši romana, ki ga je že lep čas žulil in vlačil s seboj. Še nekaj strani

in ga vrne.

Nezbran se je vrgel v branje. Vsebina mu je uhajala in se je vračal, dokler mu pozornosti niso vzbudili naslednji stavki:

»Zvečer položim svoj obraz na njegovo pismo in si ga predstavljam. Predno se ga do sitega nagledam, pride jutro. Zdi se, kakor bi Kafka osebno s svojim drobnim rokopisom sporočal skozi mojo sobo Mileni Jesenski, da pisma niso za čitanje, temveč za razgrinjanje, za polaganje obraza nanj in ponorevanje.«

Vse glasnejši vzdihli od sosednje mize mu zaenkrat še niso padli v uho.

Pisma Mileni je že zdavnaj prebral, v srbohrvaščini, med služenjem vojaškega roka v Bosni. Kasneje je ugotovil, da v tistem času še niso bila prevedena v slovenščino.

»Pisati pisma pomeni razgaljati se pred duhovi, na kar oni samo čakajo ...«

Skušal se je spomniti še česa iz knjige. Vstal je in se napotil na stranišče.

Takrat je ponoči med dežurstvi pisal pisma dekletom. Najbrž je zato pred romani vzel v branje pisma. Kafkove zgodbe v *Spletu norosti in bolečine* je prebral že doma.

Ob vrnitvi so se na njegovem delu klopi prepletale noge. Torba je bila na tleh. Zleknjena na klopi sta buljila v ekran mobitela, od katerega so prihajali vzdihli. Malo sta se pomaknila na svojo stran, toliko, da je lahko vsaj postavil torbo nazaj.

»To bi se dalo bolje,« je med vzdihovanjem zašepetalo dekle.

Našel je stran in stavek, kjer je ostal. Zbranstvo mu je uhajala kakor zrak iz prelučnjane gume. Ni se ustavil. Namesto glasbe je vzdihovanje preglasilo rezko šepetanje. Oči so prazno zrle v besedišče. Misli so se ujele v šepet:

»Tudi ta položaj ni najboljši. Tu se boš moral malo bolj potruditi ...«

Zacmokalo je.

Ozrl se je.

»Glej me ... Še enkrat ... Zapomni si ...« se je vsul prasketajoč šepet.

Slonela sta na komolcih. Fant je spustil mobilni telefon iz rok.

»Postavi ga nazaj. Bova še nekaj pogledala,« je rekla.

»Bi zunaj. Greva,« je odvrnil fant in umaknil pogled s soseda.

»Ne, kar nadaljuj ...«

Tišina.

Primož se je sklonil h knjigi.

»Daj bolj na glas ...«

Vzdihovanje je skušal preslišati.

»Če odidem, bosta zmagala. Ne pustim se

jima ...«

»Še bolj na glas!«

»Se bo slišalo ven,« je šepetaje pripomnil fant.

»Ne bo se. Tudi tu bi se lahko bolj potrudil ...

Greva na naslednji posnetek.«

»Zbrisal sem ga.«

»Kako? Brez mojega dovoljenja?!«

»Pomotoma. Se opravičujem ...«

»Odslej mi jih raje kar pošiljaj. No, pojdiva zdaj!«

Kmalu je tudi sam pospravil knjigo. Ustavil se je pri točilnem pultu. Še preden si je kaj naročil, se je pred njim že zasvetil kozarec in za njim steklenica.

»Na zdravje!« mu je nazdravil nekdo iz vesele družbe poleg njega.

Ozrl se je in zagledal znanca, ki ga že vrsto let ni videl.

»Od kod pa ti?«

»Od tu. Vsak dan sem tu.«

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Voda)*, 2003, tempera na platno, 158 x 58 cm (detajl)

Turne smučke

LEPOSLOVJE

Veje so ječale pod težo snega, grobovi so bili zasuti do vrha, tudi nagrobni spomeniki so bili pod snežno odejo. V takšni zimi sem si po skoraj petnajstih letih zopet nadel tekaške smuči.

Imel sem zdravstvene težave z levim kolonom, ker je prišlo pri operaciji do neke nepravilnosti. Potrebna je bila dolgoletna rehabilitacija. Ker sem se počutil nekoliko bolje, sem poprosil sina Gregorja, da mi posodi svoje turne smuči – hotel sem se malo preznojiti. Ugodil je moji želji, zato sem si oblekel smučarsko opremo, si nataknil smučke in se spustil po bregu.

Nisem še pozabil smučati. Resda nisem izvajal smučarskih veščin tako elegantno kot drugi, a peljal sem se. Mahnil sem jo proti Rahtelu in čez dobro uro prispel do kmetije, ki je last ženine

sestrične. Razveselila se je mojega obiska, saj že dolgo nisem bil pri njih. Skuhala mi je klobaso ter dodala nekaj skute in čebule. Udobno sem se namestil, ker sem bil ves prepoten. Izgubil sem veliko tekočine, zato sem jo moral nadomestiti z drugo. Prijazna žlahtnica mi je postregla s sadjevcem, ki mi je zelo prijal. Spil sem ga domala pol litra. Nekateri pravijo, da sadjevec ni dober, vendar sta ga po krivici izpodrinila vino in pivo, in to tudi na kmetih.

Noge so mi postale težke.

Izza Kremžarice je pokukala luna.

»Iti moram,« sem si dejal, »večeri se že.«

Oblekel sem se in se zahvalil za prijaznost.

Nadel sem si turne smučke in se spustil po strmini.

Odločil sem se, da se popeljem po celem snegu po poseki. Pred leti je bilo tu smučišče, a so ga zaradi pretoplih zim opustili. Zrastlo je grmovje in že več let ni stopila sem noga smučarja. Drsel, ne, drvel sem po zaraščenem bregu in po nekako dvesto metrih vožnje me je vrglo – še sam ne vem, kako – da sem obvisel na vejah z glavo navzdol! Nisem si mogel pomagati. Dolgo sem se trudil, da bi se nekako izmotal z vej in iz grmovja. Kri mi je zalila glavo in že sem pomislil: konec je z menoj! Ali naj dočakam konec kot opica na veji? Stemnilo se mi je pred očmi, rešiti sem se poskušal še z zadnjimi močmi.

Uspelo mi je prijeti za vezalko in jo popustiti; noga se mi je izdrla iz smučarskega čevlja. Sedaj sem imel eno nogo prosto. Opletal sem z njo v vse smeri in – teža mojega telesa je zlomila vejo. Telebnil sem v sneg. Zagotovo mi še ni bilo usojeno, da končam življenje na veji z glavo navzdol.

Ni mi bilo težko odpeti še druge smučke. Bil sem rešen. Ponovno sem se obul in sklenil, da se naprej ne bom peljal. Oprtal sem smučke na ramo in se odpravil peš po bregu navzdol.

Po nekaj korakih sem se začel tresti kot šiba na vodi. Dobil sem bitko z drevesom, zdaj pa naj bi obtičal v celem snegu! Prešinilo me je, da bom zmrznil, če bom obsedel v snegu. Kaj bi vnuka brez dedija? Kdo jima bo pripovedoval pravljice?

Z muko sem vstal. Noge sem imel težke, kot da jih svinec vleče k tlom. Smučke sem pustil v snegu. Jih bom prišel iskat. Rinil sem po globokem snegu, hvala bogu, da je bilo treba navzdol, in ko sem napravil kakih sto korakov, sem se nekoliko umiril. Naprej je šlo lažje. Zaslišal sem zvon pameške cerkve, zvonilo je avemarijo.

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Voda)*, 2003, tempera na platno, 158 x 58 cm (detajl)

Ni več slišal ruševcev

Že zarana, ura je bila šele krog četrte, se je Aleš prebudil. Včerajšnji dan je bil naporen in takoj po večerji se je odpravil v svojo sobo in kmalu zaspal. Zdaj pa se je navsezgodaj buden trudil, da bi zaspal nazaj, a ni šlo.

Razmišljal je: Škoda, da imam prav danes na gozdarskem obratu sestanek z revirnimi gozdarji. Lahko bi šel poslušat ruševca na Smrekovec. Morda pa je tako bolje. Skušal bom prepričati prijatelja Otokarja, da pojde z mano. Če nisi sam, je še ruševčevo petje lepše.

Za zatisnjenimi očmi si je živo predstavljal napovedano lepo, sončno jutro na Smrekovcu. Imel je občutek, da že kar sliši tisto kepo, ki pade nekaj korakov pred širm, in ko se še tako trudiš, da bi jo ugledal, je ne najdeš, čeprav že zaslišiš prvi čuuuuvš pred seboj. Malo nižje se oglasi drugi, še nežnejši čuuuuvš in tvoj prvi sosed postaja vedno glasnejši. Počasi se tema redči in glej ga! Saj je komaj trideset, štirideset korakov pred menoj. Petje postaja vedno glasnejše in na rob, kjer se pričinja večja strmina, priletita dve kuri. Opazujeta petelina, kot bi se spogledovali. Petelin komaj utegne zagruliti. Tako je vnet v svojem svatbenem plesu, da ne opazi mlajšega nasprotnika, ki prihaja izpod strmega roba. V trenutku tišine ga le uzre. Ves se nasrši in njegov čuuuuvš je vse silovitejši, hitro naredi nekaj korakov proti mladcu, ki si drzne kaliti njegovo snubitev. Nekajkrat prav visoko odskoči, kot da bi hotel mlajšemu nasprotniku pokazati, kdo je tu vladar.

Na širm so posijali prvi sončni žarki in na nebu se je pojavilo sonce v svoji čudoviti zlato rumeni barvi. Ali je kaj lepšega?

Medtem petelinček zbere korajžo in v nekaj skokih je pod vladarjem. Le-ta se nasrši, skoči v zrak in jezno zakrili, da mlajši odleti spet nazaj pod rob. V oddaljenosti se sliši le nežno grguljenje užaljenega pregnanca. Sedaj vladar potrdi svojo premoč in čuuuuvš je vse močnejši, tudi grguljenje je daljše. Vedno bolj se šopiri pred kurama, ki skoraj nepremično zreta v zmagovalca. Tudi njegova zbranost popušča. Kokoši zapustita snežno zaplato, na kateri sta čakali zmagovalca.

Vladar odleti za njima in od daleč se sliši prvo nežno grguljenje, za njim drugo precej glasnejše.

Aleš se je počasi skobacal iz postelje s trdnim sklepom, da naslednje jutro to doživi sam ali s prijateljem.

»Kandidate bo treba označiti pri prvem redčenju,« je še dolgo odmevalo v Aleševih ušesih po strokovnem sestanku revirnih gozdarjev.

Nič, bom pač moral odkazati v Bricmanovem. Jutri bo tam pričela z delom Jožetove skupina, je že med hojo k avtomobilu razmišljal mlad, še ne petindvajsetletni gozdar.

Sedel je v avtomobil in se odpeljal do zapuščene kmetije Bricman.

»Saj ni čudno, da so se odselili v dolino. Tako je strmo, da bi moral še kokoši privezati,« se je nasmehnil domisljci.

Ob robu ceste je pustil avto, iz njega vzel barvo in pričel z označevanjem tistih dreves, ki naj bi jih delavci Jožetove skupine pričeli sekati naslednji dan.

Strmina, hitrost in želja, da bi večino dela opravil še ta dan, so povzročili, da mu je pot curkoma lil po čelu.

»Danes bom končal, četudi bo ura pet, šest ali pa še več,« je sklenil in brez počitka izbiral odvečna drevesa.

Aleš je bil res še mlad, vendar je imel to smolo, da je kot zapuščino v revirju dobil ogromno mladih, nenegovanih sestojev.

»Hvala bogu, končal sem,« je rekel, ko se je sklonil, da bi namesto težkih čevljev obul lahke športne copate.

»Mama še nima pripravljene večerje,« si je rekel in se odločil, da bo pred odhodom domov popil še pivo v vaški gostilni pri Lužniku.

»Hitro, pivo!« je rekel namesto pozdrava, se ozrl okrog sebe in v kotu gostilne ugledal prijatelja Otokarja.

Ta je dvignil stekleni pogled proti Alešu in skozi zobe, kot bi pozdravil le samega sebe, izustil: »Zdravo.«

»Zdravo, kaj boš pil?« mu je odzdravil Aleš in ne da bi ga vprašal, sedel k prijateljevi mizi.

»Ej, kaj pa je s teboj, da že zdaj nekaj utapljaš. Kaj te muči?« je z glasom, ki je izdajal, da bi mu res rad pomagal, vprašal starega prijatelja, prav tako gozdarja.

»Z Urško sva se skregala. Tokrat zares. Že spet so jo videli z Golobovim Gašperjem.«

»Saj ni edina. Veliko deklet gleda za teboj. Ne rečem, da Urška ni čedna, je pa po svoje kar frfotava,« se je Aleš spomnil zadnjega piknika gozdarjev z družinami, ko se je Urška odkrito spogledovala s starejšim, že dolgo poročenim Urbanom.

»Ne jezi se preveč. Prav v tem času poje rušev-vec, ga bova šla večkrat poslušat. Tako boš tudi Urško lažje ... Sploh pa – našel si boš drugo,« je Aleš še naprej tolažil prijatelja.

Otokarju je tolažba nekaj zalegla, izraz na licu ni bil več tako mrk. Takoj je predlagal: »Kar jutri bi šel na goro.«

»Tudi jaz sem za, zvečer bom poklical šefa in greva.«

Z Okarjem nista bila samo prijatelja iz osnov-
ne in srednje šole, družilo ju je isto veselje: lov,
saj sta bila oba strastna *petelinarja*.

»Spijva in greva. Dobiva se ob dveh pri-
tebi. Otokar, če misliš, da si preveč pijan, te jaz
peljem domov, kajti teh dvajset minut mi res nič
ne pomeni,« mu je nekako nevsiljivo, a hkrati
pokroviteljsko predlagal Aleš.

»Nisem pijan, policajev pa zdaj tudi ne bo na
cesti. Dobiva se ob dveh pri meni. Ali ne bi še
vseeno nekaj spila?« je opito potrdil Otokar.

Aleš je hote preslišal zadnje vprašanje.

Trajalo je, da je Otokar odklenil terenca. Do
doma je imel kakih pet kilometrov strme, ovin-
kaste ceste. S starši je živel na manjši kmetiji. Bil
edinec, prijeten, na trenutke celo preveč miren
fant.

Zložil se je v avto in sunkovito speljal.

Misli so mu spet odplavale k Urški, ki jo je
imel res rad ... V pijani blodnji se je znašel z
Alešem na gori, okrog njiju pa pravi *rej* ruševcev
in kur, ki so čakale na izide dvobojev ... Počutil
se je kot poraženec, kajti njegova Urška si je
izbrala zmagovalca.

»Ne, ne bom se predal. Rušev-vec, čeprav je
že na videz slabotnejši, se ne preda brez boja in
ne vem, zakaj se jaz ne bi boril,« je svoje razo-
čaranje primerjal z razočaranjem poražencev v
naravi.

»Morda tudi Gašper ne bo srečen z Urško in
se bo vrnila k meni,« se hrabil.

Veke so postajale vse težje in le s težavo je
držal odprte oči.

»Še malo pa bom doma. Jutri pa bova z
Alešem uživala v ruševčevem dvorjenju, morebi-
tnem pretepu, če so vremenoslovci prav napove-
dovali, tudi v lepem vremenu. Morda bova videla
tudi previdne muflone ... In pri koči so vedno
gamsi ... «

Njegove misli so postajale vse bolj trudne.
Ko je zagledal domače travnike, se je že počutil
doma.

»No, tu sem!« je pomislil.

V tem trenutku je kolo avtomobila zavozilo
na veliko skalo, ki se je odkrušila od skalovja v
gozdu in končala za robom ceste.

Volan v rokah opitega voznika je krenil po
svoje in avto je zavozil na rob ceste. Tu je bila

največja strmina na kmetiji in pašnik, ki ga je
prečila cesta, so poimenovali strmec. Avtomobil
se je pričel preobračati ...

Ko je Aleš videl, da je Otokar sedel v avtomo-
bil in da je pognal z mesta, je s slabo vestjo sedel
v svoj avto in se odpeljal.

Doma ni bil pri volji. Krompirjeva juha in
dišeči ajdovi štruklji mu niso teknili kot običaj-
no.

»Ne, ne bi smel pustiti, da se je odpeljal sam.
Bil je kar precej pijan. Bog ve, ali bo vedel, da
sva se dogovorila za poslušanje ruševca?« mu je
kljuvalo po možganih.

Tudi spanje ni bilo pravo, obračal se je, pogle-
doval na uro, in ko je bila ena, je vstal.

»Malo hiter sem, si bom pa še kavo skuhal,«
se je odločil in pristavil lonček.

Vroča kava ga je kmalu zbistrila, in kljub
temu da je bil zgođen, se je odpravil proti prija-
teljevemu domu.

»Baterijo imam, bunda in rokavice so v
nahrbtniku, malica tudi,« je sam pri sebi našte-
val, ko je iz radia prihajal glas Tine Turner.

Hitro se je znašel na Prisojnikovi domačiji,
kjer je običajno na dvorišču stal Otokarjev avto.

Toda tokrat tam ni bilo avtomobila.

»Lahko bi si mislil, da ne bo prav vedel, kako
sva se dogovorila in verjetno se je že kar sam
odpeljal na goro,« je sklenil med obračanjem
avtomobila.

Pod goro na običajnem mestu ni bilo
Otokarjevega avta. Zagrizel je v strmino. Poiskal
si je običajni *širm*, ga nekoliko popravil, tako da
je na sosednjem grmu nalomil vej in še z rušjem
založil luknje, ki bi jih rušev-vec lahko opazil.

»Otokar bo zdaj zdaj tu,« si je rekel in postal
eno samo uho.

Tema je zlagoma prehajala v svit. Počasi so
se prikazali jasnejši obrisi grmov in sosednjih
planin. Aleš se je skoraj ustrašil, ko je z močnim
čiuuuvš priletel močan rušev-vec.

»Glasen je in verjetno ni majhen,« ga je že po
glasu prepoznal in ocenil.

Kmalu ga je tudi videl, kajti kot so rekli
starejši lovci, ga je od zanosa kar *kakšen meter*
metalo v zrak.

Ni minilo niti deset minut in Aleš je zaslišal
novo frfotanje in nedaleč od prvega petelina je
sedel na tla drugi. Ta še ni niti pošteno zapihal,
ko se jima je pridružila kura.

Sedla je na skalo in pogledovala proti pete-
linoma, kot bi hotela reči: »Dajta, spopadita se,
kajti zmagovalec bo moj izbranec.«

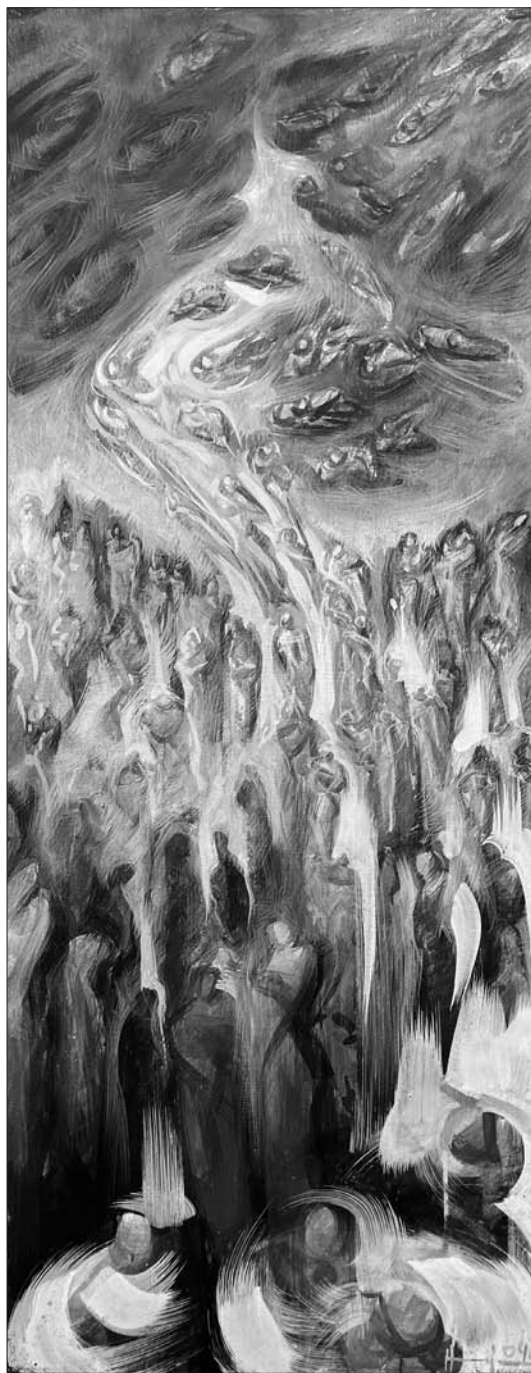
Alešu je ta agresivnost ruševca ugajala, pa
čeprav je bil po naravi miren, in tudi on si je
močno zaželel, da bi videl pretep tekmecev.

Po zraku se je nenadoma zaslišal neznan zvok, in ko se je obrnil, je zagledal skoraj belega ptiča, kako leti proti ruševcu.

»Kaj bo to?« se je vprašal in strmel.

Ruševac se je kot v jezi obrnil in z glasom, ki mu ga Aleš nikoli ne bi pripisal, prav jezno zasikal *šiiiiiu*.

Sova, ki jo je Aleš medtem le prepoznal, se ni ustavila, pač pa je, videč, da je naletela na odločnega nasprotnika, odletela.

Miro Hajnc, *Exodus*, 2004,
tempera na platno, 97 x 39 cm

Drugi ruševac in kokoš sta le nemo strmela.

Zdaj sta se petelina vsa našopirjena korajžno bližala drug drugemu in verjetno bi se stepla, če v tistem času nad njima ne bi zaokrožil velik ptič.

»Orel je,« ga je prepoznal Aleš.

V naravi nanj še ni naletel, so pa pravili lovci, da so ga tod že videli.

Tedaj so se vsi trije naglo dvignili in odleteli v gosto smrečje pod vrhom gore.

»Konec je,« je pomislil. Kljub temu je še ostal v *širmu*.

Po dobri uri se je previdno vzdignil in si mrmral: »Pogledal bom čez rob gore, kajti možno je, da so v Štajerskem mufloni.«

Med razmišljanjem se je zataknil ob grm rušja in glasno zaklel: »Hudič frdamani, le kaj bo še danes narobe, ko se je lepo začelo in se vse slabše nadaljuje.«

Pobral se je in le še za trenutek ozrl muflone, ki so se umikali s pašnika v zavetje prvih smrek.

Pospešil je korak, čeprav na lovu to ni bila njegova navada.

Hitro je bil pri avtomobilu, sedel vanj in se odpeljal proti prijateljevemu domu.

Tik pred Otokarjevim domom je na spodnjem robu ceste zagledal kos odtrgane travne ruše. Ustavil je in skoraj poletel po strmini, ko je na spodnjem robu travnika zagledal prevrnjen prijateljev avtomobil.

»Menda ga je le pravi čas vrglo iz avtomobila,« je pomislil. Otokarja ni videl nikjer. Skušal se je pomiriti. Verjel je, da je prijatelj doma.

Šel je okrog razbitega vozila in na spodnji strani zagledal okrvavljeno glavo, ki je edine ni pomečkal in prekril avtomobil.

Sedel je k prijatelju in z roko božal njegov obraz ter silovito hlupal: »Ne ... ne bi te smel pustiti ... Moral te bi peljati ... Jaz sem vsega kriv...«

Pomislil je na še eno grozo, ki ga je čakala. O nesreči bo treba povedati Prisojnikovim.

Nemočen se je privlekel do Otokarjevih staršev in jim jecljivo povedal ...

- *petelinar* – lovec, ki dobro pozna življenje velikih petelinov in ruševcev
- *rej* – značilni koroški ljudski ples
- *čiiuuuvs*, *grguljenje* – ruševčevo pihanje in gruljenje
- *širm* – koč, skrivališče za lovca pri opazovanju ruševca, običajno napravljeno iz smrekovih vej in rušja
- *metalo ga je kakšen meter v zrak* – žarg., del ruševčeve rasti
- *zapihal je* – žarg., pihanje, del ruševčeve rasti, značilni *čiiuuuvs*

Gusti Stridsberg **MOJIH PET ŽIVLJENJ**

ESEJISTIKA

Če bi dosledno upoštevala kronologijo izhajanja del Gusti Stridsberg, bi morala o romanu *Mojih pet življenj* spregovoriti že v svojem petem prispevku. Ker pa je edini preveden v slovenščino in ker je magistrale njenega pisanja, saj se dogodki, osebe, prostori, motivi ... iz tega romana prelivajo v večino njenih del ali črpajo iz njih, sem ga pustila za zadnje poglavje o predstavitvi literature in življenja gospe s Hartenštajna.

Roman *Menschen, Mächte und Ich*¹ – tako je bil namreč naslovljen v izvirniku – je tretji roman pisateljice Gusti Stridsberg. Izšel je leta 1961 v nemščini pri založbi *Hoffmann und Campe Verlag* v Hamburgu. Že leta 1962 je bil preveden v švedščino (*Mina fem liv*)², danščino (*Mine fem liv*) in norveščino (*Mine fem liv*), leta 1963 še v finščino (*Viisi maailmaani*) in angleščino (*My Five Lives*). V slovenščini je v prevodu Draga Druškoviča izšel leta 1971 pri *Založbi Obzorja* v Mariboru (ponatis je izšel leta 1983).

Osrednja oseba romana je prvoosebna pripovedovalka, ki se tokrat ne skriva več za drugimi imeni; avtobiografskost, tako značilna za njene pripovedi, se namreč stopnjuje do identifikacije pisateljice Gusti Stridsberg z literarno osebo z imenom Franzi. Tudi večina drugih oseb je v literaturo prenesenih posameznikov iz realnega sveta. Na vprašanje, koliko filtriranja in transformacij je v romanu omogočila dogajanju ter resničnim osebam, tudi ali predvsem sebi, bom delno poskušala odgovoriti v nadaljevanju. Iskati 'pravo' resnico, pa je nemogoče, saj z romanom vstopamo v literaturo, ki je v tem primeru sicer avtobiografska, a že samo presejanje dogodkov in oseb ter s tem iz spomina izbrskane refleksije roman odmikajo od dokumentarnosti.

Pred nami so torej podobe časa in oseb, kot se jih je spominjala Gusti Stridsberg ali kot jih je naslikala prvoosebna pripovedovalka, ter življenja, ki ga je živela glavna oseba Franzi. Roman obsega čas od njenega zgodnjega otroštva na prelomu iz 19. v 20. stoletje do ustalitve na Švedskem v letu 1939. Ker je roman preveden,

tokrat ne bom posredovala povzetka dogajanja (kot sem pri prejšnjih besedilih); roman je preprosto treba prebrati.

Okoliščine nastajanja romana

V letu 1961, ko je izšel roman, je bila Stridsbergova stara okoli 69 let. Za sabo je že imela pripovedovalsko izkušnjo, saj je zgodbe v časnikih začela objavljati že med bivanjem na Hartenštajnu, leta 1931 pa je izdala prvi roman *Zwischen den Zeiten* (Med obdobji). Petnajst let kasneje, po burnem obdobju njenega življenja, je leta 1946 pri stockholmski založbi izšel še njen drugi roman – *Skuggspel i Jugoslavien* (Igre senc v Jugoslaviji). Oba sta predstavljena v prejšnjih številkah Odsevanj.

V obdobju med enim in drugim romanom je svoje besede zastavljala predvsem kot poročevalka in dopisnica za evropske časnike ter kanadski *Toronto Star*. Med špansko državljansko vojno je sodelovala tudi pri izidu dveh knjig – v štirih jezikih izdano zbirko svojih kratkih zgodb *Kampf dem Tode*³ (Boj s smrtjo), ki vsebuje utrinke o pretresljivih izkušnjah sodelavcev sanitetne službe pri mednarodnih brigadah, katerih članica je bila tudi sama, ter drugo – *Wir kämpfen mit*⁴ (V boju smo z vami), v kateri je kot urednica zbrala pripovedi prostovoljk, antifašistk, v španski državljanski vojni.

V 50. letih je doživela še izkušnjo, zaradi katere je celo poskušala narediti samomor – razkritje njene vohunske dejavnosti med 2. svetovno vojno. Švedska obveščevalna služba jo je aretirala 26. septembra 1955, toda že 30. novembra 1955 so preiskavo končali. Zaključili so z ugotovitvijo, da je bilo njeno obveščevalno delo antifašistične narave in da Švedski ni škodovalo. Zadeva je tudi zastarala, zato so jo odložili v arhiv, ne da bi bila predstavljena javnosti.⁵ Očitno pa so pogovori med Gusti Stridsberg in vodjo preiskave Ottom

1 Roman je najprej izšel v nemščini. Drago Druškovič, prevajalec romana iz angleščine, je prvotni naslov dobesedno prevedel kot *Ljudje, sile in jaz*.

2 Gusti Stridsberg je pisala v nemščini; vse njene knjige v švedščini so bile torej prevedene.

3 Zbirka ni prevedena v slovenščino. Drugi naslovi so: *We Fight Death*, *Nous luttons contre la mort!*, *Nuestra lucha contra la muerte*. Madrid, 1937(?).

4 Brošura ni prevedena v slovenščino. Izšla je pri *Ayuda Medica Extranjera*, 1938.

5 Wilhelm Agrell: *Venona* v Michael F. Scholz: *Gusti Jirku-Stridsberg („Klara“) und die finnische Friedensopposition 1943/44*. SAXA Verlag, Berlin 2014, str. 51.

Gusti Stridsberg

Danielssonom, ki so presegali okvire običajnega zasliševanja, v Gusti obudili spomine, ki jih je kasneje tako slikovito predstavila v romanu *Mojih pet življenj*. Kdo ve, ali bi njuno nenavadno popotovanje po njenem življenju izzvenelo v roman, če bi že takrat bili znani dokumenti *Venona* in njen vohunski alter ego Klara.

Zgradba romana *Mojih pet življenj*

Zgradba romana sledi njeni življenjski zgodbi in s tem tudi zgodbi osrednje osebe Franzi, zato je Stridsbergova svojo pripoved strnila v pet poglavij: *Avstrija – Veliko cesarstvo, majhna republika; Jugoslavija – Balkanski fevdalizem, balkanizirana demokracija; Stalinova Moskva – Svoboda je meščanski predsodek; Španija – Neznanečev junaki ep; Švedska – Srednja pot načelnega humanizma*.

Naslovi poglavij sicer zajemajo pet postaj v življenju Gusti oz. Franzi in tudi večina literarnih oseb je poimenovanih in upodobljenih po resničnih osebah (nekatero so izid romana še doživele⁶), toda naslovi hkrati presegajo kronologijo življenja Gusti Stridsberg, saj razkrivajo njen kritičen pogled na okolja, v katera jo je zaneslo, in čas, v katerem je živela.

Od velikega avstro-ogrskega cesarstva, ki je zaznamovalo njeno otroštvo, je namreč po prvi svetovni vojni ostala osemkrat manjša Republika Avstrija, v kateri so razmere kmalu pripeljale do vzpona nacionalsocializma. Življenje v Kraljevini SHS (in kasneje v Kraljevini Jugoslaviji), kjer je kot posestnica poskusila vzpostaviti družinsko in družabno življenje, jo je soočilo z dekadenco plemstva na Slovenskem in s skorumpirano državo, ki je svoje notranje težave nazadnje reševala z diktaturo in močnim policijskim režimom. Stalinova Sovjetska zveza ji je dokončno raztopila idejo o proletarski državi enakih, ji razkrila strašljive globine totalitarizma in ji vzela ljubelega človeka. Zadnji odmev človekovega idealizma in solidarnosti se je dotaknil med prostovoljci v Španiji, a je zaradi premoči falangistov, ki so že imeli podporo evropskih fašistov, spoznala, da ideja ne bo mogla preživeti. Nazadnje jo je sprejela Švedska, ki je sicer ubirala poti načelnega humanizma, a se je celo med drugo svetovno vojno opredelila za nevtralnost. Na srečo je spoznala veliko ljudi, ki so se v nasprotju z uradno politiko postavili na stran antifašistov.

Kdo so bile resnične osebe, ki nastopajo v romanu?

Kljub močnemu zgodovinskemu ozadju, realnim osebam in preverljivim biografskim podatkom so osebe v romanu del fiktivnega sveta, zato so takšne, kot jih je doživela ali želela videti pripovedovalka – ali kot jih je pregnetel spomin. Temu je Gusti Stridsberg prepustila tudi svoje bližnje in predvsem svoj romaneskni alter ego, prvoosebno pripovedovalko Franzi.

V nadaljevanju bi rada vsaj malo odstrla kopreno pisateljčine ustvarjalne domišljije in spregovorila o ljudeh, ki so prerasli v literarne osebe. Upam, da vse skupaj ne bo izzvenelo kot profanacija literature, še posebej, ker je Stridsbergova kdaj tudi sama morala svoje življenje strniti v življenjepis in o tem ni imela posebej lepega mnenja: »Kako suhoparni so skopi podatki na papirju, če jih primerjamo s spomini, ki jih hranimo v muzeju naših možganov ...«⁷ In kako suhoparno šele mora biti, če o tem govori nekdo, ki v temi brska za drobci in včasih niti ne ve, kam. A bom tvegala. Navsezadnje je roman še vedno takšen, kot je bil. Nedotaknjen. In vabi.

⁶ Na primer Bernhardov brat Anton Jirku (1885–1972), prijatelj Antoine Velleman (1885–1962), nadučitelj Franc Kavčič (1898–1982), zdravnik Douglas Jolly (1904–1983), prijatelj Sonja Branting (1890–1981) in Georg Branting (1887–1865).

⁷ Gusti Stridsberg: *Vår stund med varandra*, Rabén & Sjögren, Stockholm 1968, str. 45.

Franzi : Gusti Mayer, Jirku, Stridsberg

Osrednja oseba Franzi je odrasčala na industrijsko razvitem in svetovljanskem Dunaju na prelomu tisočletja, v času secesije, v mestu z razkošnim kulturnim in družabnim življenjem, v mestu umetnikov, pisateljev in znanstvenikov. Oče Ferdinand, premožen bankir, in mati Ana sta ji omogočala zavidljivo otroštvo – od domačih učiteljic, privatne šole, učenja jezikov, branja, šolanja v Angliji, jahanja in sabljanja do potovanj na Tirolsko ali Jadransko morje, v Dolomite, Švico, Belgijo, Anglijo ali na Nizozemsko.

Prvo streznitev je doživela pri sedmih letih v ljudski šoli, kjer je opravljala izpite za vstop v drugi razred. Učiteljica jo je popeljala med učenec in jo prvič soočila z revščino. Kasneje sta jo hudo prizadeli dve smrti – najprej očetova, nato še samomor sestrčne. V življenje pa je dejansko stopila z začetkom prve svetovne vojne, saj se je prijavila med prostovoljke, ki so pomagale na kirurškem oddelku vojaške bolnišnice.

Niti temeljito šolsko učenje, jezikovno znanje niti stotine umetnostnih in književnih mojstrov in me niso naučili, kako naj bom kos nalogam v bolniški dvorani z bolniki in umirajočimi. Samo spomin na papirno človečnost in dobroto ter mamin zgled za samozatajevanje in obvladovanje sta mi mogla pomagati.⁸

Njeno kasnejše življenje se je odvijalo tako, kot je duhovito povzel neznani vir na spletu: »Bila je ženska, ki je ljubila kot doktor Živago, živel kot Indiana Jones, razmišljala in delovala kot Roza Luxemburg.«

Podobno kot Franzi je živela tudi Gusti Stridsberg, roman je vendarle avtobiografski. Zaplete pa se že pri starosti obeh oseb. Po navedbah v večini dosegljive literature naj bi se Gusti Stridsberg rodila 22. avgusta 1892 kot Auguste Franciska Mayer v kraju Črnovice. Romaneska Franzi je pomlajena za nekaj let: »Zima 1913 je bila moja prva plesna sezona. Ker še nisem imela osemnajst let, me še niso uvedli.« Resnična Gusti je bila leta 1913 stara že skoraj dvaindvajset let ... Do razhajanja v starosti literarne Franzi in resnične Gusti prihaja tudi pri primerjavi z letnicami smrti staršev. Franzi je očeta izgubila pri trinajstih letih, Gusti pri šestnajstih; ob materini

smrti je bila Franzi stara okoli 20 let, Gusti okoli 25.

Zanimivo pa je, da se letnica rojstva Gusti Stridsberg (1892) razlikuje tudi v uradnih dokumentih. Rojstvo njene hčerke Mariette Jirku je zabeleženo v protestantski knjigi rojstev v Mariboru⁹, v kateri je ob materi Augusti Adolphini Jirku zapisan tudi njen rojstni datum, in sicer 22. avgust 1893. A zgodbe še ni konec. V publikaciji o Judih, ki so med špansko državljansko vojno sodelovali v mednarodnih brigadah, je med avstrijskimi zdravniki navedena tudi Gusti Jirku: »Mme August/Gusti Jirku – b. 22. 8. 90, Seidengasse 14, Vienna.«¹⁰

Kdaj se je torej začelo življenje resnične Auguste Mayer, kasneje Jirku in še kasneje Stridsberg? Leta 1890, 1892 ali 1893?¹¹

Letnice rojstva pa niso edina dilema v zvezi z identiteto Gusti Stridsberg. Ko sem brskala po različni literaturi o njej, sem naletela na množico podatkov, ki se razhajajo z resnico. Najprej njen deklinski priimek. V sestavkih Ivana Gamsa¹², Božene Orožen¹³ in Jožice Čeh Steger¹⁴ se kot njen deklinski priimek pojavlja ime Eckert. Vpis v zemljiško knjigo pa je jasen – kot nova lastnica posesti Hartenštajn je bila 20. aprila 1918 vpisana Avgusta Jirku, roj. Mayer¹⁵. Enako je zapisano tudi v pogodbi¹⁶, s katero je kupila posestvo, ki meji na Hartenštajn – Lampretovo; nova lastnica je bila Augusta Jirku, geboren Mayer. Ustreznega pojasnila, od kod ime Eckert, nisem uspela najti.

Pred kratkim pa sem naletela tudi na publikacijo *Po svoji poti – 25 izletov po zgodovini žensk*. Knjižica je kot »turistični vodnik po petindvajsetih izletniških točkah po Sloveniji in zamejstvu« zastavljena abecedno, po imenih krajev, s katerimi naj bi bile povezane izbrane posameznice. V njej je kot zadnja samosvoja popotnica predstavljena Gusti Jirku Stridsberg, in sicer pod krajevnim geslom *Velenje*. Najprej nisem mogla

⁹ Upravna enota Maribor.

¹⁰ Martin Sugarman: *Jews in the Spanish Civil War*. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jews-who-served-in-the-international-brigade-in-the-spanish-civil-war>

¹¹ V različnih drugih virih, ki pa jih ne gre vseh jemati resno, se pojavljajo še druge letnice.

¹² *Krajevni leksikon Slovenije*, IV. knjiga. DZS, Ljubljana 1980, str. 508, geslo *Mislinjska Dobrava*. Avtor Ivan Gams.

¹³ Božena Orožen: *Po Dravski in Mislinjski dolini in njunem obrobju*. *Jezik in slovstvo*, 1981, št. 7/8, str. 221.

¹⁴ Jožica Čeh Steger: *Podoba Slovencev v luči prevajalke in pisateljice Gusti Jirku Stridsberg*. V: *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine; Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja; Veliki madžarsko-slovenski spletni slovar*. Univerzitetna založba, Maribor 2020, str. 153–170.

¹⁵ *Zemljiška knjiga*, k. o. Dobrava, vl. št. 103.

¹⁶ Pogodba je shranjena v Pokrajinskem arhivu Maribor, Enota za Koroško.

⁸ Gusti Stridsberg: *Mojih pet življenj*. Založba Obzorja Maribor, Maribor 1983, str. 51. Prevedel Drago Druškovič. (V nadaljevanju *Mojih pet življenj*.)

Mojih pet življenj v prevodu Draga Druškoviča (druga izdaja, 1983)

verjeti. Sem v vseh teh letih brskanja in pisanja kaj spregledala?

Ko sem odprla stran z njeno fotografijo in besedilom Mance G. Renko, se je presenečenje samo še stopnjevalo. Stridsbergova naj bi se rodila leta 1902 – torej naj bi bila leta 1916, ko se je poročila, stara 14 let ... dejansko je bila v štiriindvajsetem. Njeno življenje Renkova tudi neposredno povezuje z velenjskim gradom in z *Muzejem Velenje*, čeprav že v nadaljevanju piše o gradu Hartenštajn, kjer je Stridsbergova živila več kot deset let in ki je v času njenega življenja spadal v srez in danes občino Slovenj Gradec. Če lahko verjamemo romanu *Mojih pet življenj*, jo je z Velenjem povezovalo le prijateljevanje z družino lastnika gradu Turn pri Velenju, z baronom Härdtlom, in nekaterimi drugimi plemiči iz tega okolja. Enako besedilo z enakimi napakami se v angleškem prevodu pojavlja tudi na spletni strani *Fierce Women*¹⁷, saj sta tako stran kot publikacija očitno del istega evropskega projekta.

Neustrezno povezovanje Gusti Stridsberg z gradom Velenje (tudi če je tam živila deset dni, kot je zapisano v romanu) bi lahko pojasnila in ovrgla z zapisom v publikaciji *Načrt upravljanja – Graščina Gorica*, ki razkriva napačno lociranje kraja, kjer naj bi bivala Gusti Stridsberg: »Po Marinšku (1984, 8) naj bi se na graščini Gorica odvijali dogodki iz avtobiografske knjige Gusti Stridsberg *Mojih pet življenj*, a je Gusti živila na gradu Hartenstein blizu Turške vasi pri Slovenj Gradcu, ne na gradu Ekenštajn; dejansko pa so v knjigi omenjena srečanja s plemiči gradov *Turn* in *Velenje* ter Herbersteini.«¹⁸ Upravičeno in smiselno bi zato bilo spregovoriti o Stridsbergovi le kot sopotnici zadnjih plemiških rodbin v Šaleški dolini in kot o pronicljivi opazovalki, ki je v svoj roman *Mojih pet življenj* vpletla tudi slikovite epizode iz njihovega življenja, in ne kot o prebivalci gradu Velenje.

Vsa ta razhajanja z dejanskostjo so zagotovo posledica nenatančnosti. Je pa res, da je Stridsbergova svojih pet življenj zavila v skrivnosti, ki nikoli ne bodo pojasnjene. In tudi ne morejo biti. Življenje vsakega človeka je neponovljiv in neobnovljiv preplet okoliščin, dogodkov, dejanj, občutij, odločitev, misli, čustev ... če se nekdo ujame v pasti tajnega agenta, pa so labirinti resnice dejansko brez izhoda. Čeprav je pred nas razgrnila avtobiografski roman *Mojih pet življenj* in spomine *Tänk inte med hjärtat* (Ne misli s srcem), nas njena na videz razkrita biografija vedno znova zapleta v uganke, ki se z vsakim namigom le še bolj oddaljujejo od rešitve. In prav je tako. Njeno življenje je bilo samo njeno. Sama si je sicer pripisala pet življenj, izbrskali so še šestega ... živila pa je samo enega, ob katerem moramo pristati na čudenje. Pa naj gre za literarno Franzi ali resnično Gusti.

Podobo lastnice Hartenštajna, Gusti Stridsberg, slikovito dopolnjujejo besede ljudi, ki so bili zaposleni pri Jirkujevih. S pomočjo Simone Vončina in Simone Šuler Pandev¹⁹ sem jih našla v maturitetni nalogi iz leta 1964. Dijakinja Gertravda Vogrin je v svojo analizo romana *Mojih pet življenj* vključila tudi njihove izjave.

¹⁸ *Načrt upravljanja – Graščina Gorica*. Verzija 1, januar 2020, str. 44. https://www.velenje.si/app/uploads/2022/07/NACRT-UPRAVLJANJA-grascina-Gorica-2020_HICAPS.pdf

¹⁹ Domoznanski oddelek *Knjižnice dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem*.

¹⁷ *Fierce Women*. <https://wowplaces.fierce-women.net/woman/gusti-jirku-stridsberg/>

Gospa Tona Ramšak

Dobro se spominjam gospe Jirku. Tudi o življenju na gradu vem veliko. Tam sem sedem let delala kot dekla. Vsako jutro sem morala zgodaj vstati, pomolsti sedemnajst krav in postoriti še marsikaj drugega. Mleko smo vozili v bolnišnico v Slovenj Gradec. Še danes vem, da je gospodična Pavla v mleko pogosto zamešala vodo. Toda nekega dne se je vse izvedelo.

Gospa Jirku je bila zelo natančna in stroga. Pogosto je obiskovala svoje delavce in nadzorovala njihovo delo. Vsi so jo morali pozdravljati z 'milostljiva'. Kdor tega ni storil, je imel opravljen z gospodom Jirkom. Tudi meni se je nekoč zgodilo nekaj podobnega.

Ob praznikih so bili vsi njihovi delavci obdarovani. S svojim možem se ni dobro razumela. Če jo je želel obiskati v njeni sobi, se je moral najaviti njeni sobarici. Vedno sta imela veliko obiskov. Spomnim se, da se je nekoč odpejla na morje. Od tam je možu poslala fotografijo, na kateri objema veliko skalo. Moral ji je poslati denar, čeprav je dobro vedela, da posestvo ni več v dobrem stanju in da nimata odvečnega denarja.

Spominjam se tudi, kako je bilo ob božiču. Njuna hčerka je dobila ponija. Gospa Jirku je želela, da bi ga pripeljali v hišo in ga postavili ob božično drevo, zato so čez stopnice pogrnili preprogo, da se poni ne bi poškodoval. Hčerka je konja pozneje pogosto jezdila. Delavci nismo jedli v njihovi hiši. Jaz sem stanovala v hiški pod gradom. Moja hčerka Micka je pomagala v kuhinji. O gospe ne morem povedati nič slabega. Bili smo kar dobro plačani, tako da življenje ni bilo pretežko.

Vid Hudovernik, v romanu *Vidas*, in Lojza Bila sta hlapca, zdaj oba živita v Šmartnem pri Slovenj Gradcu. »Na posestvu sva delala skoraj devetnajst let. Tam sva se dobro počutila. Pogosto misliva na tista leta. Z gospo Jirku in gospodom sva bila v dobrih odnosih.«

Gospa Pavla Kolman iz Slovenj Gradca je živela na gradu Hartenstein še takrat, ko Gusti ni bilo več tam. Menila je, da posestvo že razpada, da roman ni napisan resnično in da Gusti v resnici ni bila taka socialistka, kot je pisala o sebi. Ljudje so se morali pred njo prikloniti in ji vedno poljubiti roko. Kljub temu je bila med ljudmi priljubljena.²⁰

20 Gertravda Vogrin: *Gusti Stridsberg – Menschen, Mächte und Ich*. Zaključni izpit. Gimnazija Ravne na Koroškem. Naloga je shranjena v *Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika* Ravne na Koroškem.

Gusti Stridsberg je v pismu Viktorju Smoleju predstavil tudi slovenjgraški župnik Jakob Soklič, toda o tem v naslednji številki *Odsevanj*.

Gusti Stridsberg v korespondenci s Slovenci

Pisma Stridsbergove bi zagotovo razkrila še njene druge oblike, predvsem pa njen odnos z osebami, ki jih omenja v romanu – z Izidorjem Cankarjem in s Francem Kavčičem. Žal sledi o dopisovanju s Cankarjem nisem našla, vnukinja Franca Kavčiča pa mi je sporočila, da se tudi korespondenca njenega dedka z Gusti Stridsberg v družini ni ohranila. Tudi o dopisovanju s prevajalcem romana *Mojih pet življenj* Dragom Druškovičem nisem mogla izvedeti nič konkretnega. Tako so mi bili v pisni obliki dosegljivi samo drobci.

Med najstarejšimi je pismo, ki ga je Francu Ksaverju Mešku poslal Prežihov Voranc 8. januarja 1931.

Spoštovani gospod Fran Meško, Sele pri Kotljah.

Ne vstrašite se, častiti gospod župnik – da tako nenadoma padem nad Vas.

To ste zagotovo slišali, da sem moral preko meje. Ko bi se Belgrada in Glavnjače ne bilo treba bati – ne bi bil storil tega – tako pa nisem hotel čakati. [...]

Jaz se spominjam, da živi gospa Dr. Jirko – prevajateljica za Cankarja – tukaj nekje na Dunaju. To je gospa s Hartenstana v Dovžah. Mi bi radi prišli z njo v stik. Potrebna bi nam bila. Ali ne vemo kje je. Sedaj smo se zjediniili po mojem predlogu – da se obrnemo na Vas, častiti g. župnik. Vam bo mogoče dobiti njen naslov. Njen mož je bil menda asistent v slovenjgraški bolnici. V Slovenj Gradcu bodo ti ljudje poznani in tako sem mislil na Vašo prijaznost. Prosim vas za to uslugo. Hvaležni vam bomo mnogi za to. [...]

O tem, ali sta se kdaj srečala, je v svoji knjigi *Prežihov Voranc, Pisatelj in politik* spregovoril Drago Druškovič. Stridsbergova mu je namreč pojasnila, da do stika s Prežihom nikoli ni prišlo. Prežihov Voranc in Gusti Stridsberg se torej po do sedaj znanih podatkih nista spoznala, čeprav sta skoraj sočasno bivala na Dunaju in se oba udeležila 7. kongresa *Kominterne* v Moskvi leta 1935 – ona kot prevajalka, on kot delegat *Komunistične*

partije Jugoslavije pod skrivnim imenom Franc Valič. Drago Druškovič to pojasnjuje z vlogo, ki jo je takrat imela Stridsbergova – bila je le del tehničnega osebja in naj ne bi imela stikov z delegati.

O tem, kako prepletene znajo biti vezi med osebami, priča zapis na razglednici Gusti Stridsberg, naslovljeni na avtorico omenjene maturitetne naloge Gertravdo Vogrin.

[...] Pošiljam vam droben spominek. Sporočite, prosim, dr. Sušniku, da se me je njegov post scriptum močno dotaknil – kot nepričakovan glas iz preteklosti. Z mnogo pozdravi za dr. Sušnika in z najboljšimi željami za Vas.

Gusti Stridsberg

V pismu, ki ga je pred tem Vogrinova poslala Stridsbergovi, je namreč Franc Sušnik pripisal svoje žalostne spomine na smrt pesnika Emila Alphonsa Rheinhardta (1889–1945). Tistega Rheinhardta, ki je prihajal na Hartenštajn, ki je Gusti, preimenovani v Muck, posvetil vrsto svojih pesmi in ji kasneje pomagal pri izidu prevoda *Hlapca Jerneja* v nemščino; zanj je celo napisal uvod. Oba – Franc Sušnik in Alphons Rheinhardt – sta bila zaprta v taborišču Dachau, kjer je Rheinhardt tik pred koncem vojne umrl.

V zapuščini Franca Sušnika se je ohranilo tudi pismo Draga Druškoviča iz leta 1971, ki opozarja na to, kako pomembno delo je s svojimi prevodi Cankarja opravila Stridsbergova.

Spoštovani tovariš dr. Sušnik,

[...] Veseli me, da ste spet posegli po knjigi Stridsbergove. Če prav pomnim, je pred leti pri Vas ena dijakinja v svoji maturitetni nalogi obravnavala to zanimivo avtobiografsko pisanje.

Pisateljica je menda bolna in ta čas nimam nič glasu od nje. Zelo pa je bila zavzeta, da bi njeno delo izšlo v slovenščini.

Vi ste jo mogoče celo osebno poznali? Vsekakor je prav, če se kdaj oddolžimo tistim, ki posredujejo – kakor je to storila ona – nekaj našega v svet. [...]

Drago Druškovič²¹

Zadnje pismo, ki sem ga uspela izslediti, govori o njenih zadnjih letih življenja. Francu Kavčiču ga je leta 1976 poslal direktor urada, kjer je bila Stridsbergova nekoč zaposlena:

Gospa Stridsberg je že nekaj let v bolnišnici in ne more več komunicirati z zunanjim svetom ... Zdaj sem odgovoren za vse zadeve v zvezi z gospo Stridsberg, in če imate še kakšna vprašanja, se obrnite name. Poleg tega naj omenim, da med Mariette Vough, Kalifornijska univerza v Los Angelesu, in Gusti Stridsberg ni nobenih stikov.²²

Petim, šestim ... ali kolikor koli že življenjem, ki so se strnila v usodo Gusti Stridsberg, moramo tako dodati še življenje, ki človeka osami in mu počasi briše vse, za kar je v nenehnem iskanju zastavljal svoje bivanje. To je tisto življenje, ki izzveneva in izzveni v pozabo ...

Bernhard Jirku : Bernard Jirku (1891–1949)

Če sledimo zgodbi v romanu, sta se Franzi in Bernhard zblížala med prvo svetovno vojno; oba sta namreč pomagala v bolnišnici za ranjene – on kot študent medicine, ona kot prostovoljka. V romanu sta se poročila 16. septembra 1916, kar ustreza tudi realnemu zapisu v rojstnem listu njune hčerke Mariette.

Romaneski Bernhard izhaja iz stare moravske plemiške rodbine, ki je živela v podeželskem dvorcu blizu mesta Strážnice. Imel je tri brate – Antona, Karla in Heinza ter sestre Marie in Louise. Družinsko drevo resničnega Bernharda potrjuje imena njegovih sorojencev.²³

V romanu *Mojih pet življenj* se zgodba Bernharda zaključí, ko kot zdravnik z diplomo dokončno zapusti Hartenštajn. Njegovo usodo pa lahko spremljamo v avtobiografskih spominih *Tänk inte med hjärtat*. Ko je Gusti Stridsberg leta 1945 kot odposlanka humanitarnih organizacij obiskala Jugoslavijo,²⁴ je želela videti Hartenštajn. Na poti proti Sloveniji se je srečala tudi z Bernhardom, ki si je ustvaril novo družino.

²² Povzeto po pismu, ki ga je Alfonz Kopriva 5. maja 1976 skupaj s podarjenim gradivom Franca Kavčiča poslal ravnatelju NUK-a Francetu Berniku. Pismo je shranjeno v NUK-u z oznako Ms 1182.

²³ <https://www.geni.com/people/Bernard-Jirku/6000000119428299821> 4. 2. 2025

²⁴ Dejansko jo je v Jugoslavijo poslala NKVD. V Beogradu naj bi nadaljevala svoje delo obveščevalke. Več o tem v *Odsevanjih*, št. 127/128.

²¹ Pismo je nastalo 9. 6. 1971. Hrani ga *Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika* na Ravnah na Koroškem.

no. Z ženo, baronico Gušić, in dvema hčerkama je živel v prostorni hiši. Povedal ji je, da je med vojno kot zdravnik še vedno lahko opravljal svoje delo in ob tem s sanitetnim materialom izdatno pomagal odporniškemu gibanju. Ko je postalo prenevarno, se je družina umaknila v Zagreb, sam pa je odšel v partizane. Več o njunem srečanju je bilo že zapisano v *Odsevanjih*, št. 127/128.

Zgodba o resničnem Bernhardu skoraj v celoti potrjuje njeno pripoved. Njegov življenjepis mi je prijazno posredoval Željko Juriša, muzejski pedagog v *Zavičajnom Muzeju Ozalj*, ki je raziskal zgodovino zdravstva v Ozlju.

Bernhard Jirku se je rodil 11. februarja 1891 v kraju Hrušky na Moravskem. Po končani osnovni in srednji šoli je študiral medicino na Dunaju, kjer je tudi diplomiral. Najprej se je zaposlil v Ljutomeru kot splošni zdravnik in kot zobozdravnik. Zaradi sodelovanja s komunisti se je preselil v Štrigovo pri Čakovcu, saj bi sicer lahko izgubil delo. Družil se je s člani družine Senčarov, ki so imeli trgovino in zato bili nekoliko premožnejši. Pogosto jih je obiskoval in pri njih poslušal radio, da bi izvedel, kaj se dogaja po Evropi. Po značaju je bil dokaj zaprt in zadržan. Leta 1939 se je preselil v Ozalj.

Med 2. svetovno vojno se je po Ozlju najraje gibal sam, da pri oblasteh ne bi vzbujal suma. Bolnike je obiskoval peš in s sabo jemal psa. Tudi po odhodu iz Ljutomera je vzdrževal stike s tamkajšnjimi komunisti. Leta 1942 je organiziral ilegalno točko, ki je omogočala delovanje na celotnem območju občine. S pomočjo sodelavcev je uspel v partizanske bolnišnice dostavljati veliko zdravil. Ker takratna oblast v Ozlju ni imela zdravnika, so mu uredili ambulanto v Starem gradu²⁵, tako da je delal za obe vojskujoči se strani. Dopoldne je delal v garnizonu, popoldne pa v svoji zasebni ambulanti. Njegova ordinacija je bila nad sedanjo stavbo stare šole v Ozlju (danes so v njej kataster, notar in odvetnica). Tudi v Ozlju je opravljal delo splošnega zdravnika in zobozdravnika.

Bil je realen človek, prepričan, da dvojna vloga (delal je za domobrane²⁶ in partizane) ne bo trajala v nedogled, zato je v prvi polovici leta 1944 svojo družino preselil na par-

Bernhard Jirku

(Vir: <https://www.geni.com/people/Bernhard-Jirku/6000000119428299821>)

tizansko ozemlje blizu Ozlja. Ker je konec avgusta 1944 dobil namig, je skupaj z domobranskim stotnikom Brankom Gračanom iz Starega gradu odnesel večje količine zdravil, iz civilne ambulante pa osebne stvari in sanitetni material ter z avtom, ki ga je že čakal in v katerem je bila izčrpana starka, odšel na partizansko ozemlje.

Nekaj časa je delal v bolnišnici na področju Karlovca. Tik pred koncem vojne so ga morali z ranjenci premestiti v kraja Liješće in Dragoševce na Žumberku, kjer so se znašli med najintenzivnejšimi napadi ob koncu vojne, nato pa je moral nazaj. V Ozalj se je vrnil šele po osvoboditvi leta 1945 in nadaljeval svoje delo zdravnika. Ko se je po nekem sestanku vračal iz Karlovca, je doživel infarkt. Umrli je na vlaku proti Ozlju na rokah Stjepana Sambola leta 1949.

Tudi njegovo zasebno življenje ustreza pripovedi Stridsbergove. Bernhard si je po odhodu s Hartenštajna dejansko ustvaril novo družino. Poročil se je z baronico Maro (Mario Căcilio Agatho Paulo) Gušić leta 1937 v Kogu pri Ormožu. Baronica je bila stara enaintrideset let, Jirku šestinštirideset. Oba sta pokopana na

²⁵ Danes Dvorec Ozalj.

²⁶ Domobranci so bili od leta 1942 redna vojska NDH. Po odkritem prehodu celotnih domobranskih enot na stran partizanov leta 1944 se je drugi del domobranov združil z ustaškimi enotami.

zagrebškem pokopališču Mirogoj.²⁷ Rodila sta se jima dva otroka.

Kljub novi družinski zgodbi naj bi Jirku očino še vedno imel stike s Hartenštajnom. O tem Stridsbergova nostalgичno spregovori v spominih *Tänk inte met hjärtat*:

Odpeljali so me v sobo za goste, kjer naj bi prenočila – v sobo s pohištvom s Hartensteina. Prišla je služkinja z vročo vodo, mi skrtčila oblačila in šla z menoj v jedilnico. Večerja je bila postrežena na maminem srebrnem pladnju. Moj naslednik se tega ni zavedal, jaz pa sem svojo žalost krotila.²⁸

O dejanskih stikih pa priča pismo Bernarda Jirkua Franju Bašu²⁹ iz leta 1939, v katerem se Jirku zanima za prodajo mozaikov s Hartenštajna.³⁰

Cenjeni gospod profesor!

Gospa Relly Kukovec mi je sporočila, da nameravate za mariborski muzej kupiti dva rimska mozaika z gradu Hartenstein pri Slovenj Gradcu. Prosim vas, da mi sporočite, ali je vaša namera resna in kolikšna je vrednost teh mozaikov. V torek zvečer sem vas iskal v muzeju, toda vas na žalost nisem našel.

Z odl. spoštovanjem
Jirku Bernard

Štrigova 7. VI. 39
Dr. Jirku Bernard Štrigova Srez Ljutomer
Dravska Banovina

Hčerka Bimi (1918–1984)

V romanu *Mojih pet življenj* se je zakonca Jirku kmalu za tem, ko sta se preselila na Hartenštajn leta 1918, rodila hčerka.

Najlepša hči na svetu. [...] Odkar je obstajala ta čudovito očarljiva punčka, ne bi zamenjala z nikomer na svetu. Tašča jo je kdove zakaj imenovala Bimi in ostala je Bimi, kljub štirim sijajnim krstnim imenom. Bimi se je rodila na Hartensteinu in so jo tam tudi krstili, v naši petsto let stari hiši.³¹

Podatki o rojstvu hčerke se delno ujemajo s tistimi v krstni knjigi.³² Dejansko se je 7. julija 1918 na Hartensteinu pri Slovenj Gradcu rodila hčerka Karola Anna Emilie (ime Karola je poudarjeno) in tam je bila tudi krščena. Kot oče je vpisan Bernhard Heinrich Stephan Jirku, posestnik, rojen 10. 2. 1892 v kraju Birnbaum pri Brünnu³³, pripadnik evangeličanske veroizpovedi. Kot mati pa je vpisana Augusta Adolphina Jirku, rojena Mayer 22. 8. 1892 v kraju Černovitz, pripadnica evangeličanske veroizpovedi. Starša sta se poročila 16. 9. 1916.

Kdo je torej bila Bimi? V romanu jo Stridsbergova omenja večkrat, vendar njene zgodbe ne izpelje do konca, kar je seveda razumljivo. V času, ko je nastajal roman, je hčerka že živela svoje življenje v Kaliforniji. Iz pripovedovanja lahko začutimo, da sta se njuni poti začeli oddaljevati, ko je Bimi odšla v Švico. O tem govori tudi njen domači učitelj na Hartenštajnu Franc Kavčič.

Tudi Bimi od leta 1928 ni bilo doma. Obiskovala je nižje razrede gimnazije v Lausanu (Švica), višje razrede v Varaždinu, medtem ko je študij na univerzi začela v Zagrebu, končala pa v Beogradu. Takoj po izbruhu druge svetovne vojne pa je z možem emigrirala preko Francije v Ameriko. Tam je postala moja bivša učenka Bimi, poročena z univ. prof. Vogom, ugledna znanstvenica za tropske bolezni in že mnogo let predava kot redna profesorica na univerzi v Los Angelesu. [...]

Vse to sem izvedel šele po končani drugi svetovni vojni, ko je gospa Stridsberg bila načelnica sekcije za kulturno povezavo s tujino

27 Miha Preinfalk: *Plemiške rodbine na Slovenskem. 16. stoletje. 1. del: Od Barbov do Zetscherjev. Viharnik*. Ljubljana 2016, str. 144.
file:///C:/Users/Uporabnik/Downloads/Noble_families_in_Slovenia_16th_Century.pdf

22. 1. 2025 ob 16.12

28 Gusti Stridsberg: *Tänk inte med hjärtat*. Rabén & Sjögren, Stockholm 1966, str. 145. (V nadaljevanju *Tänk inte med hjärtat*.)

29 Franjo Baš (1899–1967); od leta 1932 je bil ravnatelj (banovinski arhivar) novoustanovljenega *Banovinskega arhiva* v Mariboru, kar je ostal do 1941. Od 1939 je vodil tudi mariborski muzej in bil zaupnik banovinskega spomeniškega referata za severno Slovenijo. Glej: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1017180/> 5. 2. 2025

30 Pismo hrani *Pokrajinski arhiv Maribor*. Iz hrvaščine prevedla avtorica besedila.
SI_PAM/1703/001/011_00003 Korespondenca s fizičnimi osebami (J) Jirku Bernard Franju Bašu, 1939.06.07.

31 *Mojih pet življenj*, str. 85.

32 *Protestantska knjiga rojstev, Upravna enota Maribor*.

33 Češko: Hrušky pri Brnu.

na ministrstvu švedske vlade. Po uslužbencu našega poslaništva v Stockholmu je izvedela za moj naslov in oglasila se mi je z obsežnim pismom, v katerem je na kratko skicirala svojo življenjsko pot po letu 1932. Dopisovala sva si vsa leta, a na moje zadnje pismo ni odgovorila.³⁴

Tega, koliko je bila stara Karola Anna Emilie, ko je odšla v Švico, ne vemo natančno (po zapisih v romanu naj bi bila leta 1930 še na Hartenštajnu), zagotovo pa je bila še otrok. Leta 1929 naj bi jo s katoliškim obredjem prekrstili v Marjeto.³⁵ Med drugo svetovno vojno, junija 1942, se je v Lizboni poročila, in sicer z ameriškim državljanom, devetindvajsetletnim Noelom Vogom. Stara naj bi bila triindvajset let. Poročila se je kot Marjeta, rojena v Slovenj Gradcu, Jugoslavija³⁶. Oba sta še istega leta odšla v Ameriko.

O tem, kaj naj bi se dogajalo pred njenim odhodom v Ameriko, piše Stridsbergova v svojih spominih *Tänk inte met hjärtat*, v poglavju *Marietta*.³⁷ Pomladila jo je kar za pet let; ob začetku druge svetovne vojne naj bi bila Marietta stara osemnajst let, njena dejanska starost pa je bila triindvajset. Študirala naj bi v Zagrebu in njeno življenje naj bi bilo zaradi njenega delovanja ogroženo. Pripoved o tem, kako naj bi ji uspelo pridobiti ustrezne dokumente, da je lahko odpotovala iz medvojne NDH, ne učinkuje ravno prepričljivo ... Tudi o njeni poti v Ameriko Stridsbergova ni spregovorila.

Resnična Marietta Voge je v Kaliforniji doktorirala in se kasneje uveljavila kot pomembna znanstvenica in predavateljica. Po njeni smrti leta 1984 so na spletnih straneh kalifornijske univerze UC Berkeley objavili spominski zapis:

S smrtjo dr. Mariette Voge julija 1984 je Medicinska fakulteta UCLA izgubila odlično znanstvenico, predavateljico in prijateljico. [...] Skoraj vso svojo akademsko kariero je preživela na medicinski fakulteti, najprej na katedri za infekcijske bolezni, nato pa na katedri za mikrobiologijo in imunologijo. V času svojega mandata je s sodelavci razvila enega najbolj inovativnih in celovitih učnih

načrtov medicinske parazitologije za študente medicine. [...] Predvsem pa je bila Marietta Voge odlična učiteljica. Bila je ustvarjalna pedagoginja, ki je učila z zgledom.

»Učitelj je tisti, ki iskri in spodbuja um učenec, da ustvarjajo nove zamisli. Učitelj je tisti, ki daje učencem zagon, da postanejo najpomembnejši pogon naše družbe in civilizacije – inovator, kajti brez inovativnosti in izvirnosti družba stagnira in postane dekadentna. Vrhunski učitelj je razlagalec in čuvaj naše preteklosti, kritik naše sedanjosti in sanja stvari, ki šele prihajajo.« Dr. Marietta Voge je bila vse to in še veliko več.³⁸

V zakonu z Noelom Vogom, ki je kasneje razpadel, se je rodil sin Nicholas, ki danes živi na Havajih. O njegovi zgodbi, o odnosu do očeta, mame in babice ter o stikih med obema ženskama sem spregovorila že v Odsevanjih, št. 115/116.

Na različnih spletnih straneh najdemo podatke, da naj bi bila Marietta Voge sodelavka NKVD, kar pa raziskovalec obveščevalnega dela Gusti Stridsberg Wilhelm Agrell zavrača.

Bližnji sorodniki

Vplivna lika v romanu sta bila tudi oče in mati; oče je bil premožen finančnik ter šolski, občinski, upravni in cesarski svetnik. Na oba je bila Franzi zelo navezana.

Če danes po petdesetih letih pomislim na očeta, je moja presoja nespremenjena: bil je pameten, duhovit, poln humorja in izviren, predober, preveč idealističen za nadarjenega finančnika, in obremenjeval ga je socialni čut, ki je drobil njegovo osebnost. Spogledoval se je s socializmom, a se je zatekal k Bogu. Po njegovem mnenju socializem ne bi mogel rešiti navzkrižja tega sveta. Bil je Avstrijec z rasnimi primesmi, ki so spadale k temu, medtem ko bi mogla moja lepa mati prišteti še nekaj odstotkov francoske krvi. Mama je ustrezala s svojim bitjem in vedenjem pojmu grande dame – danes ne več aktualnemu fenomenu. 'Ponosna in preprosta; stroga do same sebe in prizanesljiva do drugih.'

34 Franc Kavčič: *Cankarjeva prevajalka nemška in švedska pisateljica*. V: *Dialogi, Založba Obzorja Maribor*, Maribor 1976, št. 5, str. 283.

35 Gertravda Vogrin: *Gusti Stridsberg – Menschen, Mächte und Ich*. Zaključni izpit. Gimnazija Ravne na Koroškem. Naloga je shranjena v *Knjižnici dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem*.

36 Vse te podatke sem razbrala iz pridobljenih dokumentov.

37 *Odsevanja*, št. 127/128.

38 Larry Simpson, Jerrold Turner, James Seidel: *University of California: In Memoriam*, 1988
Marietta Voge, Microbiology and Immunology: Los Angeles.
http://texts.cdlib.org/view?docId=hb967nb5k3&chunk.id=div00057&brand=calisphere&doc.view=entire_text

Imeni literarnih staršev ustrezata (najverjetneje) resničnima staršema Gusti Stridsberg – Ferdinand Mayer in Ana Mayer, rojena Horowitz. (Ponekod kot mater Stridsbergove omenjajo Anno von Monvits ...) ³⁹ Oče je umrl leta 1908, star 56 let, mati leta 1917, stara 54 let. Očetovo smrt je bila celo zabeležena v časniku Czernowitzer Tagblatt. Oba sta pokopana na judovskem pokopališču na Dunaju.

Poleg očeta in matere se v romanu pojavljajo tudi drugi sorodniki – materina sestra Roza in njen mož Karel; še posebej pa je bila Franzi navezana na njuno hčerko, ki je bila njena soimenjakinja, zato jo je poimenovala Franzi I. Bila naj bi malo starejša od Franzi in naj bi storila samomor, kar je Franzi zelo prizadelo. Kot lahko razberemo iz družinskega drevesa družine Horowitz, kar je dekliško ime Augustinine matere, so te osebe resnične (Rosa se je poročila s Karlom Rosnerjem), le da je bilo pravo ime sestrične Franzi I Augusta oz. 'Gusti' (tako kot Gusti Stridsberg); umrla naj bi leta 1911, stara 20 let.

Sorodnike po očetovi strani Franzi omenja samo bežno. Tudi meni dostopno družinsko drevo Gusti Stridsberg o njih molči.

Štefan : Vilim Horvaj (1901–1939)

Ko sem začela brskati po življenju in delu Gusti Stridsberg, so za to, da bi se za imenom Štefan lahko skrival Vilim Horvaj s skrivnimi imeni Stefan Antonović Švareman, Milan Belić, Tomić, Svetislav Popović, Živković, Živčić, obstajali samo namigi. Danes je njegova zveza z Gusti Stridsberg vključena tudi v spletni biografiji Vilima Horvaja, dokončno pa mi jo je potrdila Ljuba Dornik Šubelj, dolgoletna sodelavka Arhiva Republike Slovenije. Iz njegove biografije, ki jo je povzela po različnih virih, povzemam najpomembnejše podatke.

Kdo je bil Vilim Horvaj?

Rodil se je v Beli Cerkvi, v Vojvodini, po poreklu je bil banatski Nemec. Odraščal je v siromašni obrtniški družini in že kot dvanajstleten otrok začel delati v trgovini in hkrati opravljati delo hišnega posla. Zaradi članstva v bralnem klubu so ga odpustili, zato je v zadnjem letu vojne našel delo v Romuniji, kjer je postal član komunistične partije. Po

Vilim Horvaj

(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vilim_Horvaj.png)

prihodu v Zagreb je bil aktiven v Neodvisni delavski stranki Jugoslavije – NRPJ⁴⁰, kasneje pa se je pridružil zvezi komunistične mladine – SKOJ-u. V letih od 1925 do 1928 je bil sekretar za Hrvaško in Slavonijo ter se leta 1926 udeležil tudi Tretjega kongresa SKOJ-a v Kefrovem mlinu na Ravnah na Koroškem.

Zaradi svojega delovanja je bil večkrat zaprt, 31. oktobra 1927 pa obsojen na leto dni strogega zapor. Po prestani kazni je ilegalno deloval v Zagrebu, kjer so ga ponovno ujeli. Zloglasni šef zagrebške policije Janko Bedeković⁴¹ ga je poskušal pridobiti za ova-duha; ker pa mu to ni uspelo, ga je dal strahovito, do nezvesti preteptati. S pomočjo članov stranke je 19. marca 1929 pobegnil⁴² in emigriral na Dunaj. Nekaj mesecev kasneje je bil v odsotnosti obsojen na petnajst let prisilnega dela. V letih od 1929 od 1933 je živel na Dunaju in v Berlinu. Ker je bilo po šestojanuarski diktaturi (26. 1. 1929) življenje komunistov v domovini zaradi policijske represije

⁴⁰ NRPI – *Nezavisna radnička partija Jugoslavije* – politična stranka v Kraljevini Jugoslaviji, ki je obstajala v letih 1923 in 1924. Predstavljala je legalni del tedanje ilegalne Komunistične partije Jugoslavije.

⁴¹ Stridsbergova ga omenja tudi v svojem romanu.

⁴² O tem je Stridsbergova pisala v svojem romanu *Skuggspel i Jugoslavien*, ki je izšel leta 1946 in je podrobneje predstavljen v *Odsevanjih*, št. 121/122, in tudi v romanu *Mojih pet življenj*, str. 226–227.

³⁹ <https://runeberg.org/vemardet/1977/0977.html>

ogroženo, je bilo vodstvo na Dunaju in treba je bilo najti poti za beg čez mejo.

Avgusta 1932 je Horvaj na Dunaju spoznal Avgustino Franzisko Jirku, katere dvorec Hartenšajn je bil primeren za potrebe partijskih ilegalcev. Horvajeva naloga je bila, da jo kot antifašistko in simpatizerko komunizma pridobi za to, da bi komunisti lahko izkoristili njen dvorec za beg ilegalcev iz Jugoslavije v Avstrijo. Zbližala sta se in postala par.

Ker je bilo življenje za Horvaja tudi na Dunaju vse bolj nevarno, sta leta 1933 odšla v Moskvo, kjer je Horvaj opravljal različne naloge in leta 1934 sprejel sovjetsko državljanstvo. V začetku oktobra 1936 so ga določili v skupino 150 jugoslovanskih komunistov, ki jih je vodstvo Komunistične partije Jugoslavije vključilo v načrt zmanjševanja jugoslovanske emigracije v Sovjetski zvezi. Za to, da pošljejo te ljudi domov, so potrebovali soglasje Kominterne. Velik val čistk, ki je kmalu sledil, je oviral uresničitev tega načrta. Horvaj se je želel vrniti tudi sam, a neuspešno.

Aretirali so ga 3. novembra 1938. Obtožen je bil članstva v trockistični teroristični organizaciji desnih, ki naj bi nameravala v svoje roke prevzeti vodstvo Kominterne in njenih članic, ter sodelovanja z jugoslovansko politično policijo. Pripisali so mu tudi provokatorstvo v Komunistični partiji Jugoslavije. S sklepom so ga 19. aprila 1939 obsodili na streljanje in odvzem vse lastnine. Ustrelili naj bi ga še isti dan in ga kremirali v moskovskem krematoriju na Donskem pokopališču.

Mesec dni pred smrtjo so ga, glede na ocene sovjetskih organov, po sklepu Centralnega komiteja 19. marca 1939 skupaj s skupino »bivših vodstvenih, frakcijskih in partijskih elementov« izključili iz Komunistične partije Jugoslavije. Sovjetske oblasti so ga rehabilitirale 10. junija 1958.⁴³

Poklicni revolucionar Štefan je osrednja moška oseba v romanu *Mojih pet življenj*. Kdo je bil v resnici človek, ki je tako usodno zaznamoval Franzi, je zanimalo tudi avtorico že citirane maturitetne naloge Gertravdo Vogrin, ki je o tem povprašala kar pisateljico, s katero sta si dopisovali. Na njeno vprašanje ji je pisateljica odgovorila:

Draga gospodična Vogrin,

najlepša hvala za vaše pismo. Nisem presečena, da sem iz Jugoslavije, še posebej iz Slovenije, prejela toliko pisem. Ste začudeni nad tem, da sem slovenske ljudi imela rada? Dokaz za to je, da sem v nemščino prevedla več del Ivana Cankarja, kar se do takrat še ni zgodilo.

O Štefanu lahko rečem samo to: njegova življenjska zgodba je natančno predstavljena v knjigi *Menschen, Mächte und ich*. Če bi bilo veliko njemu podobnih, bi bil svet drugačen. Njegova osebnost je morala vzbujati občudovanje pri vseh, ki so ga zares poznali in bili do njega iskreni. Želim si le, da bi bilo v vaši državi veliko takšnih ljudi, kot je bil on.

Vse dobro pri vaši maturitetni nalogi in tudi sicer.

Gusti Stridsberg

Med prvimi, ki so v Sloveniji spregovorili o romanu Gusti Stridsberg, je bil Božidar Borko. Dotaknil se je tudi Štefana in njegovega vpliva na Franzi.

Štefan je njeno erotično naravo s prastaro močjo ljubezni priklenil ne samo nase, temveč tudi na gibanje, ki je našlo v njem, če sodimo po njenem pisanju, idealni lik komunista, in prav zato je doprinesla za to gibanje marsikaj pozitivnega, dasi ni integrirala z njim svoje osebnosti, osebnosti neugnano kritične in svobodoljubne iskalke obče veljavnih resnic in brezizjemnih etičnih norm zasebnega in javnega življenja.⁴⁴

Franz Kavčič (1898–1982)

Dolgoletni učitelj v Šmartnem pri Slovenj Gradcu je močno zaznamoval pogled Gusti Stridsberg na slovenščino in slovensko literaturo. Ne samo da se je »zaljubila v melodijo tega jezika«, postala je tudi prevajalka prve Cankarjeve knjige v nemščino – *Der Knecht Jernej*.

Rodil se je v Studencih pri Mariboru in se kasneje izobraževal na državnem moškem učiteljskišči v Mariboru. Leta 1916 je bil rekrutiran v vojsko in se boril na italijanskem bojišču; nazadnje je pri Radgoni sodeloval v bojih za severno mejo kot Maistrov borec.

⁴³ Večina podatkov je povzetih po: Ubavka Vujošević Cica: *Nestajali netragom; Jugosloveni – žrtve političke represije i staljinističkih čistk u Sovjetskom savezu 1927–1953*. Institut za savremenu istoriju. Beograd 2019, str. 103–104.

⁴⁴ Božidar Borko: *Spomini Cankarjeve prevajalke. Naši razgledi*, 24. avgust 1963, str. 322.

Franc Kavčič s 6. razredom leta 1930/31 (Vir: Zbornik 900 let Šmartna pri Slovenj Gradcu 1106–2002)

Prvo službo je leta 1919 nastopil v Limbušu, potem so ga premestili na Lovrenc na Pohorju, leta 1924 pa je bil imenovan za šolskega upravitelja v Šmartnem pri Slovenj Gradcu. Šolo je vodil vse do leta 1941; takrat so odpustili vse slovenske učitelje.⁴⁵

Ko je prevzel mesto šolskega upravitelja, je bila šola štirirazrednica s 312 otroki in štirimi učitelji. Naslednje leto je postala petrazrednica in že v letu 1927 šestrazrednica. Poskrbel je za učne pripomočke, povečal število knjig za učence in učitelje in začel igralsko tradicijo na šmarški šoli. Posebno pozornost je Kavčič v šolski kroniki, ki jo je skrbno pisal, posvetil socialnemu položaju otrok, saj je lahko neposredno spremljal »njihovo uboštvo«. Tako je šola izkupiček od predstav namenila otrokom, ki so bili pomoči najbolj potrebni, skromno denarno nagrado pa je dobil tudi najboljši učenec.⁴⁶

O tem, kako se je začelo njegovo delo na Hartenštajnu, je sam zapisal:

Prve dni septembra se je pred šolskim poslopjem ustavila kočija. Pripeljala se je mlada, elegantna graščakinja, da bi se z menoj pogovorila o možnostih privatnega šolanja šestletne Bimi, kateri je hotela prihraniti daljno in naporno šolsko pot. Privatno šolanje je v izjemnih primerih dovoljevala banska uprava

v Ljubljani, ki pa je zahtevala, da morajo privatisti ob koncu vsakega šolskega leta opraviti razredni izpit. Gospa Jirku je že po nekaj dneh prišla s tem dovoljenjem k meni, da ji svetujem, kdo naj bi prevzel pouk na gradu. Tovarišica Arnuševa je z vidno nejevoljo prevzela to nalogo. Vztrajala ni dolgo, kajti že po treh tednih je izjavila, da nikakor več noče na grad. V tej neprijetni situaciji se je gospa Jirku odločila, da me zopet obišče in me prosi za nasvet. Po dolgem razgovoru, v katerem sem ji predlagal tega in onega učitelja, me je prosila, naj vsaj za tekoče leto prevzamem pouk njene hčerkice. Odnehala ni prej, dokler ni doseгла, kar je želela.⁴⁷

V šolski kroniki, ki jo je skrbno pisal, svojih srečanj s Hartenštajnom ni omenil. Obstaja samo en zapis, in sicer v letu 1924/25, kjer je med statističnimi podatki zabeležil eno »učenko, ki je vpisana privatno«.

Po 2. sv. vojni je bil Kavčič leta 1945 imenovan za učitelja v Dolu pri Hrastniku, leta 1946 je bil premeščen na deško osnovno šolo v Hrastniku in še istega leta v Limbuš, kjer je leta 1950 postal ravnatelj nižje gimnazije. Živel je v Mariboru.

Gusti Stridsberg in Franc Kavčič sta stkala dolgoletno prijateljstvo, ki ga lahko začutimo v delu njune korespondence. Na prošnjo Alfonza Koprive je Franc Kavčič ob 100. obletnici Cankarjevega rojstva *NUK-u* podaril odtise njene-

⁴⁵ Podatki so povzeti po personalnem listu učitelja, shranjenem v Arhivu Republike Slovenije.

⁴⁶ Povzeto po: Franček Lasbaher: *Osnovna šola Šmartno pri Slovenj Gradcu s podružnično šolo v Turški vasi (1950–1975)*. V: *900 let Šmartna pri Slovenj Gradcu (1106–2006)*, Šmartno pri Slovenj Gradcu, 2006.

⁴⁷ Franc Kavčič: *Cankarjeva prevajalka nemška in švedska pisateljica*. V: *Dialogi, Založba Obzorja Maribor*, Maribor 1976, št. 5, str. 284.

ga prevoda *Hlapca Jerneja* (1929) in *Hiše Marije Pomočnice* (1930) ter odtise njenega prvega romana *Zwischen den Zeiten* (1931) in roman *Målat på glas* (1964). Vse publikacije vsebujejo posvetilo Francu Kavčiču. Zadnje poleg prijateljstva razkriva tudi njen topel odnos do slovenščine:

Upravitelju Kavčiču, dragemu prijatelju iz starih časov, ki me je naučil ljubiti slovenščino!
Gusti Stridsberg, september 1967⁴⁸

Kako je bil sprejet roman Mojih pet življenj?

Roman je bil kmalu preveden v več jezikov, zato je doživel veliko komentarjev. Nekaj izsekov je objavljenih na zavihkih njenih naslednjih knjig.

Mine fem liv (Danska)

»Roman zapreš z občutkom globokega spoštovanja do avtorice. Z globokim, človeškim spoštovanjem.«

(*Information*)

Menschen, Mächte und ich (Avstrija)

»Roman je zagotovo ena najmočnejših, najbolj iskrenih in ganljivih upodobitev v tem letu. Poleg tega ima precejšnjo literarno vrednost in težko jo daš iz rok, ko jo začneš brati.« (*Moderne Literatur*)

Mine fem liv (Norveška)

»Pisava Gusti Stridsberg spominja na mladostnega genija, toda v sebi nosi moč in avtoriteto modrosti.«

(*Morgenavisen*)

Menschen, Mächte und ich (Nemčija)

»Preseneča s svojo pogumno odprtostjo, ki je pogosto naivno lahko, a spominja na plesalko na vrvi, ki lebdi nad breznom. Simpatično je tudi žensko pisanje, s katerim vse politične dogodke vedno gleda skozi optiko odnosa do ljudi.«

(*Saarland radio*)

My Five Lives (Anglija)

»Težko je pravično soditi o tem romanu, razen v smislu čistega užitka. Iz sočutja, da ne rečem kar empatije, saj je pod tankim ledom v njem zajeta celota evropskih izkušenj.«

(*Sunday Times*)

Viisi maailmaani (Finska)

»Knjiga z neustavljivo toplino srka vase 20. stoletje v Evropi ter njegove hladne in prave vojne, komunizem in nacizem, teror in dejanja usmiljenja.«

(*Kauppalehti*)

Roman pa je bil opažen tudi v slovenskem okolju. Kmalu po izidu v nemščini je v *Naših razgledih* izšel daljši prispevek Božidarja Borka z naslovom *Spomini Cankarjeve prevajalke*. V romanu avtor prepozna pisanje, ki je bistveno več kot le »memoarski spis ženske«.

Toda široki diapazon njenega življenja je neprimerno zanimivejši. Teh šest desetletij od rojstva na Dunaju do obračuna z lastnim življenjem in s svetom, kakor ga je dala v svoji najboljši knjigi, je izpolnjenih z doživetji, opazovanji, izkušnjami, ki daleč presegajo povprečen življenjski krog sodobne ženske. S svojim bistrim umom, s prirojenim duševnim nemirom, ki jo je dramatično gnal skozi življenje, s pristnim ženskim srcem, ki je skušalo izkresati iz vroče snovi časovnega dogajanja tudi iskre za svoj nenasitni notranji svet, je Gusti Stridsberg nabrala na življenjski poti toliko obilje izkušenj, da zares sprejemamo njene spomine kot napet roman.⁴⁹

Stridsbergova je bila z objavo tega prispevka očitno seznanjena, saj je avtorju Božidarju Borku poslala zahvalo – v francoščini in na papirju z vtisnjenimi inicialkami GS.

Ko je bil roman deset let po objavi v nemščini preveden še v slovenščino, ga je v tedniku *Tedenska tribuna*, v rubriki *Nove knjige*, predstavil Herman Vogel.

Si predstavljate avstrijsko prestolnico Dunaj v začetku našega stoletja tja do prve svetovne vojne? Hčer bankirja, ki je kot angelček rastla v zavetju blaginje, dobre mame, guvernant in dobrohotnih premožnih varuhov? Srednjeveško mesto, ki v njem sredi dvajsetega stoletja najvišja kasta nima niti najmanjšega pojma, da na svetu ni tako lepo, tako polizano in posladkano, kot se njej dozdeva? Prva svetovna vojna je bila za takšno srenjo odločilna in usodna prelomnica, kakršno ji celo privoščimo, saj je celo zamajala dolgočasno dunajsko uradniško zaspanost.

⁴⁸ Odstavek je povzet po pismu, ki ga je Alfonz Kopriva 5. maja 1976 skupaj s podarjenim gradivom poslal ravnatelju NUK-a Francetu Berniku. Pismo je shranjeno v NUK-u z oznako Ms 1182.

⁴⁹ Božidar Borko: Spomini Cankarjeve prevajalke. *Naši razgledi*, 24. avgust 1963, str. 322.

Gusti Stridsberg v družbi s svojim založnikom dr. Hansom Rabénom 25. januarja 1967. Založba Rabén & Sjögren je izdala tudi Piko Nogavičko Astrid Lindgren. (Zbirka družine Berzelak)

Takšne misli nas obhajajo na samem začetku knjige *Mojih pet življenj* avstrijske pisateljice Gusti Stridsberg, ki se je odločila popisati skoraj petdeset let svojega življenja. In to življenje se je iz začetnega dunajskega 'angelskega' miru razvnelo v pravo, resnično žensko usodo, povezano s toliko dogodki, toliko kraji. [...]

Bistvo snovi, ki jo zajema knjiga MOJIH PET ŽIVLJENJ, je mogoče razbrati že iz same snovne razdelitve spominov: Avstrija (veliko cesarstvo – majhna republika), Jugoslavija (balkanski fevdalizem – balkanizirana demokracija), Stalinova Moskva (svoboda je meščanski predsodek), Španija – (neznančev junaški ep), Švedska (srednja pot načelnega humanizma). Iz takšnih načelnih opredelitev do zelo različnih družbenih okolij in navsezadnje ureditev sledi, da si je pisateljica Gusti Stridsberg viharo zgodovino Evrope predstavljala in jo videla skozi preprosto, skoraj še vedno skozi oči stare avstrijske provincialnosti, čeprav si je vseskozi prizadevala znebiti se te obremenjevalne dediščine – vendar prave vrednosti te knjige niti ne smemo iskati v tem. Njena prava vrednost je namreč

v osebnem odnosu izobraženke do sveta, ki ji na vsakem koraku zastavlja vprašanja. [...] ⁵⁰

Daljše razmišljanje pa je v reviji *Odsevi* objavil Vinko Ošlak.

[...] Pisateljica Gusti Stridsberg je prava ekvilibristka kontrapunkta. Začeni od antipodično zastavljenih naslovov [...] in prek spretno postavljenih vsebinskih razmerij si je avtorica naredila varno okostje, na katero bo z najfinejšim okusom lepila živo stvarino svoje pripovedi. Sodi med tiste srečne ljudi, ki jim je treba samo dovršeno prepisati samega sebe. Ali ni tudi njeno življenje urejeno v izčiščenih in poudarjenih kontrapunktih? Varni, solidni Dunaj: polbarbarski Balkan (v smislu tedanjih političnih razmer); normalna Švica : zblaznela Moskva; zlata Praga : prašna, od vročine in vojne ožgana Castilla ... Ali pa njena zavest: dobro vzgojena, malce 'živa' avstrijska contesa : nemirna, iščoča, donkihotska revolucionarka ...

⁵⁰ Herman Vogel: *Mojih pet življenj*. *Tedenska tribuna*, 23. junij 1971, str. 13.

Vendar pa bi se močno varali, če bi mislili, da je njeno pero ob tako idealnih dispozicijah samodejno drselo po mejnikih njenega bivanja – in se je pisanje moralo izteči tako, kakor se pač je. Med najnižjim in najvišjim tonom se razvrsti udejanjanje duha, ki je dovolj širok, da obvladuje avtoričine genetske in druge posebnosti – in je tako dvignjen v človeško splošnost; v vsakem trenutku pa je dovolj ženski, da vdihne tej vsečloveški splošnosti kipeč življenjski sok in estetsko prepričljivost. V najusodnejših trenutkih, ko reagira v imenu najvišje-človeškega, je pri roki rdečilo, pudernica, make up ... rekli bi – meso postaja beseda ...

In kaj je tedaj temeljno sporočilo te knjige, ki hkrati biva kot napeta pustolovska pripoved, kot avtobiografija, kot skrben ženski duh, ki je z radovednimi čutili spremljal neki za nas pomemben čas, kot možnost višje zavesti o človeških dejanjih in občutenjih ... Sama pravi: izkušnje! [...] 51

Roman Gusti Stridsberg tudi danes ni pozabljen. Ker marsikje zelo verodostojno predstavlja čas in razmere, odlomke navajajo kot ilustrativno gradivo celo v strokovnih besedilih. Da je še vedno aktualno branje, pa govorijo priložnostni zapisi o njem na spletu. Prvega je zapisal arhitekt, drugega zdravnik.

Pred kratkim me je prevzela njegova rojakinja, pisateljica Gusti Stridsberg, z opisom istega obdobja Mojih pet življenj. Štirinajst let od konca prve svetovne vojne je preživela v Sloveniji, na svojem posestvu Hartenstein pri Slovenj Gradcu.

Prav opisi življenja v njej ter v Kraljevini Jugoslaviji kot tudi razmer v Stalinovi Rusiji in Španiji v času državljanske vojne so mi odprli oči za obdobje, ki me doslej ni posebej zanimalo, čeprav sem se rodil skoraj sredi njega.⁵²

Vse je tiho in mirno, le komarjevo brenčanje nekje v kotu sobe vznemirja moje vsakonočno obredje, ki med drugim vključuje pisanje dnevnika (da ne pozabim, kako živim!), razmišljanje in analiziranje samoniklih idej ob vsakodnevnem hitenju in seveda branje romana, brez katerega spanec ne zapre utrujenih

vek. In nocoj je TO branje Gusti Stridsberg.⁵³

Izvirno interpretacijo enega najpomembnejših odlomkov v romanu, ki predstavlja pripovedovalkin zadnji intenziven spomin na Hartenštajn, pa je v reviji *Outsider* še ne dolgo tega objavil arhitekt Miloš Kosec. Zaznal je tisti motiv, ki se bralcem največkrat izmakne – lepoto. Lepoto in njeno nepogrešljivo vlogo v človeka vrednem življenju. Odlomek objavljamo z dovoljenjem urednice *Outsiderja* Nine Granda.

[...] Kdo pa si upa vlagati v umetnost, če so ljudje še lačni, nepreskrbljeni in neizobraženi? Rad bi opozoril na po mojem mnenju enega izmed najbolj evokativnih zapisov o demokratični in splošni potrebi po lepoti, ki jo razume popolnoma nasprotno kot zgornji predsodki. Še pomembneje je, da gre za beležko iz naših krajev, iz (ne tako) daljnih tridesetih let 20. stoletja in iz počasi ugašajočega postfevdalnega realizma slovenskega podeželja. Zapisala ga je Gusti Stridsberg (takrat poročena Jirku) na svojem gradu Hartenštajn blizu Slovenj Gradca.

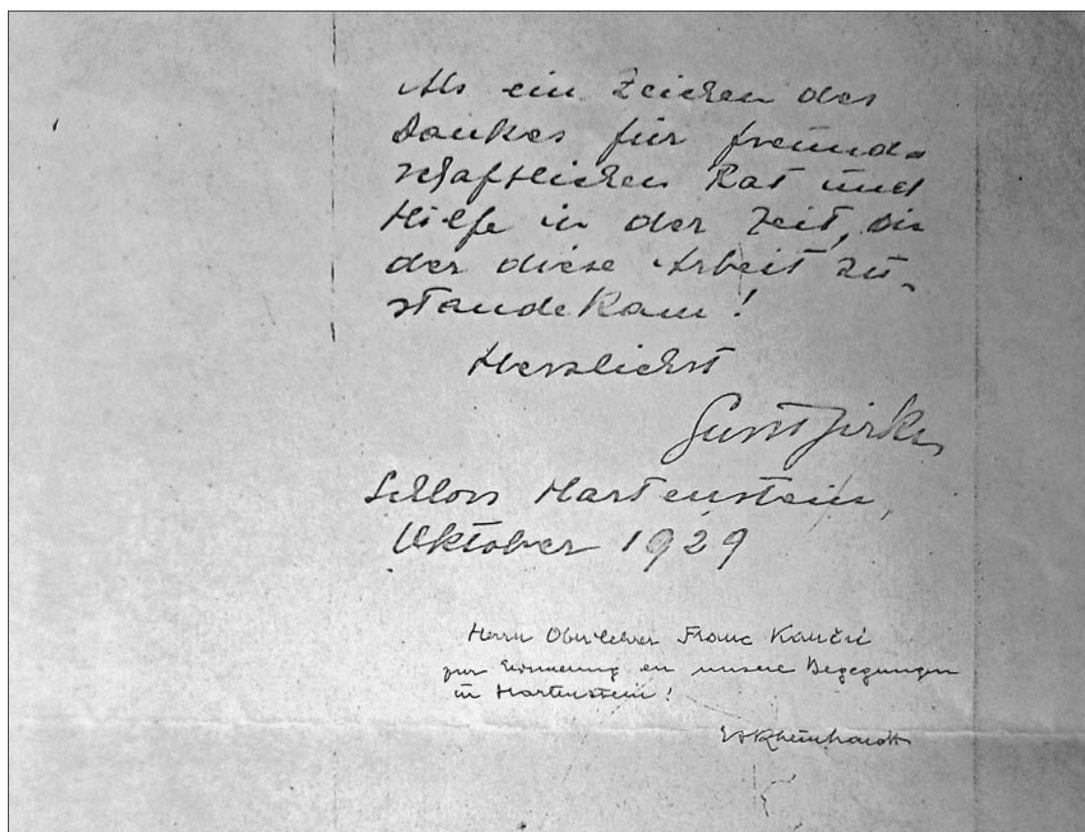
[...]

Zaključna pretresljiva epizoda njenega bivanja na Hartenštajnu (gradu danes ni več, ker je bil med vojno požgan in po vojni odstranjen) je vsaj v njenih spominih izpostavljena kot življenjska preokretnica, kot izkušnja, preko katere ni več mogla v okviru tedanje družbe. Vendar pa sam odlomka nikoli nisem bral samo kot ilustracijo materialnih razlik: kdo ima več in kdo manj, kdo gosti na večerji trideset ljudi z množico tort in eksotičnih jedil ter kdo mora dnevno shajati z žganci. Najbolj pretresljivo se mi je zdelo, kako je Gusti Stridsberg namesto vrednostnih razlik materialnih dobrin izpostavila estetske – z drugimi besedami, kako so bili čistost, lepota in eleganca monopolizirana in pridržana za samo, danes bi rekli, en odstotek. Lepota gospodarice, njenega lepo vzgojenega nastopa, njene razkošne obleke in draguljev, ki družini mrtve deklice kljub nevzdržno travmatičnem trenutku vzbuja zavist in upanje, ponižnost in sovraštvo obenem, ni le indikator krivic, ilustracija nepravčnosti, nadgradnja družbene moči. Lepota ne pride na koncu, ko so vse ostale potrebe že izpolnjene. Potrebe po lepoti zato ni mogoče ločiti ali postaviti

51 Vinko Ošlak: *Razmišljanje ob knjigi Gusti Stridsbergove Mojih pet življenj*. Odsevi št. 7, marec 1972, str. 55, 56.

52 Janez Lajovic: *Berem ... Janez Lajovic. Delo*, 26. 1. 2015. <https://old.delo.si/kultura/knjiga/berem-janez-lajovic.html>

53 Mojca Miholič: *Misli o spoznanju in izkušnjah*. <http://www.drmed.org/wp-content/uploads/2014/06/Casopis-Druzinska-medicina-2010-letnik-8-st.-15.pdf>

Posvetili Gusti Stridsberg in Alfonsa Rheinhardta Francu Kavčiču v knjigi *Der Knecht Jernej*, ki je izšla leta 1929.

Za prijateljske nasvete in pomoč v času, ki je bil potreben za dokončanje tega dela!

S spoštovanjem

Gusti Jirku

Schloss Hartenstein, oktober 1929

Gospodu nadučitelju Franzu Kavčiču za spomin na naša srečanja v Hartensteinu!

ARheinhardt

(Iz gradiva, ki ga je NUK-u podaril Franc Kavčič. Shranjeno v NUK-u z oznako Ms 1182.)

v hierarhičen odnos do socialne, materialne in politične enakosti. Je bistvena in enakovredna sestavina človeka vrednega življenja in zato nujen estetski cilj splošnega boja za pravično družbo.⁵⁴

In kaj pravi o svojem romanu Gusti Stridsberg sama?

Kaj pa naj reče? Napisala ga je ter nam ga predala v užitek, presojo, predvsem pa v premislek.

Zakaj je bilo moje življenjsko popotovanje tako razgibano, dramatično in pustolovsko? Evropski zgodovini našega stoletja nista bila naklonjena ne mir ne ubranost. In sama sem vedno znova začutila, da se moram opredeliti. Dostikrat nisem mogla pritrjevati. Iskala sem. Življenje se mi je kazalo kot misijonarsko popotovanje – potovala nisem z željo, da bi spreobrnjevala, temveč s hrepenenjem, da bi me spreobrnila. Upala sem, da bom našla tisto, česar ni (česar še ni?) – svetovni nazor, obliko življenja, ki bi bila etično-družbeno splošno veljavna. Kar sem našla, so bile skušnje. Tukaj so.⁵⁵

⁵⁴ Miloš Kosec: *Potreba po lepoti*, *Outsider*, 23. avgusta 2018. <https://outsider.si/potreba-po-lepoti/>

⁵⁵ *Mojih pet življenj*, str. 5.

Koroška literarna ustvarjalnost v samostojni Sloveniji (1991–2024)

ESEJISTIKA

Koroški pisci z več knjižnimi izdajami

Bernard, Antonia (*1942, Lovrenc na Pohorju, †2010, Pariz): posthumno izdani knjigi – *Slovarček osirotelih besed* (Občina, Lovrenc na Pohorju 2014); dvojezična pesniška zbirka *Cvetje bolečine/Fleurs de douleur* (Buča, Ljubljana 2016).

Bevc, Cvetka (*1960, Slovenj Gradec): Romani za odrasle – *Soba gospe Bernarde* (Karantanija, Ljubljana 2007); *Ina* (Arsem, Ljubljana 2011); *Potovci* (Franc-Franc, Murska Sobota 2012); *Sence* (Zavod Droplja, Kupšinci 2020); *Ptiči* (Pivec, Maribor 2022); *Sara, ples in roža* (Pivec, Maribor 2023). Kratke zgodbe: *Zgodbe iz somraka* (Goga, Novo mesto 2007); *Polomljeni vilin* (Litera, Maribor 2010); *Libar* (Franc-Franc, Murska Sobota 2013); *Izpovedi črnega mačka* (Volosov hram, Pekel 2020); *Ptiči* (Pivec, Maribor 2022). Mladinski romani: *Prigode Špelce Žvekič* (Revija Mentor, Ljubljana 2003); *Škampi v glavi* (Goga, Novo mesto 2010); *Desetka* (Arsem, Ljubljana 2011; ponatis 2012); *Božiček v ušesu* (Pivec, Maribor 2019); *Stekleni plameni* (Pivec, Maribor 2020); *F. A. K.* (Pivec, Maribor 2021); *Očku ne bom več pisal pism* (Družina, Ljubljana 2024). Pesniške zbirke: *Prelet žerjavov* (Mondena, Grosuplje 2004); *Med ločjem* (Družba Piano, Ljubljana 2005); *Odbleski* (Nova revija, Ljubljana 2009); *Siringa* (Književno društvo Hiša poezije, Ljubljana 2017); *In vendar sem* (Pivec, Maribor 2020); *Pesmi in plesi smrti* (Književno društvo Hiša poezije, Ljubljana 2023); *Sled ognjenega svinčnika* (Volosov hram, Ljubljana 2023); *Skozi razpoke neba* (Književno društvo Hiša poezije, Ljubljana 2024). Knjige za otroke: *Klavirski duhec Jošti* (Karantanija, Ljubljana 2005); *Abecednik zaljubljenih krastače* (Karantanija, Ljubljana 2007); *Labod Zaki najde starše* (Sava hoteli, Ljubljana 2008); *Veverica Mica in druge pravljice iz Zelenega gozda* (Didakta, Radovljica 2009); *Pesem za vilo* (Vodnikova založba, Ljubljana 2009); *Moja družina* (Vodnikova založba, Ljubljana 2011); *Rado in Bratovščina zelenega kamna* (Komunala, Radovljica 2011); *Kokoška Slavica/Petelin Vladimir* (Sodobnost International, Ljubljana 2012); *Razmislek* (Morfem, Jezero 2013); *Čivknjeno od začetka do konca* (Sodobnost International, Ljubljana 2013); *Rumi, perzijski mačkon* (Alba 2000, Ljubljana 2018); *Modri med*

(Mohorjeva družba, Celje 2020); *Poletje z utrinki* (Sodobnost International, Ljubljana 2022).

Bivšek, Gašper (*1984, Slovenj Gradec): Pesniški prvenec *Vrtnica na dlani* (Gimnazija Ravne na Koroškem 2003); pesniška zbirka *Skorjevec* (Beletrina, Ljubljana 2007); pesniška zbirka *Provinca. Mrak* (Beletrina, Ljubljana 2012).

Bricman, Danica (*1967): slikanica za šolske otroke *O lisici, ki je imela težave s črkami* (Smar-team, Bevke 2012); slikanica *Prijatelj Runo* (Smar-team, Bevke 2012); slikanica *O ježku, ki bi rad šival* (Smar-team, 2012); slikanica *Srnjaček Sij* (Smar-team, 2013); slikanica *Zajček Žarko in sova* (Smar-team, Bevke 2015).

Brumen, Niko (*1943, Javorje, †2024, Prevalje): aforizmi *Misli iz parterja* (ČZP Voranc, Ravne na Koroškem 1995); aforizmi *Natroski* (ČZP Voranc, Ravne na Koroškem 1996); pesniška zbirka *Ko bolijo spomini* (ČZP Voranc, Ravne na Koroškem 1997); knjiga aforizmov *In obratno __: resnica ne potrebuje ličila* (ČZP Voranc, 2000); aforizmi z naslovom *2001, rokovnik* (ČZP Voranc 2000); aforizmi *Spotakljive misli - premisli človek* (ČZP Voranc 2001); knjiga aforizmov *2002, rokovnik* (Voranc 2002); zbirka aforizmov *2006, rokovnik* (Eurograf, Velenje 2006); zbirka aforizmov *Dom & domovanje* (ČZP Voranc 2016); zbirka aforizmov *777: kam hitiš človek, mar ne vidiš, kam boš prišel?* (ČZP Voranc 2022).

Cajenko, Mira (*1950, Slovenj Gradec): knjiga *Pinkaponka se potepa* (DZS Ljubljana, 1995); knjiga pravljic *In vendar je sreča, če si Mávrček* (Cerdonis, Slovenj Gradec 1997).

Cigler-Gregorin, Milena (*1949, Ihan pri Kamniku): pesniška zbirka *Regratov cvet* (Galerija Kolar, Slovenj Gradec 1991); pesniška zbirka *Maučice* (samozaložba, Dravograd 1998); knjiga pesmi *Dar histerije* (samozaložba, Šentjanž 2005); knjiga kratke proze *Rezina limone* (samozaložba, Dravograd 1995).

Čobal - Javornik, Berta (*1925, Pernice, †2019, Pernice): pesniška zbirka *Nekoč* (Mariborska literarna družba, 1997); kratka proza *Sonce in oblaki na mojem nebu* (Unigrafika,

Maribor 2002); roman *Skaljena ljubezen Agate in Friderika* (samozaložba, Maribor 2007); roman *Trnjakova domačija* (samozaložba, Pernice 2010).

Fužir, Saša (*1973, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Nedolžnost besa* (Voranc, Ravne na Koroškem 1997); pesniška zbirka *Mušja kraljica* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2005).

Golob Grabner, Sara Nuša (*1994, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Gnijoče rože/Zbirka Frontier* (Kulturni center, Maribor 2019); zbirka pesmi *Dihotomija dihanja* (Kulturni center, Maribor 2022).

Gradišnik, Aleksandra (*1966, Slovenj Gradec): roman *Drug drugemu življenje* (Integrativa, Dravograd 2015); zbirka pesmi *Besednega gnezdenja sreča* (Integrativa, Dravograd 2022).

Hancman, Aljoša (*1976, Slovenj Gradec): pravljice *Zaklad pod hribom* (Kulturno društvo, Leše 2015); pravljice, prirejene za lahko branje, *Zaklad pod hribom* (Leše, Kulturno društvo Podgorje pri Slovenj Gradcu; Zavod Risa; Črna na Koroškem: Center za usposabljanje, delo in varstvo, 2016); roman *Dno* (Kulturni center, Maribor 2024).

Javornik, Samo (*1966, Slovenj Gradec): trilogija *Lov na generala*: kriminalni roman *Samooklicani: krvave sledi HŠP-jevcev* (Primus, Brežice 2020); pustolovski vojni roman *Operacija Maščevanje & operacija Merkur* (Primus, Brežice 2023); pustolovski vojni roman *Operacija Belo & operacija Črno* (Primus, Brežice 2024).

Jelen, Barbara (*1989, Slovenj Gradec): zbirka romanov z naslovom *Elenina zgodba*. Prva knjiga se imenuje *Materina zapuščina* (samozaložba, Črna na Koroškem 2015), druga *Razsežnosti srca* (samozaložba, Črna na Koroškem 2019); ljubezenski roman *Divje misli* (samozaložba, Črna Koroškem, 2022). Spisala je tudi otroško pravljico, ki je izšla v zvočni obliki pod okriljem Šok Teatra Mežica: *Evina pot do zvezdice* (december 2020).

Jezernik, Kristijan (*1948, Črna na Koroškem): pripoved o Jozefu Štruklu *Drzne sanje: biografsko-literarni zapis o prvem pilotu iz Črne na Koroškem po prvi svetovni vojni* (samozaložba, Preserje pri Radomljah 2011); roman *Poljane sle in zla* (Celjska Mohorjeva družba, Celje 2015); *Ugašanje teme: zgodbe severno od juga* (samozaložba, 2018); knjiga zgodb *Oddaljene*

bližine (samozaložba, 2022); roman *Njene poti, njene sledi* (samozaložba, 2024).

Jus, Andrej (*1981, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Kdo te je ubil, Jože?* (SPUNK Slovenj Gradec 2000); pesniška zbirka (za odrasle in druge otroke) *Na trati* (Sanje, Ljubljana 2015).

Kamnik, Milan (*1957, Prevalje): pesniška zbirka *Ibržnik* (Kulturni center, Maribor 2017); leposlovna knjiga za odrasle *Milan Kamnik: če bi bila Slovenija Amerika - »grta pa douta«* (Umetniški klub 101 Records, Radlje ob Dravi 2017).

Klančnik, Urban (*1978, Slovenj Gradec): fantazijski roman *Kalius* (Turistika, Golnik 2004); roman *Geneza* (Turistika, Golnik 2005); fantazijski roman *Droplja Krt* (Spirea, Slovenj Gradec 2005); protivojni zgodovinski roman *Ali mrtvi sanjajo?* (Spirea, Slovenj Gradec 2012); (znanstveno) fantastični roman *Darkworld* (Klanci MTB, Slovenj Gradec 2020) - v angleškem jeziku; prvi del fantazijske serije *Oko kače* (Primus, Brežice 2021); knjiga *Zavetišče: Potovanje skozi reko Lethe* (Primus, Brežice 2022).

Knez, Martin (*1936, Slovenj Gradec): *kratke zgodbe za zabavo in nasmeh* (samozaložba, Slovenj Gradec 2013); roman *Korman* (samozaložba, Slovenj Gradec 2014); zbirka kratkih zgodb *Obsesija* (samozaložba, Slovenj Gradec 2018); biografski roman *Krmuh* (Kulturni center, Maribor 2023).

Kocmut, Aleksandra (*1976, Slovenj Gradec): kratka proza za otroke *Na otoku Puklmec* (Morfem, Ljubljana 2008); slikanica *Zaskorjena* (Zavod za razvijanje ustvarjalnosti, Velike Lašče 2009); roman *Trije razlogi* (Miš, Gorjuša 2009); slikanica *Kometek Raketek in Sončeva darila* (Educa - Melior, Nova Gorica 2010); pesniška zbirka *Kolomon bukle: koroške bajže in resnice* (Zavod za razvijanje ustvarjalnosti, Velike Lašče 2011); slikanica *Andraž spozna knjižnega molja* (Modrijan, Ljubljana 2011); slikanica *Škrat Packopat* (Zavod za razvijanje ustvarjalnosti, Velike Lašče 2011); roman *Jedci rži* (Modrijan, 2012); slikanica *Z zvezde na zvezdo* (Literarni val, Radeče 2013); slikanica *Zmajček hihitajček* (Literarni val, Radeče 2013); roman *Čisto sam na svetu* (Modrijan, 2013); roman *Pripeta s kryjo* (Literarni val, Radeče 2013); slikanica *Strašna pošast Galja Nanja* (samozaložba, Prevalje 2013); slikanica *Dinozavri in Bajbulčki* (KD Mohorjan, Prevalje 2013); kratka proza *Razkritje v Zelenem potoku* (Literarni val, Radeče 2014); pesmi *Zelike*

za dotike (samozaložba, Ravne na Koroškem 2015); kratka proza *Prehajalec* (Modrijan, Ljubljana 2015); kratka proza *Krpanovo bodalo* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2016); slikanica *Tri brežice sestrice* (samozaložba, Prevalje, 2020); pesniška zbirka *Velike rusalijske* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2021).

Kočan, Kristina (*1981, Slovenj Gradec): pesniške zbirke *Šara* (Litera, Maribor 2008); *Kolesa in murve* (Zavod Itadakimasu, Ptuj 2014); *Šivje* (Litera, Maribor 2018); *Selišča* (Litera, Maribor 2021); večmedijska knjiga *s/prehod* (Litera, Maribor 2018); knjiga kratke proze *Divjad* (Litera, Maribor 2019).

Kolar, Marjan (*1933, Slovenj Gradec, †2017, Kotlje): zbirka novel *Sveto sivo življenje* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2003); roman *Prekrstitve* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2004); roman *Robinsonova zastava* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2005); roman *Čas hladnih zvezd* (Litera, Maribor 2008); ponatis romana *Sezuj se, kadar stopiš v mošejo: roman o topilcu* (Koroški zavod za kulturo, Ravne na Koroškem 2008); roman *Primer profesorja Klasinca* (Mohorjan, Prevalje 2008); zbirka kratkih novel *Moji mimohodi* (Mohorjan, Prevalje 2013).

Lampret, Srečko (*1979, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Slovenski narod: sonetni venec sonetnih vencev* (Celjska Mohorjeva družba, Celje & Kulturno društvo, Vuzenica 2020); zbirka poezije *Stihi duše in srca* (Celjska Mohorjeva družba, Celje & Kulturno društvo, Vuzenica 2024).

Lesjak, Boža Božena (*1968, Slovenj Gradec): kratka proza za šolske otroke *Če kuhamo prave besede, dobimo okus po dobrem* (Smar-team, Bevke 2014); slikanica *Zaupaj tistim, ki te imajo radi* (Smar-team, 2015); slikanica *Čarobne besede: dobra sem, znam, zmorem!* (Smar-team, Bevke 2015); slikanica *Vsaka stvar se zgodi z razlogom* (Smar-team, Bevke 2015); slikanica *Kdor se smeje, je junak!* (Smar-team, Bevke 2016); kratka proza *Babica s pripovedovanjem, Matic z velikim spoznanjem* (Smar-team, Bevke 2018); slikanica *Misli imajo veliko moč* (Smar-team, Bevke 2023); *Kdor se smeje, je junak: priredba za lahko branje* (Smar-team, Bevke & Zavod RISA, Podgorje 2023); *Če kuhamo prave besede, dobimo okus po dobrem: priredba za lahko branje* (Smar-team, Bevke 2024).

Makuc, Andrej (*1951, Brda pri Slovenj Gradcu): knjižni prvenec avtobiografskih novel *Spominjam se ... A že?* (Založba Voranc, Ravne na

Koroškem 1995); roman *Norci* (Založba Voranc & Cerdonis, Ravne na Koroškem - Slovenj Gradec 2000); šest kratkih zgodb z naslovom *Oči* (Cankarjeva založba, Ljubljana 2001); zbirka 11 zgodb z naslovom *Šolniški kruh* (Cankarjeva založba, Ljubljana 2008); knjiga kratkih zgodb *Antigonice ali Kljini okljukčki* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2010); druga izdaja šestih kratkih zgodb z naslovom *Oči* (Cankarjeva založba, Ljubljana 2011); knjiga *Šolske obujene* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2017); knjiga *Podobe* (SPUNK, Gimnazija Slovenj Gradec 2018); *Valovke iz otroštva* (samozaložba, Selovec 2022).

Matvoz, Anka (*1959, Slovenj Gradec): pesmi za šolske otroke *Mala pohorska čarovnica* (samozaložba, Slovenj Gradec 1998); pravljice za šolske otroke *Pravljeno igrišče* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2004).

Mauko, Marijan (*1935, Zagreb, †2013, Mežica): pesniške zbirke - *Gorje neumnemu in druge neumnosti* (samozaložba, Mežica 1991); *Haiku - Čarovna metla* (samozaložba, Mežica 1993); *Pocvetke* (samozaložba, Mežica 1997); *Roža ognjena* (samozaložba, Mežica 2000); *Haiku, kaj je to Haiku?* (samozaložba, Mežica 2001); *Mavke srebrijo* (samozaložba, 2002); *Tanke lunidov* (Voranc, Ravne na Koroškem 2002); *Uta na soncu* (samozaložba, 2002); *Pot v Zavine* (samozaložba, 2005); *Sklepani srpi* (samozaložba, Mežica 2005).

Meh, Duška (*1964, Slovenj Gradec): pesniška zbirka za odrasle *Jočeš, moj mali pajac?* (Prešernova družba, Ljubljana 2001); pesniška zbirka *Nikoli ne vprašaj, zakaj* (Mohorjeva družba, Celje 2004).

Miklavc, Manja (*1986, Slovenj Gradec): *Dan za objem* (Trima, Ravne na Koroškem 2018); *Dober dan* (Trima, Ravne na Koroškem 2019); knjiga kratke proze za odrasle *Frida in Libris* (Trima, Ravne na Koroškem 2023). Posveča se slovstveni folkloristiki (*Otroštvo v deželi kralja Matjaža* - 2018; *Ko spregovorijo meje* - 2022).

Milošević Čustić, Maja (*1989, Slovenj Gradec): pesniški prvenec *Oder za gluhe* (Center za slovensko književnost, Ljubljana 2018); pesniška zbirka *Vidno polje* (Center za slovensko književnost, Ljubljana 2023).

Mirkac, Lucija (*1997, Slovenj Gradec): kratka proza *Po poti sreče* (Smar-team Bevke, 2011); roman *Kaj je svoboda* (Smar-team, 2012); roman *Borka* (Smar-team, 2012); roman *Na pravem*

kraju (Smar-team, Bevke 2013); pesniška zbirka *Tihi opazovalec sveta: življenje je kot nebesni svod, minljivo kot nejasna obzorja* (Mohorjan, Prevalje 2014); roman *Na sledi življenja* (Smar-team, Bevke 2014); roman *Za vedno jaz* (Smar-team, 2014); pesniška zbirka *Garatar* (Mohorjeva, Celovec 2021).

Mlačnik, Primož (*1990, Slovenj Gradec): prozni prvenec zbirka kratkih zgodb *Šarm* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2017); na prvem natečaju za izvirni slovenski roman je zmagal z »detektivskim romanom brez detektiva« *Otok psov* (LUD Literatura, Ljubljana 2022). Znanstveno monografijo *Poročilo o melanholiji: primer Kafka* je izdal pri Fakulteti za družbene vede (Založba FDV, 2020).

Mlakar, Jani (Janko) (*1959, Slovenj Gradec): roman *Liličev gospodar* (Založniški atelje Blodnjak, Ljubljana 2005); roman *Najboljša kava je pri šiptarju* (Blodnjak, Ljubljana 2006); roman *O ti frdamani cigan* (Blodnjak, Ljubljana 2007); roman *Hladen golaž s toplim pivom* (Blodnjak, Ljubljana 2009); roman *Ne ga srat* (Blodnjak, Ljubljana 2012); pesniška zbirka *Tebi pesem pojem* (Chiara, Ljubljana 2020).

Mlinar, Rudi (*1949, Dolga Brda): biografski roman o starem očetu *Ciril iz Šentanela* (Mohorjeva družba, Celovec 2004); roman *Kjer ptice oneme* (Mohorjeva & tednik Nedelja, Celovec 2005); zbirka črtic *Vstopite* (Celjska Mohorjeva, Celje 2006); *Vsa njegova križpotja* – skupaj z ženo Ivano Vatovec (Založba Salve, Ljubljana 2006), roman *Postaja* (Goga, Novo mesto 2007); roman *V senci gore* – skupaj z Ivano Vatovec (Mohorjeva, Celovec 2008); roman o dr. Francu Sušniku *Prvi doktor* (Mohorja, Prevalje 2009); roman o Francu Ksaverju Mešku *Šepetanje lip* (Mohorjeva, Celovec 2010); *Gugalnica za dva* (Mohorjeva, Celovec 2011); *Super punca* (Založba Hart, Ljubljana, 2012); *Ko ni cvetela ajda* (Mohorjeva, Celovec 2013); *Dobovska simfonija Franca Vadrnala* (KD Franc Bogovič, Dobova 2014); *Za mavrico preko oceana* (KD Franc Bogovič, Dobova 2014), *Stopinje v svetlobo* (samozaložba, Stela - Šmarješke Toplice 2015); biografski roman *Sestra Polona* (samozaložba - Stela Šmarješke Toplice 2016); zgodbe 25 delavcev v knjigi *Mati fabrika in njeni otroci* (Mohorjeva, Celovec 2017); biografski roman *Maks Pleteršnik: teden s slovaropiscem* (Celjska Mohorjeva, Celje 2018); biografski roman o Antonu Chráski *Luč v temi* (samozaložba, Brežice 2018); roman *Leški knapi* (Mohorjeva, Celovec 2020); roman *Janez Mencinger: advokat s srcem* (Celjska Mohorjeva,

Celje 2022); knjiga *Nemirni duh: roman o Prežihovem Vorancu* (Mohorjeva, Celovec 2023); romski roman *Kamav tu* (Celjska Mohorjeva, Celje 2023); roman *Volan, okrogel kot svet* – po pripovedi Borisa Panića (samozaložba, Brežice 2023).

Mrdavšič, Janez (*1928, Črna na Koroškem, †2004, Slovenj Gradec): roman *Skozi soteske* (Založba Voranc, Ravne na Koroškem 1997). Strokovna dela: *Dr. Alojz Kuhar: Skica za oris njegovega življenja in dela* (Koroška osrednja knjižnica, Ravne na Koroškem 1998).

Naglič, Janja (*1986, Slovenj Gradec): roman v žanru znanstveno-fantastične mladinske proze *Varuhi časa: mladinski domišljjski roman* (Založba Primus, Brežice 2020); *Varuhi časa 2, Viteški turnir: mladinski domišljjski roman* (Založba Primus, Brežice 2021).

Novosel, Tomo (*1989, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Onomatopoetikon življenja* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2008); roman o medkulturnem sodelovanju *Normala utruja* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2011).

Ošlak, Vinko (*1947, Slovenj Gradec): roman *Hagar* (Mihelač, Ljubljana 1992); spominski roman *Človeka nikar* (Mohorjeva založba, Celovec 1995); roman *Obletnica mature* (ČZP Voranc, Ravne na Koroškem 1998); zgodovinski roman *Krst na Auvi* (Slovenska matica, Ljubljana 2010); dvojezična zbirka *Podi i traži = Pojdi in išči* (Naklada Lara, Zagreb 2020); pesniška zbirka *Seizmograf osjeta = Seizmograf čutov* (Naklada Lara, Zagreb 2021); pripovedno delo v esperantu *Mia transtempa letero al Hannah* (Esperantsko društvo, Maribor 2023).

Pajnik Beguš, Irena (*1960, Slovenj Gradec): pesniške zbirke – *Od tu in tam padlo v dlan* (samozaložba, Ljubljana 2015); *Prepišno* (samozaložba, Ljubljana 2019); *Semena oblakov* (samozal., Ljubljana 2019); *Prišlice* (samozal., Ljubljana 2020); *Za vse Ane na vmesnih postajah* (samozaložba, Ljubljana 2023). Je dobitnica pesniške nagrade Kresnice 2023. Pod umetniškim imenom Irene Begush je pri založbi Kiroja Ig izdala šest romanov, zgodovinskih romanc: *Skrivnost v haremu* (Kiroja, Ig 2018); *Skrivnost v dvorcu* (2019); *Skrivnost med platnicami* (2020); *Skrivnost iz preteklosti* (2021); *Skrivnost v Višavju* (2023); *V vrtinčenju časa* (2023).

Petrovič, Peter (*1944, Blaubeuren, Nemčija): prozni prvenec *Potovanje s senc* (ČZP Voranc,

Ravne na Koroškem 2000); roman *Lisičina* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2005); kratke zgodbe *Navadne stvari* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2007); roman *Dnevi belušev* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2017).

Pikalo, Matjaž (*1963, Slovenj Gradec): romani: *Modri e* (Cankarjeva založba, Ljubljana 1998); *Drevored ljubezni in vojne* (Cankarjeva založba, Ljubljana 2001); *Evropa 2000 – igrivo bojišče narodov* (Študentska založba, Ljubljana 2001); *Dežela angelov: poročilo* (Mladinska knjiga, Ljubljana 2011). Pesniške zbirke: *V avtobusu* (samozaložba, Ljubljana 1990); *Dobre vode* (samozaložba, Ljubljana 1991); *Pes in plesalka* (Karantanija, Ljubljana 1994); *Bile* (Študentska založba, Ljubljana 1996, ponatis 1997); *Rekla si, da hočeš* (Beletrina, Ljubljana 2016); *Ameriški sprehajalec: duh s knjigo in sekiro* (LUD Šerpa, Ljubljana 2021); *Riba z zlatimi brazgotinami* (Književno društvo Hiša poezije, Ljubljana 2022); *Ljubezen, znanost jarma* (Književno društvo Hiša poezije, Ljubljana 2023). Knjige za mladino: *Prisluhni školjki* (Didakta, Radovljica 2001); *Luža* (Prešernova družba, Ljubljana 2001, ponatis 2003, 2012); *Palčica* (samozaložba, Ljubljana 2002); *Samsara, deklica, da ji ni para* (Didakta, Radovljica 2003); *Samsara* (Prešernova družba, Ljubljana 2005); *Vrtnar na jezeru* (Miš, Gorjuša 2007); *Marinamarina* (Buča, Šmarje-Sap 2007); slikanica *Misli dobro in modro* (Buča, Šmarje-Sap 2007); *Genija* (Prešernova družba, Ljubljana 2009); *Rdeča raketa: fant, ki se je smejal življenju* (Založba eBesede, Ljubljana 2015).

Prapótnik, Blaž (*1966, Slovenj Gradec): pesniške zbirke: *Strgane stru(pe)ne* (samozaložba, 1991); *Pegaz prebija zvočni zid* (Voranc, Ravne na Koroškem 1992); *V redu kaos* (Cerdonis, Slovenj Gradec 1996); *Blažev žegen: songi* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2005); razne literarne zvrsti: *Med sončne kroge sedem* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2021).

Pungartnik, Marjan (*1948, Legen): mladinska proza *Vodni mož in lepa Polona* (Rotis & LG Maribor, 1994); pravljica *Sonček, kje si?* (Krščanska kulturna zveza, Celovec 1995); pravljice *Petre s tepke* (Grafiti studio, Maribor 1997); pesniška zbirka *Oglej* (samozaložba, Maribor, 1997); *Razbojnik Kandut in druge pohorske povesti* (Mariborska literarna družba, Maribor 2001); zbirka pesmi *Tutujka poje za žalost* (samozaložba, Maribor 2004); pravljice *Saj so samo otroci = Es sind doch noch Kinder* (2015); pesmi *Za zvezdno mizo* (samozaložba, Maribor 2020); pesmi *Oglej, čas, pozabljenje* (samozaložba, Maribor 2021).

Pušnik, Ana-Marija (*1944, Brezni Vrh pri Remšniku): pesniška zbirka *Samo ljubezen* (Mariborska literarna družba, Maribor 2000); kratka proza *Zgodbe iz Leningrajske ulice* (Mariborska literarna družba, Maribor 2002); roman *Oven, devica in rak* (Mariborska literarna družba, Maribor 2002); roman *Marijanina zgodba* (Avon, Ljubljana 2010); kratka proza *Pocestnik in druge zgodbe* (Mariborska literarna družba, Maribor 2011).

Rifel, Jani (*1952, Črna na Koroškem): kratka proza *Obletnica samote* (Založba Voranc, Ravne na Koroškem 1993); knjiga *Človeški dotiki* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2006); ponatis kratke proze *Obletnica samote* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2011); knjiga proze *Razglednice* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2014); knjiga kratke proze *Dotiki* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2018).

Senica, Antonija (*1929, Šentanel, †2021, Maribor): pesmi *Poletje s črno modro ptico* (Mariborska literarna družba, Maribor 1998); kratka proza *Psiha* (MLD, Maribor 1998); kratka proza v koroškem narečju *Kruhava torta in drobčinice iz Šentanela* (samozaložba, 1999); pravljica *Si že kdaj videl jokati srno* (MLD, Maribor 2002); pesniška zbirka *Brana* (samozaložba, Maribor 2002); haiku *Po rži diši* – skupaj z Majdo Senica Vujanovič (MLD, 2003); *Začarani vrt pravljič in zgodb* (Unigrafika, Maribor 2005); roman *Mojih sedem moških* (samozaložba, 2006); kratka proza *Ne smemo pozabiti* (samozaložba, Maribor 2008); pesmi *Najine poti* - z Majdo Senica Vujanovič (samozaložba, Maribor 2011); *Ljubezenska poezija* (samozaložba, omejen natis 2013); pesniška zbirka *Moji angeli* (samozaložba, Maribor 2013).

Senica Vujanovič, Majda (*1933, Šentanel): *Veter na mojem pragu pesmi poje* (Mariborska literarna družba, 1993); *Mavrica nad Šentanelom* (Fužinar, Ravne na Koroškem 1997); *Čas umira* (Mariborska literarna družba, 1999); *Maribor, pesem moja* (MLD, Maribor 2000); *Polončine pesmi* (MLD, 2001); *Stopinje v svetlobo* (Grafiti studio, Maribor 2002); *Bodi jablana* – ilustracije Irena Polanec (Locutio, Maribor 2003); slikanica *Orehok Hopi* (Grafiti studio, 2003); roman *Hana* (MLD, 2005); kratka proza *Kruha je zmanjkalo in druge otroške zgodbe iz Šentanela* (Mohorjan, Prevalje 2005); slikanica *Nace in njegovi strahci* (MLD, 2008); pesniška zbirka *Zarasle stezice* (Mohorjan, Prevalje 2009); pesmice za otroke *Otrokova luč* (MLD 2010); *Piranske pesmi* – ilustracije Irena Polanec (MLD, Maribor 2016).

Simoniti, Barbara Katarina (*1963, Slovenj

Gradec): knjiga novel *Razdalje* (DZS, Ljubljana 1998); pesniška zbirka *Zatišnost* (Društvo 2000, Ljubljana 1997); pesniška zbirka *Zlati dež* (Mladinska knjiga, Ljubljana 2000); pesmi *Sončni obrat* (Mladinska knjiga, Ljubljana 2021); pesniška zbirka *Voda* (KUD Apokalipsa, Ljubljana 2012); mladinska dela: *Močvirniki* (Mladinska knjiga, Ljubljana 2012); *Arčibald: Nemir v Jablanovem Dolu* (Pivec, Maribor 2020); *Las na koži* (Pivec, Maribor 2020); slikanica *Andrej nespanec* (Mladinska knjiga, Ljubljana 2022).

Skarlovnik, Slavko (*1957, Slovenj Gradec): romani – *Zadnja vožnja* (Primus, Brežice 2017); *Katarza* (Primus, Brežice 2017); *Njuni štirje možje* (Primus, Brežice 2017); *Ilka* (Primus, Brežice 2017); *To ne* (Primus, Brežice 2017); *O človeku ki ni imel krompirja* (Primus, Brežice 2017); znanstvenofantastična trilogija *Dnevnik nekega angela, 1. del* (Primus, Brežice 2018); *Dnevnik nekega angela, 2. del* (Primus, Brežice 2018); *Dnevnik nekega angela, 3. del* (2018); kriminalni roman *Krvavi park* (Primus, Brežice 2020).

Smolar, Adi (*1959, Slovenj Gradec): mladinska proza – *Pujša in Andrej Migec* (Literarni val, Radeče 1996, 2013); *Jezikovni kotliček* (samozaložba, Šmartno pri Slovenj Gradcu 2011); *Zgodba o rolici papirja* (Literarni val, Radeče 2012); *Radovedna putka* (Literarni val, Radeče 2013); *Domišljava žaba* (Literarni val, Radeče 2013); *Pujša in Andrej Migec 2* (Literarni val, Radeče 2013); *Pujša in Andrej Migec 3* (Literarni val, Radeče 2013); *Zgode in prigode Tečka Sitnobe 1* (Literarni val, Radeče 2013); *Pujša in Andrej Migec 4* (Literarni val, Radeče 2014); *Jaz ne grem v šolo* (Literarni val, Radeče 2014); *Objemi drevo* (Literarni val, Radeče 2014).

Smole, Barica (*1948, Prevalje): izbor kratke proze *Katarina* (Dolenjska založba, Novo mesto 1997); zbirka kratke proze *Igra za deset prstov* (samozaložba, Trebnje 2000); zbirka kratke proze *Kamendan* (Goga, Novo mesto 2003); kratka proza *Reka slezenaste barve* (Goga, Novo mesto 2007); kratka proza *Tri polovice jabolka* (Goga, Novo mesto 2011); esej *Prijatelja Prežihov Voranc in Ciril Kosmač* v reviji *Sodobnost* (2020).

Stermec Perovec, Aleksandra (*1968, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Podobe v temi: 1990/92* (samozaložba, 1992); pesniška zbirka *Gola in sama* (samozaložba, 1997).

Strmčnik, Tatjana (*1961, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Živimo v hiši jezika* (Zveza kultur-

nih društev Mežiške doline, Ravne na Koroškem 1998); knjiga za šolske otroke *Lečka in Dečka* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2000); pesniška zbirka *Zbiralka želja* (KD Žarek, Brežice 2006); pesniška zbirka *Poljub metulja* (KD Franc Bogovič, Dobova 2023).

Suhodolčan, Primož (*1959, Črna na Koroškem): mladinska proza – *Košarkar naj bo!* (Karantanija, Ljubljana 1994, 1995, 1996, 1999, 2002); *Živalski vrt Petra Nosa* (Karantanija, Ljubljana 1996); *Peter Nos – Štirje letni časi* (Karantanija, Ljubljana 1996, 2011); *Peter Nos – Najlepše je doma* (Karantanija, Ljubljana 1996); *Peter Nos in prijatelji* (Karantanija, Ljubljana 1996, 2011); *Peter Nos je še vedno vsemu kos* (Karantanija, Ljubljana 1996); *Kolesar naj bo!* (Karantanija, Ljubljana 1997, 1999); *Živalske novice 1* (Karantanija, Ljubljana 1998, 2007); *Ranta vrača udarec!* (Karantanija, Ljubljana 2000, 2002, 2008); *Lunjani in Zemljani* (Karantanija, Ljubljana 2001); *Živalske novice 2* (Karantanija, Ljubljana 2001, 2010); *Ribo na glavo, pa spat!* (Karantanija, Ljubljana 2003, 2009); *Ti kanta požrešna!* (Karantanija, Ljubljana 2003, 2010); *Pica je kraljica* (Karantanija, Ljubljana 2004, 2009); *Stara muha, dobra juha* (Karantanija, Ljubljana 2005, 2009); *Kuža, zaljubljen kot pes* (Karantanija, Ljubljana 2005, 2010); *Peter Nos in strahotepci* (Karantanija, Ljubljana 2006); *Veliki Bum Bum Čigum* (Karantanija, Ljubljana 2006, 2010); *Milo Strašilo* (Karantanija, Ljubljana 2007, 2010); *Doktor za osle* (Karantanija, Ljubljana 2007, 2010); *Maks pa Sanja* (Karantanija, Ljubljana 2008); *Peter Nos in športni dan* (Karantanija, Ljubljana 2009); *Živalske novice 3* (Karantanija, Ljubljana 2009); *Vitez brez krave* (Karantanija, Ljubljana 2010); *Peter Nos - Živalski vrt* (Karantanija, Ljubljana 2011); *Hud planet* (Karantanija, Ljubljana 2011); *Peter Nos in zimski smeh* (Karantanija, Ljubljana 2012); *Peter Nos in vesele počitnice* (Karantanija, Ljubljana 2013); *Peter Nos je še vedno vsemu kos* (Karantanija, Ljubljana 2013); *Lipko in KošoRok* (Karantanija, Ljubljana 2013); *Lipko in svetovni prvaki* (DZS, Ljubljana 2013); *Tina in medvedja moč: Tina Maze, resnična pravljica* (DZS, Ljubljana 2016); *Goran: legenda o zmaju: Goran Dragič* (DZS, Ljubljana 2017); *Ribo na glavo, pa spat* (Karantanija, Ljubljana 2018); *Veliki Bum Bum Čigum* (Karantanija, Ljubljana 2018); roman *Kolesar naj bo* (Karantanija, Ljubljana 2018); *Ranta vrača udarec* (Karantanija, Ljubljana 2018); *Anže: ledeni kralj: Anže Kopitar* (DZS, Ljubljana 2018); *Pica je kraljica!* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2022); *Vitez brez krave* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2022);

Primož in bajk: neverjetna dirka: Primož Roglič, resnična pravljica (DZS, Ljubljana 2021, 2022); *Košarkar naj bo*, roman (samozaložba, Ravne na Koroškem 2022); slikanica *Peter Nos in športni dan* (samozaložba, Ljubljana 2023); *Peter Nos - Kaj bom ko bom velik?* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2023); slikanica *Janja in čudežna roža* (DZS, Ljubljana 2024); pravljice *Ti kanta požrešna!* (samozaložba, Prevalje 2024).

Sušec, Slavko (*1958, Slovenj Gradec): *Spomini norca* (Društvo nova pot dobrote, Slovenj Gradec 2013); *Spomini norca*, 1. ponatis (Cerdonis, Slovenj Gradec 2014); *Spomini norca*, 2. natis (Društvo nova pot dobrote, Slovenj Gradec 2018); *Sanja: moje pesmi* (Društvo nova pot dobrote, Slovenj Gradec 2021).

Sušnik, Janko (*1927, Maribor, †2005, Slovenj Gradec): kratka proza *Pripoved rimskih nagrobnikov iz Dobje vasi* (Mohorjan, Prevalje 2001); zgodovinski roman *Turške šance nad Guštanjem* (Mohorjan, Prevalje 2002).

Štehnarik, Metka (*1957, Slovenj Gradec): knjiga poezije za otroke *Nagajivi veter* (Založba Voranc, Ravne na Koroškem 1999/2000); slikanica *Stonoga Cica* (Vrtec & Občina Ravne na Koroškem, 2014); slikanica *Civilimižek v svetu ljudi* (samozaložba, 2017).

Tacer, Aleš (*1958, Remšnik): zbirka pesmi *Hodim na ozare* (Drumac, Maribor 1998); pravljice *Dogodivščine male Ideje* (Mariborska literarna družba, Maribor 2000); roman *Spomini nekega povprečneža* (samozaložba, 2000); mladinski roman *Zgodnji maturant* (MLD, Maribor 2000); kmečki roman *Pomladni pridih smrti* (MLD, Maribor 2002); pravljica *Pustolovščine mravljinčka Rjavka* (MLD, Maribor 2005); pravljica *Rjavko reševalec* (MLD, 2006); najstniška detektivka *Zlati ključ* (MLD, 2012); pesniška zbirka *Razpršene podobe* (MLD, Maribor 2012); pravljica *Lačna ježka* (MLD, 2012); pravljica *Čarobno drevo in čudežna kuharica* (MLD, 2014); pravljica *Netopirček Gogo* (MLD, 2016); pravljica *Belouško boli zob* (MLD, 2017).

Turičnik, Tone (*1933, Golavabuka, †2005, Slovenj Gradec): knjiga kratke proze *Bili so* (Cerdonis, Slovenj Gradec 1995); knjiga literarnih pedagoških spominov *Tudi do roba (in včasih) čez* (Šolski center, Slovenj Gradec 2000); knjiga *Povej, babi, dedi, povej* (samozaložba, Slovenj Gradec 2003); knjiga novel *Obraslike* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2006).

Verdnik, Vladimir (*1952, Radlje ob Dravi): knjiga za otroke *Poslednji škrat* (Pozoj, Velenje 1995); slikanica *Poslednji škrat* (Pozoj, Velenje 1997); knjiga *Samotna jelka* (Založba Voranc, Ravne na Koroškem 1998); pravljica *Kristalni potok* (Bizjak, Velenje 1999); kratka proza *Skrivnostna hiša* (Bizjak, Velenje 2004); kratka proza *Zgodba o kristalnem potoku* (Bizjak, Velenje 2007, v angleščini izšla tudi v ZDA).

Vogel, Herman (*1941, Lom, †1989, Maribor): izbrane pesmi pod naslovom *V pajčevini spomina* (Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, Ravne na Koroškem 1999). V zbirki so zbrane najboljše pesmi iz vseh njegovih pesniških zbirk, ki so izšle še v času Jugoslavije (*Razdalje rastejo, Ko bom bog postal, Romantika je iz groba vstala, Pajčevina in sveder*).

Vončina, Marijana (*1935, Mislinja): pesniška zbirka *Rosa na pajčevini* (samozaložba, Slovenj Gradec 1991); ponatis pesniške zbirke *Rosa na pajčevini* (Voranc, Ravne na Koroškem 1996); zbirka pesmi *Jesenske meglice* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2008); zbirka pesmi *Svetloba mojih dni* (samozaložba, Slovenj Gradec 2016); pesniška zbirka *Svetlikanja: Haiku in abecedne pesmi* (samozaložba, Slovenj Gradec 2021).

Zag Golob, Anja (*1976, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *V roki* (Litera, Maribor 2010); pesniška zbirka *Vesa v zgibi* (MK, Ljubljana 2013); pesniška zbirka *Didaskalije k dihanju* (samozaložba, 2016) – obe zbirki sta prejeli Jenkovo nagrado; pesniška zbirka *da ne da ne bo več prišla da ne bo da me žge da se odganjam ...* (samozaložba, Maribor 2020) – nagrada kritičko sito; pesniška zbirka *Watson* (samozaložba, Maribor 2020).

Zbičajnik Plevnik, Klavdija (*1972, Slovenj Gradec): pesniške zbirke – *Svetilnik na arhaiku* (KATR Ljubljana, 2009); *Zasinjelo morje* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2011); *Sanjan sel sveta* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2019); razne literarne zvrsti: *Svetilnik ni pristanišče* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2022).

Zmagaj, Ksenija (*1961, Črna na Koroškem): *Za praspomin: pesmi* (Fondi Oryja Pala, Kobarid, Kranj 1995); *Za praspomin: pesmi* (ponatis, Gorenjska založniška družba, Kranj 1997); *Kamen pesmi* (Melior, Založba Educa, Nova Gorica 2004); *Vesoljščice* (Kulturno društvo PoBeRe, Kobarid 2011).

Koroški pisci s knjižnim prvencom

Brečko, Reinhard Otto (*1945, Linz): monografija *71 dni plave samote* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2004).

Cigrovski Potrč, Jasmina (*1978, Slovenj Gradec): knjižni prvenec *V popku* (Študentska založba Litera, Maribor 2001).

Čreslovník, Ivana (*1954, Pernice): proza knjiga *Koroška deklica Bajberli* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2014).

Golob, Iris (*1972, Slovenj Gradec): pravljica *Žabica Rozi* (Založba SKA, Katapult, Trbovlje 2023).

Hergold Germ, Katarina (*1972, Slovenj Gradec): slikanica za otroke *Kako je vranček Koki postal čuvaj galerijske zbirke* (Cerdonis & Koroška galerija likovnih umetnosti, Slovenj Gradec 2016).

Kniplič, Darja (*1966, Slovenj Gradec): knjižni prvenec pesniška zbirka *Vrti se, se vrti* (Galerija N. Kolar, Slovenj Gradec 1991). Sodelovala je na srečanjih mladih pesnikov in pisateljev v Zagrebu; soavtorica zbirke *Dvajset drugih iz Goranove pomladi*.

Križan, Janez (*1950, Slovenj Gradec): knjiga aforizmov *Včeraj enoumje, danes brezumje* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2024).

Laketić, Dragana (*1987, Slovenj Gradec): dvojezična slikanica *Dadi in leteča torba = Dadi und die fliegende Tasche* (Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, Ljubljana 2019).

Lečnik Očko, Simona (*1979, Kakanj v Bosni): biografski roman *Slovenština in jaz* (Litera, Maribor 2013).

Modrej, Zvone (*1948, Slovenj Gradec, †2003, Ljubljana): knjiga kratke proze *Zveni modro: prebliski in svarila* (Mohorjeva družba, Celje 2000).

Placet, Petra (*1979, Slovenj Gradec): pravljica z naslovom *Ribič* (Mariborska literarna družba, Maribor 1999).

Potočnik, Karin (*1973, Slovenj Gradec): knjiga pravljic za šolske otroke 9.–14. leta *Lanica: purica, dogodivščine* (Založba Pivec, Maribor 2018).

Praprotnik, Heda (*1943, Slovenj Gradec): prvenec kratke proze *Smeh in jok v enem košu* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2006).

Rubin, Samo (*1971, Slovenj Gradec): roman *Urban, sodoben ati ali oči* (Založba Ved, Ljubljana 2011).

Simetinger, Tomaž (*1981, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Lovim utrinke svetlobe* (Društvo Fran Govekar, Ig 2006).

Stopar, Nina (*1982, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Poljubi in besede* (samozaložba, Ljubljana 2022).

Tušak, Maks (*1947, Dobrije, †2008, Ljubljana): knjiga *Črtice: Vse te ušne liete moje*, (Slovenska matica, Ljubljana 1992).

Vačun, Jože (*1913, Uršlja Gora, †2005, Mežica): leposlovna knjiga *Iz kašče – rime in storije* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2004).

Visinski Andrej, Maja (*1981, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Zgladi me v žensko* (Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti – revija Mentor, Ljubljana 2008).

Vrečko, Bernarda (*1964, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Kot Severno morje* (samozaložba, Radlje ob Dravi, 2021).

Zajc Berzelak, Karla (*1954, Slovenj Gradec): knjiga *Pohorske ljubezni* (Društvo Gmajnica, Slovenj Gradec 2019). Je (so)avtorica 10 srednješolskih učbenikov za slovenski jezik (*Govorica jezika 1–4*). Njen zelo uspešen projekt je gimnazijska knjižna zbirka E. A.

Literarne izdaje koroških srednjih in osnovnih šol

Beliš, Kaja (*2002, Slovenj Gradec): slikanica za predšolske otroke *Ko dinosaver okrepi prijateljstvo* (Smar-team, Bevke 2013).

Bizjak, Nina (*1994, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Pridnica* (Šolski center, Srednja zdravstvena šola, Slovenj Gradec 2012).

Bricman, Nina (*1982, Slovenj Gradec): zbirka pesmi *Diamantne besede* (Gimnazija Slovenj Gradec, 2001).

Čepin, Manca (*2005, Slovenj Gradec): knjižni prvenec *Sestavljenka življenja* (Osnovna šola Črna na Koroškem, 2020).

Džambi, Jasna (*1984, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Peti letni čas* (Gimnazija Slovenj Gradec, 2003).

Glišević, Anastasija (*2005, Slovenj Gradec): knjiga pravljic za šolske otroke *Mamin žalostni pogled* (Smar-team, Bevke 2019).

Jamnik, Neža (*2001, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Ob poldrugi uri* (Gimnazija Ravne na Koroškem, 2020). Leto pozneje so nekatere njene pesmi izšle tudi v zbirki *Julij* (Klub koroških študentov, Ravne na Koroškem, 2021).

Jurko, Nejc (*2000, Slovenj Gradec): kratka proza za šolske otroke *Gozdni mož Hrastek* (Smar-team Bevke 2011).

Karnar, Primož (*1982, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *V preveliki votlini za dva* (Gimnazija Ravne na Koroškem, 2001).

Krajnc, Zala (*1992, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *ZaTipkaNo* (E. A. Gimnazije Slovenj Gradec, 2010).

Lebar, Nik (*1998, Slovenj Gradec): roman za mladino nad 14 let *Kletka* (Gimnazija – SPUNK, gimnazijsko kulturno društvo, Slovenj Gradec 2016).

Linasi, Lovro (2007, Slovenj Gradec): kratka proza *Raki, ki jedo alge* (Smar-team, Bevke 2019).

Merc Praper, Blažka (*2002, Slovenj Gradec): prozni prvenec *Tinček Malek* (Gimnazija Ravne na Koroškem, 2021).

Moličnik, Polona (*1982, Slovenj Gradec): pesniški prvenec *S culico na rami korakam v svet* (Višja strokovna šola Slovenj Gradec, 2007).

Navotnik, Mitja (*1992, Slovenj Gradec): roman za šolske otroke 9.–14. leta *Usodni koraki* (Smar-team, Bevke 2006).

Piko, Leja (*1997, Slovenj Gradec): pravljica za šolske otroke *Voda, zrak, prst in čarovnik Topo* (Smar-team, Bevke 2008).

Pisar Čivčič, Ana (*1990, Slovenj Gradec): pesniški prvenec *Gnezdo besed na najini strani daljav* (Gimnazija Ravne na Koroškem, Poesia

Carinthiae, 2008).

Poberžnik, Živa (*1997, Slovenj Gradec): knjiga pravljic za otroke *Od dobrosrčnega siromaka do grajskega junaka* (Nova obzorja, Ljubljana 2015).

Potočnik Krajnc, Pia (*2006, Slovenj Gradec): slikanica *Bela dama Elizabet in njene golobice* (Smar-team, Bevke 2016); slikanica *Lepota srca* (Smar-team, Bevke 2017); kratka proza za mladino *Ni vsak dan moj dan* (Smar-team, Bevke 2018).

Prapótnik, Maruša (*1998, Slovenj Gradec) in **Ravnak, Kaja** (*1998, Celje): roman za šolske otroke *Mračna skrivnost naše šole* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2011).

Razdevšek, Tjaša (*1987, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Sub rosa: povsod bom razpršila spomine skomine* (Gimnazija Ravne na Koroškem, 2005).

Suhodolčan, Peter (*1995, Slovenj Gradec): slikanica za šolske otroke *Hov hov žaba* (Smar-team, Bevke 2006).

Štamulak, Matjaž (*1982, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Utrinki ranjene iskrenosti* (Slovenj Gradec, 2001).

Tušnik, Primož (*1982, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Zgrešil ... toda strel je bil dober* (Gimnazija Slovenj Gradec, 2002).

Uršnik, Klemen (*1993, Slovenj Gradec): knjiga poezije za šolske otroke *Odpiram svoje misli* (Druga osnovna šola, Slovenj Gradec 2008).

Verčko, David (*1993, Slovenj Gradec): kratka proza za šolske otroke 9.–14. leta *Pozabljeni zaklad v votlini* (Kopija-nova, Maribor; OŠ Brezno; JSKD Območna izpostava Radlje ob Dravi 2007).

Verdinek, Tim (*1993, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Osumljenci* (Gimnazija Slovenj Gradec 2012).

Vollmaier, Janja (*1983, Slovenj Gradec): kratka proza za odrasle *Prijateljstvo* (Osnovna šola neznanih talcev, Dravograd 1998).

Žvir, Barbara (*1980, Slovenj Gradec): zbirka pesmi *Oblakov, da iz njih iztisnem morje* (Višja strokovna šola Slovenj Gradec, 2004).

Literarna društva, literarni klubi, druge ustanove in knjige koroških piscev v samozaložbi

Ajtnik Miškovič, Tanja (*1983, Slovenj Gradec, †2020): slikanica za šolske otroke *Pot: srčni smučar Gruba* (Inter Prudens, Pesnica pri Mariboru 2018).

Anželak, Franček (*1958, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Klici stopal* (samozaložba, Mežica 1995).

Balant, Marjan (*1954, Slovenj Gradec): leposlovna knjiga za odrasle *Do tja ...* (samozaložba, Radovljica 2003); slikanica *Vnučka riše, deda piše* (samozaložba, Radovljica 2005).

Bezjak, Marija - Mača (*1945, Ravne na Koroškem): zbirka pesmi *Oboki sveta* (samozaložba, 2018).

Bricman Jurgec, Katja (*1968, Slovenj Gradec): kriminalni roman *Ljubica z veliko* (Kotlje, Porcelain Catbriyur, 2022).

Cokan, Simona (*1978, Slovenj Gradec): slikanica za šolske otroke *Piko Dinovaver in njegova pravica do doma* – soavtorja: Jure Praznik in Neja Steblovnik (OŠ Juričevega Drejčka, Ravne na Koroškem 2021); knjiga kratke proze za šolske otroke *Beli lotos: zgodba o visoko senzitivni deklici* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2024).

Čebulj, Janja (*1961, Slovenj Gradec): knjiga *Uršlja gora, koroška lepotica* (samozaložba, 2021).

Doler, Ana (*1943, Zgornji Dolič): pesniška zbirka *Teh nekaj brazd* (samozaložba, 2002); zbirka pesmi *Zrelo klasje* (A. Doler, samozaložba, 2010).

Dretnik, Darč (*1959, Črna na Koroškem): delo *Knjiga Ana D* (samozaložba, Ljubljana – distribucija Amalietti & Amalietti 2007), ki je sodoben roman o tragični ljubezni; roman *Pre* (samozaložba, 2012).

Erjavc, Ana (*1919, Ravne na Koroškem, †2004, Ravne na Koroškem): pesniški prvenec *Reka mojega življenja* (samozaložba, Ravne na Koroškem 1996).

Ferarič, Matjaž (*1961, Slovenj Gradec): kratka proza za šolske otroke *Kostanj, hrast in breza* (KŠL Čuk, Ravne na Koroškem 2014); dopol-

njena izdaja *Kostanj, hrast in breza* (KŠL Čuk, Ravne na Koroškem 2019).

Glasečnik, Igor (*1955, Vuzenica): pesniška zbirka *Pesmi ob večeru življenja; Utrip trenutka* – skupaj z **Aleksandrom Rauterjem** (samozaložba, Kapla na Kozjaku 2000); pesniška zbirka *Trenutki sveti* (samozaložba, Kapla na Kozjaku 2006). Glasečnik je bil tudi urednik knjige *Strah me je gratalo: Od Ojstrice nad Dravogradom do Sv. Duha na Ostrem vrhu* (Zbirka Glasovi, knjiga 17, Kmečki glas 1998).

Gerdej, Franja (*1957, Slovenj Gradec): leposlovna knjiga *Njena zgodba – naključje ali usoda* (samozaložba, Prevalje 2007; druga, dopolnjena izdaja *Njena zgodba – Naključje ali usoda* (samozaložba, Prevalje 2009).

Golčer, Ema (*1942, Preški vrh): roman *Gelika* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2012, ponatis 2018 in 2021); roman *V objemu gore* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2017).

Golob, Milena (*1957, Slovenj Gradec, †2022, Mežica): drama za šolske otroke *Najstniki na odru: 3x* (Osnovna šola Dravograd 2000).

Golob, Zlatko (*1962, Slovenj Gradec): zbirka *Večni duh* (Atelje Kresnik, Radlje ob Dravi 1998); pesniška zbirka *Še vedno črček spi?* (samozaložba, Muta 2008).

Gorenšek, Boštjan (*1983, Slovenj Gradec): otroška pravljica *Kako je Božičkov vilin Tjan postal SuperTjan* (URUG Interactiv3, Prevalje 2021); *Kako je Božičkov vilin Tjan rešil Božič* (URUG Interactiv3, Prevalje 2022); *Kako je vilin Tjan osrečil Lili* (Prevalje 2023).

Grizold, Viktorija (*1919, Trbonje, †2002, Radlje ob Dravi): pesniška zbirka *Pesmi* (samozaložba, Ljubljana 1997).

Grl, Stanko (*1955, Črna Koroškem): pesniška zbirka *Iz moje lovske malhe* (samozaložba, Črna 2014); pesmi *Sanjaj z menoj* (samozaložba, Črna 2016); knjiga pesmi *Tihi večeri* (samozaložba, Črna 2019); pesniška zbirka *Spomini in sanje* (samozaložba, Črna 2021).

Grögl, Branko (*1929, Radlje ob Dravi, †2015, Radlje ob Dravi): pesniška zbirka *Moje ustvarjanje* (samozaložba, Radlje ob Dravi 2001); *Vrbe zlatijo* (samozaložba, Vas pri Radljah 2005).

Grošelj, Gregor (*1976, Slovenj Gradec): pes-

niška zbirka *Neulovljivi trenutki* (samozaložba, Prevalje 2022).

Hamun, Ivan (*1925, Torčeva žaga pri Mežici, †2005, Slovenj Gradec): zbirka kratke proze in pesmi *Šopek spominov* (DRUMAC, Maribor 1996).

Homer, Terezija (*1961, Mežica): pesniška zbirka *Moje misli, moje pesmi* (samozaložba, Mežica 1998).

Hovnik Plešej, Ajda (*1989, Slovenj Gradec): pravljičica za šolske otroke *Snežni duhci* (Klub koroških študentov, Ravne na Koroškem 2012).

Jaser, Terezija (*1928, Mežica, †2017, Mežica): pesniška zbirka *Moje sanje - moji verzi* (DRUMAC, Maribor 1996).

Jerič, Bernarda (*1957, Slovenj Gradec): kratka proza *Odletela lastovka* (samozaložba, Muta 2009).

Jesenčnik, Rok (*1979, Slovenj Gradec): knjiga poezije za mlade *Moje sanje* (Koroško društvo za cerebralno paralizo, Slovenj Gradec 2001); leposlovna knjiga *Pokukaj in prisluhni* (Dravograd 2005).

Jurič, Janez - Vančy (*1950, Dravograd): *V senci dedijev hruške: odpisani Zepl in druge kratke zgodbe* (Nova obzorja, Ljubljana 2011); *Vračanje k reki: zbirka črtic o življenju med železnico in Dravo* (samozaložba, Dravograd 2019); roman *Daljno potovanje* (samozaložba, Dravograd 2021).

Juteršek, Franc (*1961, Črna na Koroškem): knjiga *Zgodbe mojega življenja* (Kulturni center, Maribor 2024).

Kadiš, Lena (*1964, Slovenj Gradec): knjiga pesmi *Ljubezen* (samozaložba, Dravograd 2013).

Kašman, Irena (*1968, Slovenj Gradec): knjiga pesmi *Haiku poezija* (samozaložba, Dravograd 2018).

Klančnik, Nina R. (*1964, Slovenj Gradec): roman *Valter osvaja Evropo* (samozaložba, Slovenj Gradec 2016).

Kobolt, Anton (*1926, Ravne na Koroškem, †2002, Muta): leposlovna knjiga *Teče Drava, teče* (DRUMAC, Maribor 1999).

Kočivnik, Ernest (*1930, Vuzenica, †2014, Ruše): pesniška zbirka *Žametnice* (LIRA, Ruše

2003); pesniška zbirka *Lesnike* (LIRA, Ruše 2004); pesniška zbirka *Zbadljivke* (LIRA, Ruše 2006).

Komprej, Ivanka (*1937, Moškanjeci pri Ptuj): leposlovje za odrasle *Prebliški* (samozaložba, Prevalje 1997); leposlovje za odrasle *Otročajkine stonoge* (samozaložba za prijatelje, Prevalje 2002); kratka proza *Postopačka: z odmevi na življenje* (samozaložba, Prevalje 2007).

Kotnik, Eva (*1985, Slovenj Gradec): kratka proza za šolske otroke *Kako se je rodila Robeta* (Robeta, Slovenj Gradec 2024).

Kotnik Prosenjak, Katja (*1980, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Zvesta sebi* (samozaložba, Slovenj Gradec 2014).

Koziker, Robert (*1978, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Eros* (Glasbena šola Vič Rudnik, Ljubljana 2002).

Kristan-Šrimpf, Fanika (*1921, Mislinja, †2006, Maribor): kratka proza *Postržek* (samozaložba, Maribor 1991); kratka mladinska proza *Mavrica* (samozaložba, Maribor 1993).

Kristl, Jelka (*1964, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Pot do tebe* (samozaložba, Slovenj Gradec 2016); zbirka pesmi *Morje je ...* (samozaložba, Slovenj Gradec 2021).

Kumer, Mira (*1936, Radlje ob Dravi): zbirka pesmi *Rime izpod breze* (samozaložba, Radlje ob Dravi 2006).

Kunčnik, Zdenka - Sidonija (*1967, Radlje ob Dravi): pesniška zbirka *Šepet(anje) misli: včeraj - danes - jutri* (samozaložba, Vas pri Radljah 2006); roman *Kdaj in kako duša umre* (Primus, Brežice 2016).

Kvasnik, Malčka (*1945, Muta): pesniška zbirka *Moje planine, moje sanje* (samozaložba, 2000).

Ladinec, Tatjana (1978, Slovenj Gradec): slikanica za predšolske otroke *Kraljestvo zobnih mišk: pravljičica o zobni miški s Koroške* (samozaložba, Prevalje 2014).

Legradič, Smiljana (*1955, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Skok do smilja* (samozaložba, Ljubljana 2016).

Lenart, Mihaela (*1941, Raduše): leposlovna

zbirka *Utrinki izpod Uršlje* (samozaložba, 2005).

Leskovar, Dušan (*1959, Slovenj Gradec, †2013, Bohinj): pesniška zbirka *Umirajoče legende* (Izvir, Dravograd 1999); drama *Clinicni déja vu: tragedija* (Izvir, Dravograd 2002); pesniška zbirka *Jutranji svit* (Elixir 2012).

Levovnik, Viktor (*1931, Šentjanž, †2012, Šentjanž): knjiga *Kitice iz moje doline* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2004).

Lotrič, Mihael (*1937, Jamnik nad Kropo, †2023, Ravne na Koroškem): roman *Virus Rah* (samozaložba, Ravne na Koroškem 1996); *Pesmi navdiha* (samozaložba, Ravne na Koroškem 1997); kratka proza *Moje veličanstvo gospodinja in druge zgodbe* (samozaložba, Ravne na Koroškem 1997); roman *Jamovhrib: elegija o Jamovhribu* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2001); kratka proza *V hribih se dani: zapisi s planinskih poti* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2003); *V vetru časa; Vsa moja življenja* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2007).

Malek, Urška (*1981, Slovenj Gradec): knjiga pravljič *Legenda o Slovenj Gradcu* (Osnovna šola Podgorje pri Slovenj Gradcu 2023).

Maleyy, Josephine - Pšeničnik, Jožica (*1965, Slovenj Gradec): ljubezenski roman *Temačna skrivnost* (samozaložba, Prevalje 2022).

Marflak, Štefan (*1952, Črna na Koroškem): zbirka *Pesmi - pred to tvojo podobo - Poèmes - devant ton image* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2014).

Merkač, Marta (*1954, Brdinje): pesniška zbirka *Ampersand: odločitve* (samozaložba, Brdinje 2020).

Merzdovnik, Marija (*1921, Dovže, †2010, Slovenj Gradec): *Zgodbe mojega življenja* (samozaložba, Dovže 2006).

Mirkac, Magdalena (*1984, Slovenj Gradec) in **Vošner, Vesna** (*1987, Slovenj Gradec): knjiga pravljič *Pravljice iz naših gradov. Grad Widerdries: tisti puščavnik tam nekje* (Osnovna šola Podgorje pri Slovenj Gradcu 2021).

Močivnik, Hubert (*1941, Podkraj pri Ravnah na Koroškem, †2004, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Cvetovi izpod Uršlje* (samozaložba, Prevalje 1997).

Mori, Mira (*1981, Slovenj Gradec): slikanica *Robino skrbi: zgodba o prijateljstvu in povezanosti* (Kulturno društvo, Črneče 2024).

Mrakič, Marija (*1938, Muta): zbirka zgodb *Muta moj dom* (DRUMAC, Maribor 1996); pesniška zbirka *Otroške pesmi* (med 1996 in 2000); pesniška zbirka *Moje pesmi veter poje* (samozaložba, Muta 2007).

Mravljak, Mihaela (*1940, Vuhred, †2011, Vuhred): pesniška zbirka *Pesem se rodi v tišini* (Center za socialno delo, Študijski krožek Čitalnica, Radlje 1998); pesniška zbirka *Iščem besede* (samozaložba, Vuhred 2008).

Murovec, Marija Cvetka (*1947, Vuzenica): pesniška zbirka *Raztrgano jutro* (Društvo tabornikov Rod Rožnik, Ljubljana 2000).

Omulec, Marija (*1958, Muta): poezija za odrasle *Življenje ni samo en dan* (1997); kratka proza za šolske otroke *Zgodbe o Tinci* (samozaložba, Gortina 2008).

Orter, Kristina (Tina) (*1969, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Sledi ljubezni* (KATR, Ljubljana 2008); slikanica za šolske otroke *Medvedek peče slovensko potico* (Grafika Gracer, Celje 2014).

Osrajnik, Milan (*1949, Vuzenica): pesniška zbirka *Jantar* (samozaložba, Ljubljana 1993).

Paradiž, Ida (*1955, Slovenj Gradec): slikanica *Božičku je šlo vse narobe* (Karantanija, Ljubljana 2003); slikanica *Pravljica o dveh palčkih* (Splošna bolnišnica, Slovenj Gradec 2009); slikanica *En palček, dva palčka, trije palčki* (Splošna bolnišnica, Slovenj Gradec 2018).

Paškvan, Polonca (*1972, Slovenj Gradec): knjiga s pesmimi za šolske otroke *ABC za majhne in velike* (Vrtec, Ravne na Koroškem 2022).

Pavlinec, Berta (*1930, Leše, †2018, Leše): pesniška zbirka *Komu pesmi* (Založba DRUMAC, Maribor 1999).

Pažek, Kristina (*1964, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Mozaik življenja* (samozaložba, Radlje ob Dravi 2011).

Pečovnik, Rudolf (*1926, Podpeca, †2006, Mežica): leposlovna knjiga z raznimi literarnimi zvrstmi *Sadovi spomina* (Požeg: Grafis, Maribor 2004).

Penec, Ivan (*1947, Prevalje): zbirka pesmi *Najina pot* (samozaložba, Prevalje 2017); zbirka pesmi *Odsev srca* (samozaložba, Prevalje 2018); avtobiografski družinski roman *Suhovrške brazde* (samozaložba, Prevalje 2019); kratke zgodbe *Vnuki so mi povedali* (samozaložba, Prevalje 2020); pesmi za šolske otroke *Prigode deklice Zale* (samozaložba, Prevalje 2020); roman *Tiho teče Drava* (samozaložba, Prevalje 2021), posvečen materi ob njenem stotem rojstnem dnevu; pesniška zbirka *Z roko v roki* (samozaložba, Prevalje 2022); roman *Zastrto otroštvo* (samozaložba, Prevalje 2023); kratka proza *Bogat z leti* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2024).

Peretin, Maja (*1992, Slovenj Gradec): slikanica za šolske otroke *Veličastni prebivalci planeta Zemlja I.* (samozaložba, Slovenj Gradec 2021).

Petrović Mager, Bernardka (*1950, Podkraj pri Prevaljah): knjiga *Žanjem želje* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2020).

Picej, Renata (*1956, Slovenj Gradec): roman *Čas ladij* (samozaložba, Ljubljana 2012).

Planinšek, Branko (*1958, Črna na Koroškem): pesniška zbirka *Pesmi* (Altra, Prevalje 2006).

Plešej, Veronika (*1923, Gmajna pri Slovenj Gradcu, †2002, Stari trg pri Slovenj Gradcu): pesniška zbirka *Moje rožce* (samozaložba, Slovenj Gradec 1993).

Plevnik, Erika Anka (*1943, Celovec): leposlovna knjiga za odrasle *Stari cajti* (samozaložba, Šentanel 2006).

Plevnik, Miha (*1984, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Korak bližje* (samozaložba, Slovenj Gradec 2010); knjiga aforizmov in pregovorov *Tja v en dan: zbirka kratkih* (samozaložba Slovenj Gradec 2017).

Podričnik, Martina (*1960, Črna Koroškem): roman *Vijolična kačja pastirica* (samozaložba, Črna na Koroškem 2023).

Poklič, Ksenija (*1985, Slovenj Gradec): knjiga kratke proze za šolske otroke *Mravlja in ljubezen* (samozaložba, Slovenj Gradec 2019).

Polak, Lidija (*1961, Slovenj Gradec): pesniški prvenec *Na vsakem listu strup* (samozaložba, 2016); pesniška zbirka *Zdi se* (samozaložba, 2021).

Potočnik, Matjaž - Tevž (*1968, Slovenj Gradec): zbirka *Pesem korenin* (samozaložba, Prevalje 1994); pesniška zbirka *Žarek duše* (samozaložba, Prevalje 2000); zbirka *Jonatanov let* (Prevalje 2007); pesniška zbirka *S teboj skozi življenje* (Kulturno društvo Mohorjan, Prevalje 2007).

Prednik, Jože (*1939, Podgorje): knjiga pesmi in proze *Dediji živijo* (Občina Ravne na Koroškem, 2017); leposlovna knjiga *Spomini nekdanjega fužinarja* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2023).

Prislan, Ivana (*1949, Črna na Koroškem): pesniško-prozna knjiga *Tu bom ostala* (samozaložba, 2022).

Račnik, Dušanka (*1963, Slovenj Gradec): knjiga pesmi in umetniških slik *Potovanje duše* (samozaložba, 2024).

Radović, Đorđo (*1957, Bratač pri Nevesinju): pesniška zbirka *Nešto lično* [Nekaj osebnega] (Knjiga – literarna sekcija Društva Srpska zajednica, Ljubljana 2009); dvojezična pesniška zbirka *Brez voznega reda/Bez voznog reda* (Srpsko kulturno prosvetno društvo Sveti Sava, Kranj 2020).

Ranc, Anica (*1929, Ravne na Koroškem, †2021, Ravne na Koroškem): knjiga z različnimi literarnimi zvrstmi *Anka, ena knjiga zate* (samozaložba, Ravne na Koroškem 2018).

Rener, Tjaša (*1986, Slovenj Gradec): avtorska slikanica za šolske otroke *A story from Afrika* (samozaložba, Koroški Selovec 2014).

Repnik, Sanja (*1977, Slovenj Gradec): slikanica za predšolske otroke *Božična zgodba* (CUDV, Črna Koroškem 2016).

Robar, Zvonko (*1928, Mežica, †2020, Mežica): vojni roman *Nevarne mreže* (samozaložba, Mežica 1996); knjižici zgodb za babice, vnučke in dedke *Kuštravi kuža* (samozaložba, Mežica 2003) in *Poredna muca* (samozaložba, Mežica 2004); roman *Čas vojne in ljubezni* (samozaložba, Mežica 2008); roman *Ne stopi čez prag!* (samozaložba, Mežica 2010); povest *Pokošeno cvetje* (samozaložba, Prevalje 2011).

Roger, Vesna (*1976, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Žarečina* (samozaložba, Slovenj Gradec 1998).

Rupčič, Berta (*1942, Mislinja): pesniška zbirka *Ko bodo cvetele trave* (DRUMAC, Maribor 1997); knjiga pesmi *Zrno življenja* (DRUMAC, Maribor 1998); pesniška zbirka *Odprto srce* (DRUMAC, Maribor 2001).

Rus, Ivan (*1946, Ravne na Koroškem): kratka proza *Jesen spomladi* (samozaložba, Pameče 2006); kratka proza *Vino ni kri* (samozaložba, Pameče 2008); zbirka pripovedi *Spomin živi* (samozaložba, 2011); knjiga pripovedi *Spomin še živi* (samozaložba, 2021). Leta 2023 je izdal slikanico *Naš petelin Ivek*.

Rutar, Marko (*1936, Radlje ob Dravi, †2020, Radlje ob Dravi): *Zgodba sodobnega hlapca Jerneja z Mute* (DRUMAC, Maribor 1997); *Naš kuža Piki* (DRUMAC, Maribor 2002); *Naši prijatelji* (samozaložba, Radlje 2004); *Maminih 100 let* (samozaložba, Radlje 2007).

Rutnik, Simon (*1954, Muta): pesniška zbirka *Pesmi dleta in peresa* (samozaložba, Muta 2005).

Sadovnik, Maja (*1992, Slovenj Gradec): slikanica za šolske otroke *Iznajdljivi Eli* (Alba 2000, Ljubljana 2020).

Sgerm, Dragica (*1957, Slovenj Gradec): zbirka pesmi *Marjetice* (samozaložba, Maribor 2004); kratka proza *Mavrični palček* (samozaložba, Maribor 2006); pravljice *Mavrični palček in Ekoliza* (samozaložba, Maribor 2010).

Simetinger, Alojz (*1923, Mušenik, †2011, Šentilj pod Turjakom): leposlovna knjiga *Lovski in planinski doživljaji in spomini* (Grafika Gracer, Celje 2004); leposlovna knjiga za odrasle *Po stezah in stečinah* (Grafika Gracer, Celje 2009).

Smolar, Štefan (*1949, Muta, †2008, Muta): *Žage so pele* (DRUMAC, Maribor 1999); pesniška zbirka *Po drevoredu življenja* (DRUMAC, Maribor 2000); zbirka kratke proze in poezije *V hodniku onostranskem* (Grafiti studio, Maribor 2003); zbirka kratke proze *Potok pa je šumel* (samozaložba, Gortina 2008).

Smolčnik, Jerica (*1943, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Skozi čas* (DRUMAC, Maribor 1996).

Srebnik, Ivan (*1931, Radlje ob Dravi, †2015, Radlje ob Dravi): knjiga z različnimi literarnimi zvrstmi *Ljubezen na morju; Sreča in solze* (samozaložba, Radlje ob Dravi 2001).

Sušec, Mojca (*1990, Slovenj Gradec): zbirka otroških pesmi *Moje pesmi* (samozaložba, Slovenj Gradec 1998).

Svečko, Marina (*1960, Slovenj Gradec): otroška knjiga *Janja in Marko v marini: prve navične izkušnje* (Društvo vodnih športov Skiper, Maribor 2009); slikanica za šolske otroke *Reksi gre na morje* (Relax turizem, Dravograd 2018); slikanica *Greš tudi ti na jadranje?* (JK Skiper, Maribor 2019).

Šol, Marija (*1929, Vuzenica, †2010, Vuzenica): kratka proza *Moji spomini* (DRUMAC, Maribor 1999); pesniška zbirka *So leta pretekla* (samozaložba, Vuzenica 2005).

Šrajner, Avgust (*1930, Muta, †2024, Muta): knjiga *Anekdot - »zgode in nezgode«* *PO Muta* (Kulturno-umetniško društvo, Muta 2002).

Tasič, Marjeta (*1955, Slovenj Gradec): zbirka *Popotni utrinki* (samozaložba, Mežica 2002).

Travnekar, Ivan (*1907, Mežica, †1982, Mežica): prozno delo *Citra vas: povest* (Društvo upokojencev, Mežica 2001).

Uršej, Ana (*1924, Muta, †2019, Dovže, Mislinja): zbirka zgodbic *Iz mojih srčnih predalov* (Dovže, samozaložba 2002); zbirka pesmi *V kamrici srca* (Dovže, samozaložba 2006); krajša proza *Iz spomina v spomin* (Dovže, samozaložba 2011).

Verčko, Peter (*1977, Slovenj Gradec): slikanica za šolske otroke *Pogumna deklica iz Dravske doline* (samozaložba, Ožbalt ob Dravi 2023).

Viltužnik Vais, Marija (*1958, Radlje ob Dravi): pesniška zbirka *Vrata mojega srca* (samozaložba, Radlje ob Dravi 2008).

Viltužnik, Veronika (*1960, Ravne na Koroškem): knjiga *Odmevi srca in duše* (samozaložba, 2001) – skupaj z materjo Angelo – slednja je prispevala ljudsko povest iz kmečkega življenja *Strma pot*.

Vitrih, Marjeta (*1953, Radlje ob Dravi): pesniška zbirka *Na valovih časa* (DRUMAC, Maribor 2001); knjiga *Mavrične pesmi* (Mariborska literarna družba, Maribor 2003).

Vlados, Nina (*1966, Slovenj Gradec): pesniška zbirka *Srca zrcalo* (samozaložba, 2004).

Voglič, Klavdija (*1994, Slovenj Gradec): slikanica za šolske otroke *Neža se pogovarja drugače* (Društvo Mavrica izzivov, Ljubljana 2022); kratka proza za šolske otroke *Anina mavrica* (Društvo Anina mavrica, Dravograd 2024).

Vojinović, Marija (*1937, Dravograd, †2024, Dravograd): prva zbirka pesmi *Šmarnice* (samozaložba 2007); pesniška zbirka *Nazaj v prihodnost* (samozaložba, Podgrad 2009).

Vošner, Stina (*1972, Slovenj Gradec): knjiga pravljic za šolske otroke *Bela lakasta torbica* (samozaložba, Slovenj Gradec 2015).

Vošner, Vesna (*1987, Slovenj Gradec) in **Mirkac, Magdalena** (*1984, Slovenj Gradec): knjiga pravljic *Pravljice iz naših gradov. Grad Widerdries: tisti puščavnik tam nekje* (Osnovna šola Podgorje pri Slovenj Gradcu 2021).

Založnik, Zora (*1939, Mislinja): razne literarne vrste *V vrtincu življenja in smrti* (samozaložba, Velenje 2024).

Zorman, Jože (*1941, Ravne na Koroškem): roman za mladino *Vihre mladih: v iskanju lastne poti: mladinski kriminalni roman* (Primus, Brežice 2021).

Žlof, Milan (*1966, Slovenj Gradec): leposlovna knjiga *Vademuckum ali mucobardove zabeležke* (samozaložba, Ljubljana 1994).

Avtorice slovstvene folkloristike

Potočnik, Iva (Ivana Marija) (*1946, Slovenj Gradec): ilustrirani koroški pregovori *Temne mitne, svetle parne* – zapisala in uredila (ZDSLJ & SI, Ljubljana 2012); knjiga etnoloških pripovedi *Ljudje in ulice mojega odrasčanja: Slovenj Gradec sredi 20. stoletja* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2018); *Moj čas in naše poti: O družinah Sekavčnik, Ūbel in Gorjanc* – po pripovedi Danije Gorjanc (samozaložba, D. Gorjanc, Prevalje 2019).

Repanšek, Marta (*1936, Podčetrtek): knjiga folklornih pripovedi *Bajže s Koroške* (Kmečki glas, Ljubljana 1995); *Večna ura: folklorne pripovedi iz Črne in okolice* (samozaložba, Črna na Koroškem 2004).

Verdinek, Bojana (*1960, Črna na Koroškem): knjiga *Lesene cokle* – zbirka *Glasovi* (Kmečki glas,

Ljubljana 2002). Piše za različne strokovne revije, npr. *Slovenščina v šoli*, *Slovstvena folkloristika*, *Obdobja 25*, *Jezik in slovstvo* in *Odsevanja* in pri tem namenja največ pozornosti slovstveni folklori. Zbrala in objavila je pripovedi o Franu Ksaverju Mešku, Ljubi Prenner, Prežihovem Vorancu in Jakobu Sokliču.

Pisci, priseljeni na Koroško

Dragolič, Slavka (Slava) (*1932, Cerknica): kratka proza za otroke *Punčka s kanglo* (samozaložba, Ravne na Koroškem 1991); leposlovje za odrasle *Šeherezadice* (Athena, Postojna 2003); koroške pravljice, miti in pripovedke v knjigi *Kraljice in kralji* (samozaložba, Postojna 2018); knjiga *Slepa ribica* (samozaložba, Postojna 2024).

Eržen, Franc (*1915, Jesenice, †2010, Maribor): pesniška zbirka *Starikavi verzi z obrabljenimi rimami: otroško, zbadljivo, intimno* (KD Stane Sever, Ribnica na Pohorju 1995); zbirka poezije *Veseli veter* (Mariborska literarna družba - Grafiti studio, Maribor 2002); pesniška zbirka *Ni odgovora* (Mariborska literarna družba - Grafiti studio, Maribor 2002).

Gorza, Stanislav (*1954, Čepinci, Goričko): *Samuel & Jenny* (samozaložba, Slovenj Gradec 2018); *Tajska roža* (samozaložba, Slovenj Gradec 2019); *Hrepenenje po drugem* (samozal., 2019); kratka proza za mladino *Zgodbe iz Afrike* (samozal., 2019); *Skriti zaklad* (samozal., 2019); *Turbulenca življenja* (samozal., 2019); *Popackana zaobljuba* (samozal., 2019); *Radoživa Nuša* (samozal., 2020); *Na stranpoti* (samozal., 2020); *Cvet majske gore* (samozal., 2021); *Bodeči jasmín* (samozaložba, 2022).

Kramer, Samo (*1970, Mozirje): knjiga aforizmov *Vse, kar ste že vedeli, pa si niste upali povedati na glas* (Šolski center Slovenj Gradec, 2002); knjiga aforizmov in pregovorov *Lepota je moč duše = Beauty is the strenght of the soul = Schönheit ist die Macht der Seele* (samozaložba, 2003).

Lukas, Marija (*1959, Murska Sobota): knjiga poezije *Ogledala resnice I* (Društvo Trenutki, Prevalje 2015).

Radović, Srdan (*1987, Vrbas): pesniška zbirka *Zvok poluotvorene česme [Zvok napol odprte pipe]*, (Srpsko kulturno društvo Sveti Sava, Kranj 2019).

Rauter, Aleksander (*1922, Ljutomer, †2006, Maribor): pesniška zbirka *Pesmi budnih noči* (samozaložba, Kapla 1999); pesniška zbirka *Pesmi ob večeru življenja; Utrip trenutka - z Igorjem Glasenčnikom* (samozaložba, Kapla na Kozjaku 2000).

Verzelak, Zlatko alias **Vezela, Franc** (*1958, Maribor): kratka proza *Sodobna guvernant/a/Tenorist* (Cerdonis, Slovenj Gradec 2008); kratke zgodbe *Jaz tebe, ti mene* (Društvo eksperimentalne umetnosti Slovenija, Slovenj Gradec 2012); kratka proza *Igramo se, igramo se, veselo drkamo* (Slovenj Gradec 2016); kratka proza: *Umetnica; Župnik: saga o strasti; knjiga za vse sloje* (Slovenj Gradec 2016); *Dada: zbirka kratkih dadaističnih epov; Kaj če je bog v komi?* (Slovenj Gradec 2016); kratka proza *Dol s šolo!* (Nova pot dobrote, Slovenj Gradec 2017); kratka proza *40 dni: Zbiralec kritik* [samozaložba, 2018].

Na Koroškem ustvarja in izdaja svoje knjige še veliko avtorjev, a se njihova dela uvrščajo v žanr »neleposlovja« ali dokumentarne literature: domoznanskih zapisov, življenjepisov, spominov ter potopisov. Seveda so tudi ta dela dragocena in pomembna za naše domoznanstvo, ki je veda o domačih krajih. Avtorjev zgoraj navedenih žanrov tudi ni v tem pregledu, ki je namenjen samo literarnim stvaritvam.

Pri dopolnjevanju pregleda leposlovne knjižne bere na Koroškem od 1991 do 2024 je največ pristorila gospa Simona Šuler Pandev, univ. dipl. soc., bibliotekarska specialistka, koordinatorica za domoznanstvo iz Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika, zato se ji za njen prispevek najlepše zahvaljujem. Hvaležen sem tudi prim. mag. Francu Verovniku, dr. med., ki mi je priskrbel marsikak težko dosegljiv rojstni ali drugi podatek. S podporo Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika in gospe Simone Šuler Pandev pa bodo Odsevanja vsako pomlad objavila koroške leposlovne novitete iz minulega leta in bodo na ta način bralci naše revije sproti seznanjeni z aktualnim dogajanjem na »koroškem leposlovnem knjižnem trgu«.

Mirko Osojnik

Viri in literatura:

- Domoznanska zbirka Koroške osrednje knjižnic dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem
- COBISS.si
- Merkač, Helena: Knjiga o knjigah (Cerdonis, Slovenj Gradec 2023)
- Odsevanja, revija za leposlovje in kulturo, Slovenj Gradec
- Obrazi slovenskih pokrajin, Koroška: <https://obrazislovenskihpokrajin.si>
- LOCUTIO, prva slovenska literarna on-line revija, Kulturno društvo Mariborska literarna družba: locutio.si
- LUD Literatura, Ljubljana: ludliteratura.si
- LIKUS Maribor, spletna čitalnica
- Digitalna knjižnica Slovenije: dLib.si
- knjižni kažipot.si
- Besede med Uršljo in Peco. 8. literarni zbornik Kulturnega društva literatov Mežiške doline. Prevalje, 2021.
- Hribernik, Darja: Ljubiteljski pisci v Občini Mislinja. V: Zbornik Občine Mislinja, Mislinja 2010, str. 227-234.
- Literarni nočno, Radio Slovenija: Jože Vačun
- Koroskenovice.si: Dravograd. Ravne na Koroškem. Slovenj Gradec
- Društvo slovenskih pisateljev: <https://društvo-dsp.si>
- Vrabec Anarhist: portal za književnost in mišljenje (Društvo slovenskih pisateljev)
- eKoroška.si: Med Peco, Uršljo goro in Pohorjem
- Knjižnica Jožeta Udoviča Cerknica: Zbirnik prireditev
- mediaspeed.net
- kreativnadusa.si
- 24UR.com

Ustni viri:

- Simona Šuler Pandev, univ. dipl. soc., bibliotekarska specialistka, koordinatorica za domoznanstvo iz Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem
- prim. mag. Franc Verovnik, dr. med.

KNJIGA O SLOVENJGRAŠKEM »MEGAMANU«

KNJIŽNE OCENE

Ob biografiji Hrabra Pergerja *HRABRO SRCE*

Spoštovani g. Perger!

»Pa kje jaz živim?« sem se vprašala, saj sem (še!) februarja letos dobila v roke Vašo knjigo, ki je izšla že lani in je že tudi bila predstavljena javnosti. Ko sem jo s pravim užitkom na dušek prebrala, se mi je zazdelo, da sem veliko zamudila, ker Vas nisem prej spoznala v vsej Vaši 'hrabrosti', pa čeprav sem bila zaradi službe skoraj 30 let vsaj z eno nogo tudi sama Slovenjgraščanka.

Saj se megleno spomnim, da smo imeli srednješolske valete 'pri Pergerju' na letališču, in vem, da so ljudje, tudi naši mladi, množično drli na slovenjgraški Srednjeveški preludij prav zaradi Vas (jaz pa, trapa, nikoli šla!), da ste mi prav Vi kdaj 1. novembra na Barbari prodali kakšen turški med in kdaj kakšen medeni srček v vaši trgovini v središču Slovenj Gradca – več pa ne! Žal tudi nisem uzavestila, da ste vsi člani Vaše mlade družinice nastopili v filmu Tantadruj, pa čeprav smo ga pri pouku pogosto vrteli!

Še najbliže sem Vam bila, ko smo v šoli temo predstavitev postopka obravnavali s pomočjo videa, ki so ga snovalci učbenika za slovenščino posneli z Vami, seveda o tem, kako delate lectarske dobrote. Dijake je prikaz Vašega mojstrstva očaral, predvsem tudi gromozanska kepa testa, ki ste jo gnetli kot za stavo, mene pa je navdušilo Vaše mojstrstvo za besedo oz. pripovedovanje oz. razlago – in res je bilo samo vprašanje časa, kdaj bo ta Vaša sposobnost zažarela tudi v knjigi, za katero Vam seveda iskreno čestitam in želim, da bi po njej poseglo čim več bralcev in Vas celovito spoznalo, kot Vas zdaj poznam tudi sama.

Vsaj po eni prebrani knjigi (Tek na robu živčnega zloma) in novinarskih prispevkih pa poznam tudi Lucijana Zalokarja, ki Vam ga je uspelo pridobiti za zapis Vaše življenjske zgodbe. Škoda, da v knjigi bralci nismo izvedeli, kako je prišlo do tega sodelovanja.

Vi, mojster govorne besede, in Zalokar,

mojster pisane besede, sta torej o mojstrih lectarstva in medicarstva izdala skoraj 500 strani obsežno knjigo, s katere naslovnice nas pozdravljate 'kot angel in hudič', kakršnega Vas je po Vaši lastni oznaki upodobil domačin, akademski slikar Sašo Vrabič – še en mojster svojega posla.

Mojster in posel pa sta gotovo osrednji besedi v Vašem delu.

Spoštovani g. Hrabro!

Nadvse pomembno se mi zdi, da v knjigi namenite več kot dostojno mesto rodu vaših Pergerjevih mojstrov lectarstva, medicarstva in svečarstva, teh posebnih vej domače obrti, že od začetkov v letu 1775. Posebno lepe spomenike postavite očetu Rudiju, materi Ljubi, bratu Mitju, ženi Lei, vsem že pokojnim mojstrom, ki so ohranili in nadgrajevali pred okroglimi 250 leti začeto družinsko tradicijo, nadvse pohvalno pa govorite tudi o mlajšem rodu Pergerjevih mojstrov, o že 9. in 10. generaciji, vključno s sinovoma Boštjanom in Lucianom, ki vodi podjetje danes. Nedvomno ste s priznanjem njihove veličine mojstrstva v idejah, umetniškem ustvarjanju, inovativnosti ter prodaji izdelkov v največji veličini prikazali prav sebe. Menim, da si to avro zaslužite, in verjamem, da Vam, egu, kot se sami večkrat označite v pripovedi, ta ugotovitev godi.

Beseda mojster pa se v Vašem življenju nanaša še na mnoga druga področja, zelo tudi na Vaše aktivno športno udejstvovanje, ki ste mu posvetili mnogo let; najprej v namiznem tenisu, nato v rokometu, ko ste s slovenjgraškim klubom v 80. letih prejšnjega stoletja pisali njegovo uspešno zgodovino.

Prav na rokomet pa lahko navežem tudi drugo najpomembnejšo dimenzijo Vašega življenja, to je posel. Kot razkrivate v knjigi, se Vam je zdel pomemben tudi za šport, a žal, če sem prav razbrala iz zapisanega, pri tem (in tudi drugih širših družbenih 'akcijah') niste naleteli na posluh zaradi svojih drznih,

velikopoteznih načrtov, ki pa ste jih kasneje uspešno uresničevali v svoji firmi, in – kot je zapisano v zadnjem poglavju – jih nameravate še v prihodnje. Iskreno Vam privoščim, da bi uspeli, saj s tem – kot že vsa leta Vašega poslovanja – postavljate Slovenj Gradec, Koroško in celo Slovenijo na svetovni piedestal. Sveta Vi in Vaši dragi, posebno tudi žena Lea, niste prepotovali le s prstom po zemljevidu, pač pa zares, z mnogimi službenimi in tudi turističnimi potmi, ki Vam, po obilici fotografij v knjigi sodeč, pomenijo največ in Vam v spominih pomagajo živeti danes. Ali pri tej obilici fotografij velja 'več je več' ali 'manj je več', se sprašujem, opogumljena, saj ste si ti vprašanji v življenju tudi Vi sami večkrat postavljali.

Kolikor je posel hudo resna reč, sploh za zasebnike (ta boj za vsakdanji kruh Vam je uspelo v knjigi zelo dobro ilustrirati, celo s številkami), pa ga Vaši zapisi kažejo še v drugi luči: zaradi trgovske narave Vaše obrti

tudi kot tarčo inšpektorjev in posledično 'prodajnih trikov' z vaše strani, ki, povedani z Vašimi besedami, delajo knjigo napeto in hkrati zabavno; kot jo Vaše izjemno čustvene izpovedi ob izgubah najdražjih delajo tudi žalostno. Ste pač 'odprta' knjiga.

Dragi g. Hrabro!

Vaša knjiga mi Vas je tako približala, da si jo na koncu upam povzeti z besedami 'Z angelom in hudičem od pekla do nebes', poetično, kot so v biografiji poetični tudi Vaši naslovni citati, verzi in dobre misli, najbrž po vzoru ljudskih misli na lectarskih srčkih tudi (malo na silo) rimani. Gotovo je prav, da o knjigi s takšnimi dimenzijami 'od – do' in izpod peresa globalnega mojstra lectarstva, medicinarstva in svečarstva pišejo tudi lokalna Odsevanja.

To sem za njih storila Helena Merkač, ki Vas na koncu lepo pozdravljam.

80 LET OD KONCA 2. SVETOVNE VOJNE – 80 LET OD KONCA »ČUDNIH GOSPODOVIH POTOV«

Ob knjigi Janeza Prejaca *RUSKA FRONTA*

Maja bo 80. obletnica konca 2. svetovne vojne, ki je v Evropi trajala od 1939 do 1945. To je bil čas čudnih Gospodovih potov, »čas okupacije, odpora proti sovražniku in kolaboracije, čas junaštva in strahu, čas delitev in ideoloških razhajanj. Zgodbe mobilizirancev spadajo v to obdobje, prav tako zgodbe prostovoljcev, dezertarjev, padlih in preživelih. Številna njihova pričevanja ponujajo boljši vpogled v takratni čas« (*Mobiliziranci v nemško vojsko, Špela Frantar, Gimnazija Bežigrad*).

Zgodba mobiliziranca v nemško vojsko je tudi knjiga *Ruska fronta* s podnaslovom *Življenjepis vojne vihre leta 1942/45 Janeza*

Prejaca iz okolice Ljutomera, nastala po avtorjevem originalnem rokopisu iz leta 1946. Tega je z dovoljenjem njegovih otrok v letu 2023 za izid pripravil Milan Rakuša (živi v Mežici), saj sta bila njegov oče Stanislav Rakuša in Janez Prejac sošolca in soborca na ruski fronti. Knjiga je lani izšla pri založbi Cerdonis, oblikoval pa jo je Blaž Prapótnik.

S PREDSDODKI NAD KNJIGO ali DOVOLJ JE DNEVU NJEGOVA LASTNA TEŽA

Ko sem Rusko fronto dobila v roke, je v meni takoj zanetila odpor z vprašanjem, čemu se v današnjem času, v katerem so

Rusija, fronta, vojna v vsakodnevnem besednjaku in mi zbujajo strah, še v literaturi vračati v zgodovino ruske fronte in vojne vihre 1942/45. Nelagodje sem čutila ob treh parih obnošenih vojaških škornjev na naslovnici, celo na podlagi vojaškega zemljevida z dvema izstopajočima napisoma ZSSR in Ukrajina, ob črki ruske cirilice v naslovu (obrnjeni R) ter ob treh vojaki na hrbtni strani knjige z izseki iz vsebine. *Dovolj je dnevu njegova lastna teža*, so mi bile v mislih svetopisemske besede (Mt 6,34).

Ko sem še v Predgovoru h knjigi naletela na podatek, da je bil Janez Prejac po vojni komunist (čeprav njegovo življenje po vojni ni tema knjige!), me je začelo še dodatno begati vprašanje, kako lahko nekdo, ki je med vojno za nemško vojsko pobijal Ruse, po njej postal komunist, če pa je bila zibelka partije vendarle Rusija oz. takratna Sovjetska zveza!

Vse te dileme sem naslovila na urednika Odsevanj Andreja Makuca, ki mi je nanje poslal pisni odgovor.

»Skušam razumeti tvojo dilemo oz. pomisleke, pa je avtorskih ideoloških zasukov toliko v literarnem svetu (Hamsun, Celin, Pound... nenazadnje tudi Handke, da ne govorim o filozofu Heideggerju), da skušam osebno razločiti literarno delo od avtorja (prvo lahko vrednotim visoko, drugo obsojam). Pri Prejacu se mi zdi, da knjiga s tem nima kaj opraviti: osebno se mi je zdela drugačna predvsem zaradi naslednjega (avtor je bil mobiliziran v zelo ranih letih, delo je nastalo leto po vojni in je najbrž verodostojna priča o dogajanju, kakšna pa je bila drža teh pobov tudi v razmerju do nemške vojske in Nemcev do Slovencev pa tudi spregovori zelo neposredno).«

Po Makučevem odgovoru sem se vendarle odločila, da Prejačeve spomine, ki imajo v originalu naslov *Janez Prejac - muzikant*, predstavim za Odsevanja, pa četudi knjiga menda ni za prodajo širši javnosti.

Vzela sem jo kot priložnost, da se ob obletnici konca druge svetovne morije poklonimo okoli 70 tisoč vpoklicanih Slovencev v nemško vojsko, od katerih jih je okoli 14 tisoč padlo, domov vrnilo pa le okoli 25 tisoč, od tega vsaj 10 tisoč invalidov (čisto popolnjenih podatkov še ni, ti so s spleta).

Vzela sem jo tudi kot priložnost, da se poklonim tustu, ki je bil prav tako mobili-

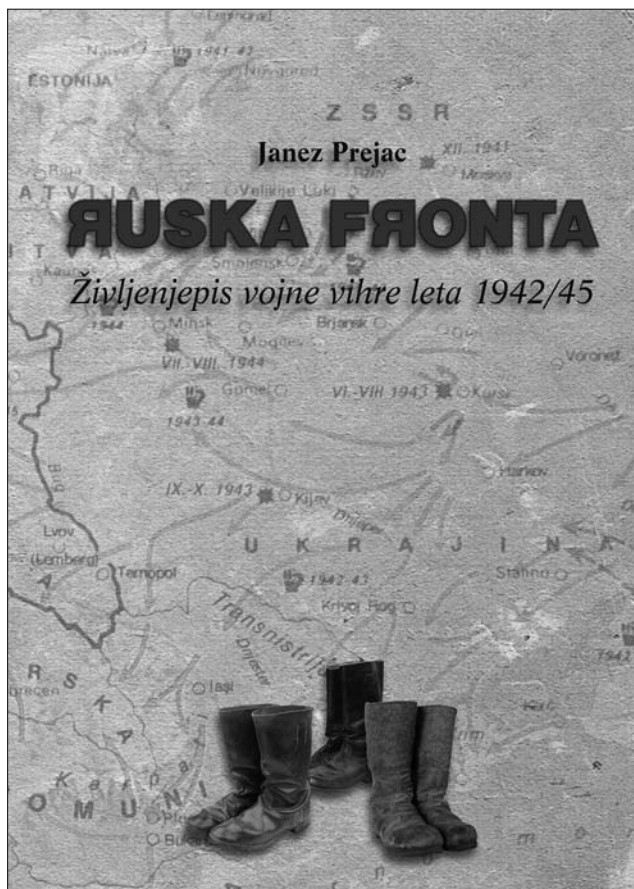
ziran v nemško vojsko, a potem pri prvem dopustu prebegnil k partizanom (kjer je, kot Prejac pri Nemcih, tudi on izgubil nogo), in smo mu sorodniki tudi v knjigi za interno rabo izdali spomine na ta njegov čas in sploh celo njegovo življenjsko pot.

ZNAČILNOSTI PREJAČEVEGA DNEVNKA

Ugotovila sem, da so seveda Prejačevi spomini tipična dnevniška proza z nekaterimi izstopajočimi značilnostmi. So v kratkih poglavjih z zgovornimi naslovi (1. Žalostno slovo, 2. Težave na poti v neznano prihodnost ...), preprosto pisanje poganjajo mnogi zunanji dogodki, presenetljivo neznčilno za vojno-vojaške zapise pa zavirajo doživljanja narave in avtorjevih notranjih občutij. Značilnosti tega vojnega dnevnika pa je še več.

Razdelimo ga lahko na dva dela: od Prejačevega sprejema v nemško vojsko v Münchnu leta 1942 do prvega dopusta v domovini leta 1944 (33 od 53 dogodkov v knjigi), drugi del pa zajema čas od ponovnega odhoda v Nemčijo po dopustu do vrnitve v domovino še pred koncem vojne leta 1945 zaradi invalidnosti. Že originalni rokopis je imel 53 naslovov (dogodkov, kot jih je poimenoval avtor) in je obsegal 561 strani, zdaj pa jih ima knjiga dobrih 140, z dvema dodatkom in Slovarčkom oz. razlago besed.

Ker so kraji, ki jih je 'obiskal' in navajal avtor, v knjigi poudarjeni s krepkim tiskom, jih bralec seveda bolj spremlja. Pregledani pokažejo, da jih je bilo mnogo in predvsem tudi, da je bila prva avtorjeva pot na fronto (in vrnitev z nje) skoraj identična drugi (obakrat Praga, Varšava, Brest, Minsk, porečje Dnepra in njegovi pritoki ...) ter da so ti kraji ponekod beleženi zelo dosledno, tudi tisti manjši, drugje pa je videti, kot da se je pisec utrudil od njihovega omenjanja (ali pa jih je tudi pozabil), zato zapiše npr. le *Proti večeru smo se od tam podali naprej* (str. 24). Avtor zelo dosledno beleži tudi, kako se je med temi kraji gibal (gre za paletu vlakov, avtomobilov, tudi tramvaj, zelo veliko tudi peš z vso bojno opremo), letne čase in vreme v njih (*Vreme je postajalo vedno topleje, bližal se je namreč mesec julij, topel mesec v tukajšnjem podnebjju, zato sem že večkrat lahko ležal na*

Faksimile naslovnice, oblikovanje Epigraf

soncu, ki je včasih pokukalo skozi gosto vejevje; str. 94), podobo pokrajine (Celotna dežela je izgledala turobno, kakor če bi za nekom žalovala; str. 19), čas (Čez eno uro smo se od tam napotili naprej; str. 88), številke (Pol ure hoda daleč smo odkrili en vodnjak, ampak za tri tisoč ljudi je tudi vode kmalu zmanjkalo; str. 27), s čimer so zapisi pridobili na verodostojnosti.

Zanimivo je tudi, kakšen se nam v njih Prejac predstavi kot vojak. Orišimo ga s citati iz knjige: čeprav nerad, se mora ravnati po vojaškem načelu 'če ne boš ti njega, bo on tebe' (Težko mi je bilo pri srcu, ker sem umoril človeka, ki mi ni bil prav nič kriv. A resnica je ta, da človek postane na fronti čisto drugačen, tam se ne upošteva kriv - nedolžen, ampak dejstvo, če ne bom jaz njega pokončal, pa bo on mene; str. 47); orožje mu je bilo le sredstvo za lastno obrambo (Zadovoljen sem bil, da je imel veselje s streljanjem in sem potem jaz lahko mirno legel; str. 42); kljub temu je bil večkrat razglašen za junaka ter zato napredo-

val in bil odlikovan (*Drugi dan po božiču sem dobil še »šturm« odlikovanje, ki je prišlo s fronte; str. 81*); če se je le dalo, si je privoščil užitke, kot so počitek, dobra hrana, kino, muzika (igral je na harmoniko), družba deklet, karte (*Tisto noč smo se še veselili, igrali in plesali do polnoči, ne da bi vedeli, kaj bo naslednjega dne; str. 37*); da bi se izognil bojevanju, je bil pripravljen škoditi samemu sebi (*Prihajale so žalostne vesti s fronte, zato sem si naredil plan: »Ko bom prišel v prvi ogenj, če ne bo drugače, se bom sam ranil, da se rešim iz njega.«; str. 86*); užival je, če mu je uspelo koga prelisičiti (*Imel sem žepno uro, ki sem jo kupil v Franciji, in ta je bila seveda pokvarjena. Denarja nisem imel, zato sem temu Nemcu tisto uro prodal za sto mark; str. 34*) ...

Pogosto je seveda objokoval svojo usodo in usodo soborcev (*V srcu sem začutil strah, tesnobo in nemir. Vedel sem, da smo blizu fronte, saj se je slišalo precej glasno grmenje topov. Tudi srca sotrpinov so postala težka, vsakdo je zase tuhtal, kaj še iz vsega tega bo; str. 28*), se v nemoči ali po srečnih izidih obračal na Boga (*Prisrčno sem se zahvalil Bogu, da me je otel nevarnosti; str. 85*), hrepenel po domovini ... Povzeto se nam Prejac pokaže kot vojak, ki se ni smilil samemu sebi, pač pa skušal kar se da držati usodo v svojih rokah. Žal je čisto na koncu tudi on moral plačati svoj davek (*»Meni usoda pač ni bila naklonjena, da bi me takoj umorilo, ampak sem postal pohabljenec, kripel.«; str. 118*).

Odlike Prejačevega pisanja so pogosto lirično barvanje besedila (*Bil je grozen dan. Veter je tulil kot sto volkov. S snegom je kadil kot z moko ...; str. 89*), včasih zabeljeno s posmehom (*... sem naredil votlino, da sem lahko porinil glavo noter. Za vsak slučaj, glave mi ne bi moglo odnesti, če bi granata eksplodirala; str. 42*), trud za to, da isto pove z drugimi besedami (*... da sem si malo uravnal kosti - str. 19; ... se malo razgibali - str. 20; da smo se malo pretegnili - str. 22*), največ pa je za zgodovino jezika vredno ohranjeno vojaško žargonsko besedišče, obarvano nemško (*befel, celt, drumlfojer, endfirer ...*), kalki (*mantl, luft, pleh ...*), prleške narečne besede (*štreaka, nikdo ...*). Vse so po abecednem redu na koncu zbrane in razložene kot dodatek h knjigi.

Helena Merkač

MIRO HAJNC (1955–2005)

Onstran

LIKOVNA

Leta 1977 diplomiral na likovni smeri Pedagoške fakultete v Mariboru. Imel je status samostojnega ustvarjalca na področju kulture. Likovno se je izražal v različnih tehnikah in medijih. Med drugim je razstavljal v Miheličevi galeriji, Galeriji DLUM, Galeriji Media Nox in Koroški galeriji likovnih umetnosti, kjer so v stalno zbirko vključena nekatera dela iz serije *Opus Alchymicum*. Leta 2002 je prejel nagrado DLUM. Živel in ustvarjal je v Radljah ob Dravi.

Letos se spominjamo sedemdesetletnice rojstva in dvajsetletnice smrti radeljskega likovnika Mira Hajnca, slikarskega samotarja, ki se je bodisi v tišini ateljeja (in ob glasbi) bodisi odmaknjen v naravi prepuščal kontemplativnemu luščenju arhetipskih podob univerzalnih resnic o svetu. Čeprav mnogo prezgodaj, je svoja ustvarjalna prizadevanja stkal v skladen opus, sestavljen iz zaokroženih in domišljenih ciklusov, pri katerih sta v središču vselej človeška figura in elementarna življenjska. V nji je utelešal dosledno humanistično interpretacijo eksistencialne usodnosti, v kateri je sleherni med nami v odnosu do sveta, do bližnjega in samega sebe ujet v radost in pogubo izkušen in spoznanj. Alegorično privzdignjen, potopljen v jezik metafore in simbolov, se je Hajnčev likovni univerzum nadrealističnih fantazem in domišljijских sanjarij dotikal zagonetnih ambientov v katakombah človeške zavesti in podzavesti, pri čemer so mu kot asociativni duhovni kažipot služile predvsem literarne vizije posmrtnih svetov v Dantejevi *Božanski komediji*. Vznese figurealne kompozicije v prefinjeni lazurni tehniki slikanja z oljnimi barvami na platno iz osemdesetih let, h katerim se je venomer vračal tudi kasneje, ko je dosledno upodabljal v tehniki jajčne tempere, je vselej odlikovalo prepričljivo metjejsko obvladovanje telesnosti v številnih nenavadnih pogledih in perspektivnih skrajšavah. Ob blodnjavih parabolah o nečimrnosti človeških kreposti in pregreh, ki so obvladovale nize podob v osemdesetih, je vzporedno nastajala tudi serija domišljijских (avto)portretov, ki predstavljajo Hajnčev najbolj intimen dialog s samim sabo, s svojimi hotenji in občutji v redkih trenutkih radosti ter pogostejših razpoloženjih nelagodja in tesnobe. Tako nema, herojsko napeta telesa, zapredena v metafizični privid onirične pokrajine onstran, kot v pokončne formate ujeti obrazi 'portretnih' glav v širokem razponu likovnih rešitev od bolj ali manj

Miro Hajnc (1955–2005)

realističnih zasnov do sugestivnih, ekspresivnih, skoraj v abstrakcijo zapeljanih rešitev, se uresničujejo v širokih zamahih in z impulzivnim nanašanjem barve, ki zrcalijo Hajnčev risarski talent, s katerim se zna večje približati duhovnim razsežnostim razmisleka o ključu do poslednjih skrivnosti bivanja.

Zadnje ustvarjalno obdobje od sredine devetdesetih let dalje je najprej zaznamoval ekskurz v mikrokozmos arhaičnih oblik praprotnega semena, s katerim se je – tako rekoč v popolnem nasprotju s poprejšnjimi vzvišenimi širokopoteznimi kompozicijami – na poseben in poudarjeno estetiziran način zazrl k najbolj drobnim migljajem stvarstva, zatem pa še interpretaciji štirih elementov, gradnikov ne samo materialne, temveč

Miro Hajnc *Obraz* (Avtoportret), 1987,
tempera na platno, 44,5 x 34,5 cm

tudi duhovne substance sveta. Organsko klitje, ki ga je skušal ujeti s ciklusom podob s skupnim naslovom *Praprot*, je razklenilo klasično slikarsko shemo: slikovno polje se je razdrobilo v sestavljene podobe in sproščeno oblikovane ploskve

razprtih formatov. V klasični akademski maniri izvedeno barvno opno je nadomestila mreža razdrobljenih, fraktalnih potez čopiča, ki so v nekakšnem katarzičnem zlitju z ritualnim obredjem življenjske moči, poosebljene v drobnem praprotnem semenu, ponudila prostor za ponovni vstop figure in njenega lahne dotika, zdaj odrešenega pridriha patetične usodnosti in temačne bolečine sveta. Podobe so še vedno z nezmanjšano močjo izžarevale simbolistično sporočilo o dvojni naravi človeške duše, ko se v procesu nenehne iniciacije vzpenja k nedosegljivim, a hipnotično privlačnim ciljem onstran hrepenenja, toda zdaj so bile zaznamovane z vzvrtinčeno barvno teksturo, ki se je prek robov 'raztrganih' nosilcev razlivala v prostor ter prinašala svežo poetiko, napolnjeno z novo iskrivo energijo.

Tudi otipljiva prisotnost iz narave vzetih elementov, s poudarjeno snovnostjo barvnih nanosov, ujetih v dinamične podobe, se jasno podreja temeljni ideji preobrazbe duhovne energije v vizualno. Zrak, ogenj, voda in zemlja predstavljajo totalnost ustvarjenega in razodetega, a hkrati tudi dokončnost minljivega, ali mogoče celo nenehnega spreminjanja in prerojenja ter neprestanega vstopanja skozi nova in nova vrata človeškega spoznanja. Zdi se, da se je fluidu te čiste ustvarjalne energije Hajnc priklonil v trenutku, ko je ob vse pogostejših sprehodih v naravo prevzet obstal pred neuničljivo lepoto prizora spolzke, z mrzlo pohorsko ali kozjaško stu-

Atelje v Radljah ob Dravi, foto Nika Höll, september 2023

Atelje v Radljah ob Dravi, foto Nika Hölcl, september 2023

denčnico oškropljene skale v strugi hudournika ter postal eno s skrivnostnim ožiljem nenehno obnavljajoče se žive vode, takoj zatem prelite v obsežen niz podob, ki je botroval četverokotniku elementov praizvora sveta, združenih v projektu *Opus Alchymicum*. Ta je svoj sublimirani izraz našel predvsem v osupljivih monumentalnih risbah, zaznamovanih z ritmično gestualno sledjo pastelne krede, ko se je poteza roke v mantričnem ponavljanju enakih črtnih vzorcev linije zarisovala v tenkočutno, kot predivo krhko teksturo zenovsko utišanih predstav o fenomenološki strukturi vidnega sveta, odtisnjenih v domala brezbrežno belino papirja. *Opus Alchymicum*, ki ga je v obliki multimedijske zasnovanega projekta prvič celostno predstavil leta 2002 v Koroški galeriji likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu in nato še v Miheličevi galeriji na Ptuj, sugestivno odslikava credo Hajnčevega odmaknjenega, zelo osebno doživetega mističnega, filo(teo)zofskega umevanja sveta in življenja. Svoj poseben stalni prostor bo od letošnje jeseni dalje našel tudi v prenovljenem dvorcu v Radljah ob Dravi.

Vase zazrta slikarska meditacija Mira Hajnca je s svojim privzdignjenim, včasih celo do roba patetike pripeljanim vsebinskim nagovorom ter s priklonom preizkušenim učinkom arhaične slikarske tehnike platenja nanosov tempera barve prav gotovo izstopala iz okvirov sočasnega likov-

nega trenutka na Koroškem in širše. Nemara celo v namerni opoziciji z neopredeljivo strukturo sodobnih umetnostnih tendenc se je rojevala iz nekakšnega posthistoricističnega občutja, ki neizogibni usodi naše lastne, v vsakem trenutku in vsepovsod prisotne fizične minljivosti zoperstavlja brezčasnost večne zgodbe o arhetipskih stalnicah v preobrazbi sveta. Zaokrožila se je v halucinantnem podoživljanju simbolnih plasti kolektivnega spomina ne le zahodnega sveta, ki nam je najbližji in najbolj razumljiv, temveč tudi v zelo osebni prepletu mitologij bolj odmaknjenih in celo mističnih duhovnih sistemov iz različnih obdobij kulturne zgodovine ... da bi v zadnjem predsmrtnem krču občutja transcendence iskala svoj *eksodus* v neoprijemljivem onkraj, kjer ponehujejo podobe in v odmevu Danteja tudi besede:

*»Kdor se v to luč zagleda, tak postane,
da nikdar več očesu ne dovoli
pustiti njo in najti druge hrane,
zakaj vse dobro, kar je predmet volji,
je zbrano v njej, a zunaj sile njene
popolno več popolno ni nikoli.«*

(Raj XXXIII, 100–105)

Marko Košan

Miro Hajnc, *Obraz (Avtoportret)*, 1987,
tempera na platno, 44 x 323,5 cm

Miro Hajnc, *Exodus*, 2004,
tempera na platno, 58,5 x 160 cm (detajl)

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Zrak)*, 2001,
tempera na platno, 161 x 53 cm

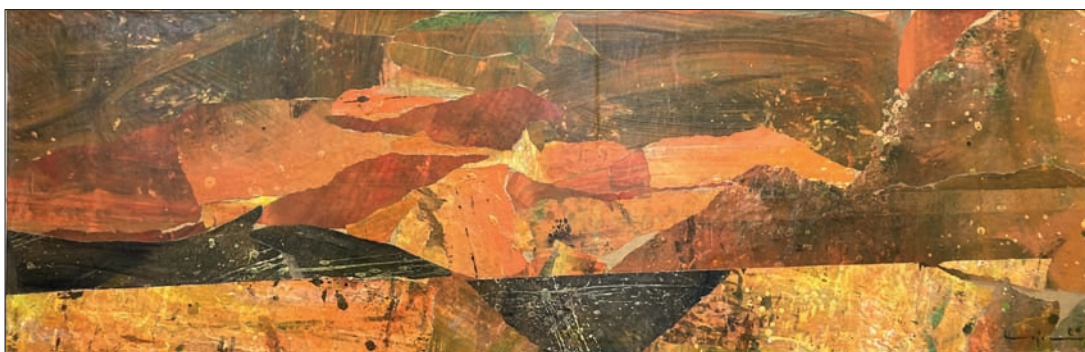
Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Zrak)*, 2001,
tempera na platno, 161 x 53 cm

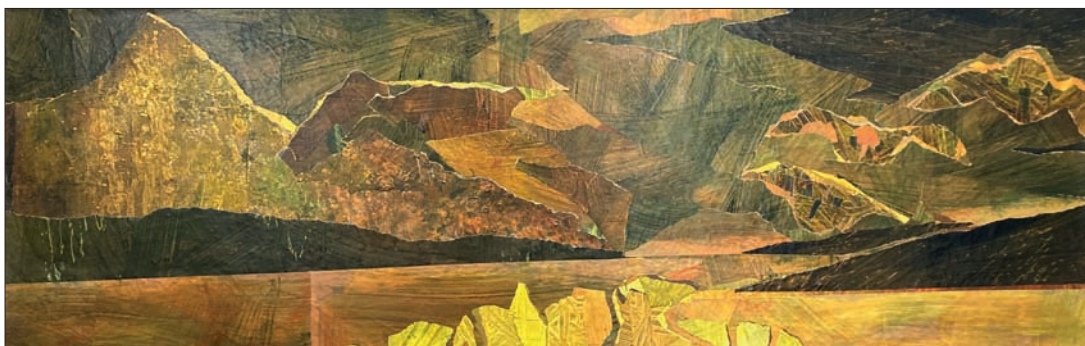
Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Zrak)*, 2001,
tempera na platno, 161 x 53 cm

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Zemlja)*, 2001,
tempera, kolaž na platno, 53 x 160 cm

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Zemlja)*, 2001,
tempera, kolaž na platno, 53 x 160 cm

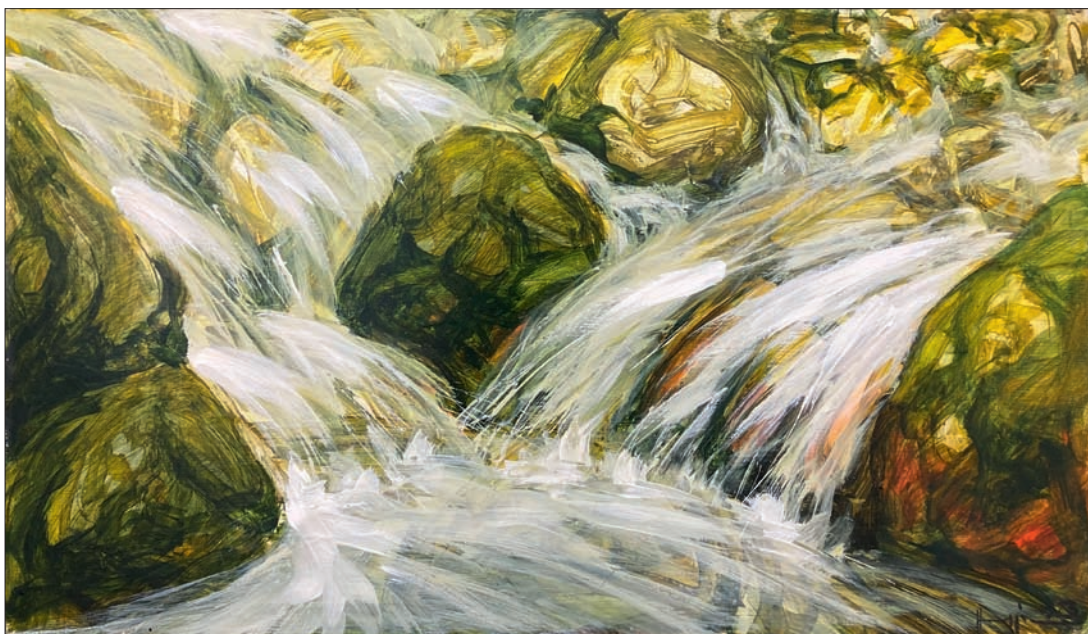
Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Zemlja)*, 2001,
tempera, kolaž na platno, 53 x 160 cm

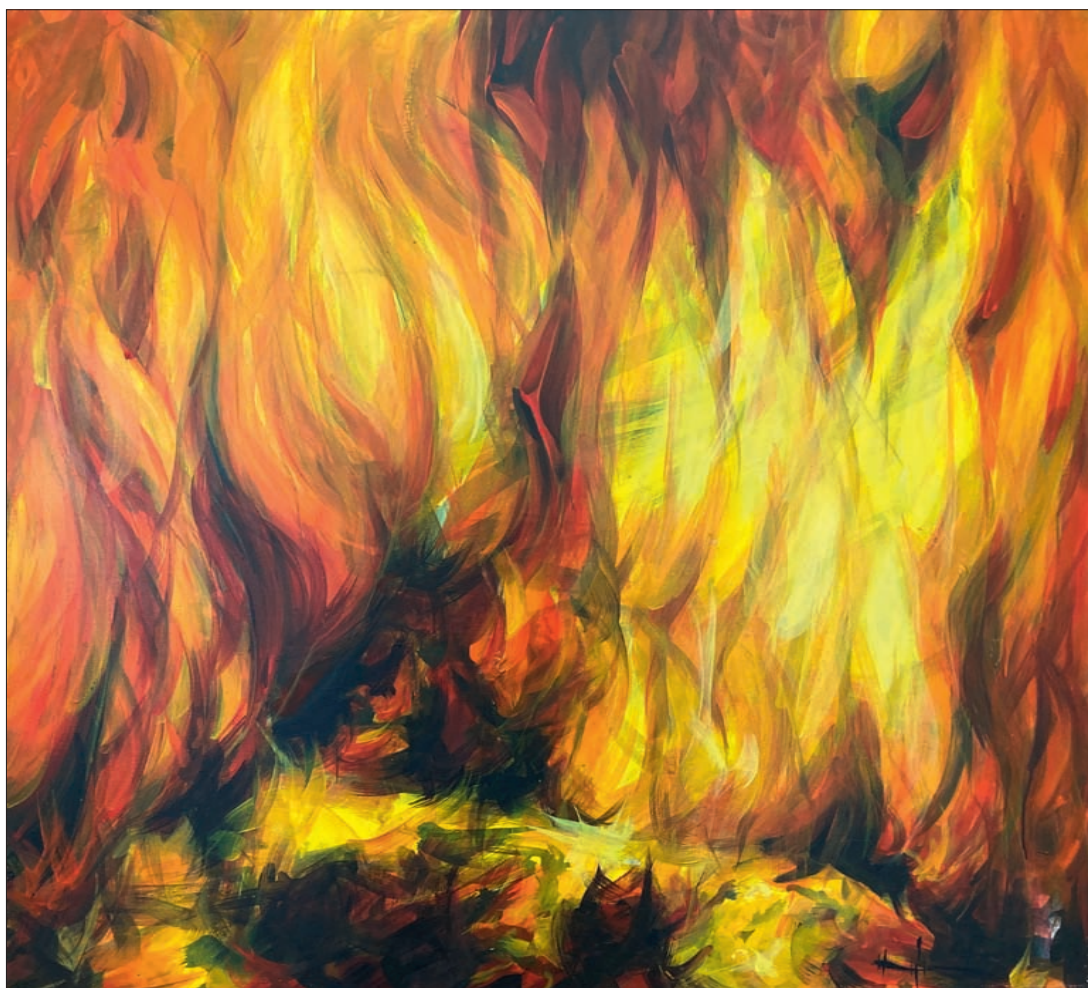
Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Voda)*, 2001,
tempera na platno, 50 x 40 cm

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Voda)*, 2001,
tempera na platno, 60 x 60 cm

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Voda)*, 2001,
tempera na platno, 70 x 120 cm

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Ogenj)*, 2005,
tempera na platno, 100 x 110 cm

Miro Hajnc, *Opus Alchymicum (Ogenj)*, 2005,
tempera na platno, 105 x 70 cm

JAZZERJI

Celovečerni glasbeni dokumentarec, 2024, 76 min., režiser Uroš Zavodnik, produkcija Jazz Ravne (Robi Jamnik & Franc Kokal)

KULTURA

Premiera 8. oktober 2024,
Kino Kulturni dom Slovenj Gradec,
v okviru 20. Festivala slovenskega jazza

Uvodne didaskalije

Prvi *Jugoslovanski jazz festival* se je zgodil v Sloveniji – na Bledu leta 1960, ki je kasneje prešel v *Jazz festival Ljubljana*, poseben pogon pa je postal *Festival slovenskega jazza*, zasnovan v prestolnici, a se je iz Ljubljane preselil na Ravne. In za ta podaljšek v dokumentarcu gre: *Slovenski jazz festival* na Ravnah.

Režiser Uroš Zavodnik: »Scene za film sem snemal v letu 2022, ko sem s kamero spremljal 18. Festival slovenskega jazza v organizaciji Jazz Ravne, ki je ob njegovi polnoletnici sam slavil 15. obletnico svojega delovanja.«

Aktualizacija: Letos bo *Festival slovenskega jazza* dosegel ameriško polnoletnost (21. let), *Festival slovenskega jazza* pa taisto po naši, slovenski zakonodaji (18. let). Jazz kot glasbena zvrst se je rodil v Ameriki, danes abolicionisti (borci proti suženjstvu) trdijo, da ima poimenovanje slabšalen pomen in ga imenujejo *BAM* (*Black American Music*), to je glasba temnopoltih Američanov. V Sloveniji ostaja poimenovanje in zapis jazz, po novem Slovenskem pravopisu tudi oblika džez.

Dokumentarec

Uroš Zavodnik se ravenskega (slovenskega) jazzovskega dogajanja s filmskim zapisom ni lotil prvič. Po treh letih dela s snemalno ekipo *Filmskega studia na gradu* je nastal podnaslovljeni dokumentarni film *Jazz in jazz Ravne*. Premiera je bila 14. septembra 2021.

Jazzerji, kot je bilo že povedano, so filmska dokumentarna spremljava dogajanja leta 2022 – 18. Festival slovenskega jazza.

Vstop v film je kader oz. sekvenca, ki v Žerjavu spremlja odkritje spominske plošče slovenskemu skladatelju in glasbeniku jazzistu (džezistu) Mojmirju Sepetu pred ploščadjo, ki je po tem znamenitem Slovencu tudi poimenovana. Z montažnim prelivom se potem kamera osredotoči na pevko Ajdo Stino Turek, ki ob spremljavi vibrafonista Vida Jamnika odpoje Sepetovo zimzeleno *Med iskrenimi ljudmi* (besedilo Dušan Velkaverh). Célo. Od začetka do konca, brez kakršnihkoli rezov ali sicer modne montažne hektičnosti. Užitek. Bravo, režiser!

Citiram zapis s spominske plošče:

Ploščad Mojmirja Sepeta

1. 7. 1930 Jazbina Ljubljana, 24. 12. 2020

Sicer pa – kaj ima opraviti skladatelj odpete popevke z Žerjavom?

S predstavitve filma Jazzerji, Kino Kulturni dom Slovenj Gradec

Jazzerji, foto iz filma

Povzemam M. Sepeta: »Rojen sem v Jazbini, to je del Žerjava, kjer je živel mama sestra. Imeli so ogromno hišo, njen mož je bil inženir v rudniku. To je bil takrat angleški rudnik. Živeli so na visoki nogi, imeli so tudi teniško igrišče in še kaj. Res gosposko. Tja je šla moja mama roditi.

Za mamo Ljudmilo Sepe, ki je bila učiteljica na celjski II. osnovni šoli, je bilo težko. V 30. letih prejšnjega stoletja ni bilo mačji kašelj imeti nezakonskega sina. Imela je kar težko življenje. Pravzaprav je bila tako dobra učiteljica, da so ji šolske oblasti pogledale skozi prste in duhovščina prav tako. Po porodu se je z mano vrnila v Celje, tako da sem čisti Štajerec. Moj oče je bil pevec Franc Schiffer, ki se mu je še pred mojim rojstvom začela obetati sijajna operna kariera. In tako se je odločil, da bo preloži poroko z mojo mamo. Odraščal sem brez očeta.

Tako je naneslo. Oče je prišel iz sveta nazaj, ves čas je potoval po opernih hišah. Po vojni je prišel za profesorja v Zagreb, potem pa v Ljubljano. Potem sta se pa z mamo poročila: mama je bila stara 75 let, oče pa 70. Ko sem gledal svoj krstni list, sem videl, da je mama s svinčnikom potem prečrtala besedo nezakonski otrok. Sam sem pa obdržal priimek Sepe.«

Mojmir Sepe je bil povezan z jazzom vse življenje. Nastopil je že na čisto prvem že omenjenem *Jugoslovanskem jazz festivalu* na Bledu leta 1960, rad pa se je pošalil, da se je rodil v Jazzbini, zato da se njegovi privrženosti jazzu ne gre čuditi.

Gibanje

Nazaj k Zavodnikovemu dokuju. Za ljubitelje glasbe, tokrat večinsko jazz, je v filmu posebej prepoznaven režiserjev pristop, ki se vse do zadnjih kadrov odpoveduje vse sorte hektičnim montažnim vragolijam in pusti biti gledalcu tudi, pravzaprav predvsem, poslušalec, saj je večina skladb izvedenih od začetka do konca. Brez aplavzov, ki praviloma samo kvarijo razpoloženje. Tako je tudi najbolj prav, zakaj Jazzerji so predvsem za uho, šele v drugi vrsti za oko. In še kaj.

Ko naslavljam poglavje tega zapisa z *Gibanje*, mislim predvsem na to, da se je raven jazz

Jazzerji, foto iz filma

iz *Kompleksa (Mladinski kulturni center Ravne)*, kjer ima svoj domicil s kraj kraja, z nastopi svojih gostov razselil po različnih lokacijah po Koroški, hkrati pa odprl tudi drugačne mogoče pristope k uvidu te bogate in izpovedne glasbe. Tako so med nastopajočimi v filmu skupine: *The Moonshiners, Liquid Carpet, Lovro Ravbar & Get on Board Collective, Big Band RTV Slovenija, Freekind, Cut Trio, Ecliptik* in *P'jays*. Vsem je odmerjen čas in prostor, kot se šika (za cele odigrane komade), recimo jim frontmeni skupin pa še priložijo kakšen komentar.

Razširitev čez meje klasičnega doku jazz spremljave dogajanja sta Gombi & Leri (Boštjan Gombač & Sašo Wollmaier), ki opravita pravo didaktično glasbeno potovanje (vzgoja za jazz) – eksotični (neobičajni) instrumenti, zvoki iz narave, improvizacija, aktivacija občinstva ...

Dodatno vrednost vstopanju v jazz je registracija razstav *Portreti* in *Muzika v podobi*: avtor fotografske razstave (motivi z ravske jazz scene) je Jože Požrl, avtor likovne razstave (portreti s svinčnikom in donaracija z barvo: rdeča, rumena, modra) pa Stojan Blrezočnik.

Predzadnjo piko dokumentarcu postavita gonilni sili *Jazza Ravne* in *Festivala slovenskega jazza*: Franc Kokal in Robi Jamnik. Skromna, kot sta, v izjavah tako rekoč preskočita svojo vlogo in pomen v ravnem jazzovskem gibanju, čeprav vsi vemo, da bi bila brez njiju tudi na Ravnah koroška jazzovska suša, osredotočita pa se na vlogo in pomen vzgoje mladih jazz glasbenikov v domačem okolju. Za najvišjo vrednost, zenit svojih prizadevanj, izpostavita dejstvo, da nemalo število domačih mladih svoja pridobljena znanja in ljubezen do jazza izkazujejo z delovanjem v jazzovskih sestavih doma in v svetu.

Uroš Zavodnik je zato lahko film končal le na način, da je zadnjo piko v dokumentarcu *Jazzerji* postavila domača zasedba *The Moonshiners*: Ajda Stina Turek – vokal, Vid Jamnik – vibrafon, Jošt Lampret – bas, Jure Praper – kitara in Matic Črešnik – bobni.

Dokumentarec za oko, uho, srce in retrospopin.

Andrej Makuc

Bernekerjeva odličja za leto 2025

KULTURA

Janja Kresnik

Janja Kresnik, prejemnica *Bernekerjeve* in *Vrunčeve plakete*, je profesorica glasbe in zborovodkinja, ki je s svojo predanostjo umetnosti globoko zaznamovala kulturno dogajanje v Slovenj Gradcu, na Koroškem in

Janja Kresnik, prejemnica *Bernekerjeve nagrade 2025*

širše. Njeno življenje je prežeto z ljubeznijo do glasbe, umetniškega ustvarjanja in vzgoje novih generacij pevcev, ki jih s svojo strastjo in občutkom za lepoto petja navdihuje že vrsto let.

Njena zborovska pot se je začela z vodenjem pevskega zbora Kope, sledilo je desetletno sodelovanje z *Moškim pevskim zborom Adoramus*, Žensko vokalno skupino Nova, ki jo uspešno vodi že več kot 20 let, mešanim zborom *Novadoramus* in šolskimi zbori. Je avtorica šolskih pesmi, kot sta himna *Prva smo mi* za *Prvo osnovno šolo Slovenj Gradec* in *Meško naš ponos* za podružnično šolo Sele - Vrhe. Med pomembnejšimi projekti, ki so nastajali pod njenim vodstvom, izstopa muzikal *Ure stavkajo*, ki je nastal na Prvi osnovni šoli Slovenj Gradec. Sodelovanje v *Kantati po sveti Elizabeti* in kantati *Razdvom* pa je prineslo nove izkušnje njeni ustvarjalnosti in predanosti glasbi.

Navdih najde v mladostni energiji svojih učencev, ki jo nenehno spodbujajo k raziskovanju novih načinov poučevanja in umetniškega izražanja. Osrečuje jo moč glasbe, ki povezuje ljudi in gradi skupnost. Poleg glasbe je njen najmočnejši vir moči in veselja družina – njeni otroci in vnuki, ki ji dajejo občutek pripadnosti in globoke sreče.

S svojo vedrino in ustvarjalnim duhom živi po načelu: »Ljubim življenje in vem, da življenje ljubi mene.« Janja Kresnik ostaja navdih številnim generacijam pevcev in neprecenljiv del slovenske glasbene dediščine.

Ženska vokalna skupina Nova Slovenj Gradec

Ženska vokalna skupina Nova že več kot dve desetletji s svojo glasbeno odličnostjo in predanostjo ohranja in bogati zborovsko tradicijo v lokalnem, državnem in mednarodnem prostoru.

Pod vodstvom Janje Kresnik skupina združuje močno ljubezen do glasbe s prijateljstvom in skupnostjo, ki presega zgolj pevske vaje. »Združene v pesmi, združene v življenju,« pravijo. Njihovo petje ni le tehnično dovršeno, ampak nosi v sebi močno čustveno noto, ki se dotakne poslušalcev. Njihov navdih je v pesmih, ki jih izvajajo, pa tudi v občinstvu, ki jim vrača hvaležnost in aplavze. Glasba jih motivira, da nenehno rastejo kot skupina in da z vsakim nastopom ustvarjajo nepozabne trenutke.

Simona Levčič za Žensko vokalno skupino Nova

Vsaka skladba, ki jo zapojejo, prinaša s seboj zgodbe, čustva in medsebojno povezanost, kar je ključ do njihove dolgoletne uspešnosti. Veselje, ki ga čutijo, ko njihovi glasovi zvenijo v popolni harmoniji, je njihova največja nagrada in strast.

Circus – priložnostni koncert

Klemen Markota za SwinGradec

Andrej Švab

KULTURA

Kulturno društvo SwinGradec

Kulturno društvo SwinGradec je s svojo neizmerno ljubeznijo do swinga postalo nepogrešljiv del kulturnega utripa Slovenj Gradca, Koroške in mednarodne swing scene. Njihovi plesni dogodki, delavnice in tečaji, kot tudi festival *SwinGradec*, širijo veselje in povezujejo vse generacije. Društvo je v preteklih letih ustvarilo pravo skupnost, ki medgeneracijsko in medstanovsko povezuje ljubitelje swinga.

Poleg tega, da plešejo za užitek in z dogodki oživljajo mestno jedro, je društvo izkazalo tudi izjemno solidarnost, ko je leta 2023 po katastrofalnih poplavah organiziralo dobrodelni plesni dogodek in zbrana denarna sredstva namenilo prizadetim.

Navdih črpajo iz samega plesa – njegove svobe in ritma, ki briše meje in povezuje ljudi. Ples za njih ni le gibanje, temveč izraz sreče in življenjske energije. Zadovoljstvo vseh udeležencev na vajah, plesnih večerih in drugih dogodkih pa je njihova najvišja motivacija.

Andrej Švab

Andrej Švab je vsestranski glasbenik, ravnatelj *Glasbene šole Slovenj Gradec* in vodja raznolikih glasbenih skupin in projektov. Preden je leta 2020 prevzel vodenje šole, je dvajset let poučeval harmoniko in pri tem z učenci na tekmovanjih dosegal izjemne rezultate. Pomembno je prispeval k razvoju učnega programa za diatonično harmoniko, s čimer je pomagal utrditi njeno mesto v glasbenem izobraževanju.

Na edinstven način navdušuje mlade glasbenike, jih spodbuja k raziskovanju glasbenih poti in ohranjanju kulturne dediščine. Posebej se posveča delu skladatelja Huga Wolfa, ki ga z inovativnimi projekti in priredbami prenaša med mlade in širšo javnost.

Njegovo delo presega okvirje pedagoga in ravnatelja, saj z vizijo in energijo povezuje glasbo, tradicijo in sodobne generacije. Njegov življenjski moto: »Nikoli ne naredi drugemu, kar ne bi naredil sebi,« odraža njegovo zavezanost pravičnosti, spoštovanju drugih in iskrenemu odnosu do dela ter ljudi.

Marjeta Vaupot, predsednica komisije za podelitev Bernekerjevih odličij, Janja Kresnik, prejemnica Bernekerjeve nagrade za leto 2025, župan MO Slovenj Gradec Tilen Klugler

Tomislav Gangl, prejemnik Bernekerjeve nagrade 2024, in Franc Berneker (upodobil ga je Jure Murko)

DRAGO VRESNIK (1926–1992)

Novinar, urednik, publicist in pisatelj

KULTURA

Pohorje je nekaj posebnega – tako po svojem naravnem bogastvu kot po prebivalcih. Kdor se je rodil v teh krajih in tam preživel vsaj del življenja, za vedno nosi te bregove v srcu, čeprav se je morda že zdavnaj odselil nekam drugam. Na pohorskih strminah in v globačah je prišlo na svet mnogo nadarjenih posameznikov, ki so s svojim delom bolj ali manj pomembno zaznamovali čas, v katerem so živeli. Večina od njih je pozabljena, ker si ni nihče prizadeval, da bi se na primeren način ohranil spomin nanje. Med pomembne Pohorce sodi tudi Drago Vresnik iz Lovrenca na Pohorju, ki ga zaradi njegove široke izobrazbe in ustvarjenega opusa lahko štejemo med vidne razumnike časa, v katerem je živel. Prav gotovo si njegovo ime in njegova dela zaslužijo trajnejši spomin, ki mu je namenjen ta zapis.

ŽIVLJENJSKA POT

Starši Draga Vresnika so bili po rodu iz Lovrenca na Pohorju. V zakonu se jim je rodilo šest otrok, med njimi je bil Drago najmlajši. Rodil se je pred skoraj stotimi leti, 6. oktobra 1926, na Rutu, naselju z železniško postajo blizu Lovrenca na Pohorju, kjer so živeli, ker je bil oče v službi na železnici, mama pa gospodinja. Starejši od njega so bili leta 1908 rojeni Štefan, leta 1911 Rudolf, leta 1912 Viktorija, leta 1914 Antonija – Tončka in leta 1922 Franc – Franjo. Drago še ni bil star pol leta, ko mu je umrl oče. Mama se je z otroki preselila v takratni Sv. Lovrenc na Pohorju v hišo, ki sta jo z očetom podedovala že leta 1921. (1)

V naslednjih letih je člane družine Vresnik doletela različna, nekatere zelo pretresljiva

usoda.

Dragova starejša sestra Viktorija se je že pred drugo svetovno vojno odselila v Argentino. Najstarejši brat Štefan je bil pred vojno pilot starojugoslovanske vojske. Želel se je pridružiti španski republikanski vojski, a so ga ujeli in zaprli v Sremsko Mitrovico, kjer je bil sprejet v komunistično partijo. Maja 1941 se je vrnil v domači kraj in se povezal s skojevc iz Maribora. V domači hiši so se začeli pod njegovim vodstvom zbirati aktivisti iz Lovrenca, tudi brat Franc – Franjo in sestra Tončka. Ustanovili so odbor Osvobodilne fronte in avgusta vzpostavili stike s Pohorsko četo, da bi se ji pridružili. Ker je primanjkovalo orožja, je Štefan izdelal načrt za napad na krajevno orožniško postajo, da bi prišli do orožja, municije in druge vojaške opreme. V skupino pa se je vrnil domači izdajalec, ki je okupatorju izdal njihove namere. Tako so 23. avgusta, ko bi moral biti zvečer izvršen napad, Nemci ob prvem svitu obkolili hišo in v spanju presenetili večino članov, ki so bili tedaj v njej. Med potjo, kakšnih sto korakov od domače hiše, je Štefan z golimi rokami napadel dva policista. Enemu je hotel iztrgati puško, a se mu to v naglici ni posrečilo. Ko je poskušal zbežati, ga je drugi policist ustrelil v trebuh. Hudo ranjenega so takoj odpeljali v mariborsko bolnišnico, kjer so ga poskušali zaslisevati, vendar je naslednji dan umrl, ne da bi bil zasliševalcem odgovoril na eno samo vprašanje. Trije člani skupine, med njimi tudi sestra Tončka, so bili dva dni po aretaciji v Mariboru ustreljeni kot talci. (2) Za aretiranega brata Franca so preiskovalci menili, da ni bil seznanjen z načrti za napad na orožniško postajo in zato ni bil ustreljen kot talec, temveč poslan v koncentracijsko taborišče Mauthausen. Po osvoboditvi je odšel k svoji sestri v Argentino. (3)

Za brata Rudolfa so podatki manj jasni. Decembra 1941 naj bi pobegnil iz Nemčije, kamor je bil najverjetneje poslan na delo prek

Drago Vresnik (1926–1992)

Sv. Lovrenc na Pohorju leta 1930

Razglas o streljanju talcev v Mariboru 24. in 25. avgusta 1941, med katerimi so bili trije Lovrenčani (vir: Muzej novejšje zgodovine Celje)

delovnega urada. Zatekel se je na Hrvaško, kjer se je priključil Moslavačkemu odredu NOVJ. Od takrat dalje ni bilo več sledu za njim. Glede na poizvedbe je obveljal za mrtvega. (4)

Tragična usoda je doletela tudi njihovo mamo Antonijo. Bila je aretirana skupaj s sinom Dragom v prvi akciji aretacij sorodnikov ustreljenih talcev in partizanov, ki jo je nemški okupator izpeljal na začetku avgusta 1942 na celotnem Spodnjem Štajerskem. Aretirane sorodnike so zaprli v zbirnem taborišču, ki so ga uredili v deški okoliški šoli v Celju, kjer sta se Drago in mama zadnjič videla. Otroke so namreč ločili od staršev in jih poslali v Nemčijo. Antonija pa je bila 10. avgusta 1942 odpeljana s transportom, ki je štel 333 žensk, iz Celja v koncentracijsko taborišče Auschwitz – Birkenau (Oświęcim – Brzezinka), kjer je dobila taboriščno številko 16224. Že 23. septembra je svojo življenjsko pot končala v krematoriju. (5)

V času Kraljevine Jugoslavije je v takratnem Sv. Lovrencu na Pohorju Drago Vresnik obiskoval osnovno šolo, nato od leta 1938 klasično gimnazijo v Mariboru. Opravil je tri razrede, zaradi vojne pa je moral leta 1941 šolanje prekiniti in ga je končal šele po njej. (6, 7, 8)

Že na začetku vojne je začel po svojih močeh sodelovati pri odporu proti okupatorju. Ena prvih akcij, ki se jih je udeležil, je bila rešitev zaplenjenih slovenskih knjig iz prosvetne knjižnice. Rešili so dva tisoč knjig, ki so potem skrivoma potovale po slovenskih hišah kot edino branje med okupacijo. Ustanovili so tudi ilegalno slovensko šolo, v kateri je Drago Vresnik kot dijak 'poučeval' slo-

Antonija Vresnik – fotografirana v koncentracijskem taborišču pred usmrtnitvijo (vir: Muzej novejšje zgodovine Celje)

Osnovna šola v Sv. Lovrencu na Pohorju okoli leta 1930

venski jezik. (9)

Avgusta 1942 so ga Nemci iz zbirnega taborišča v Celju odpeljali v Nemčijo na prisilno delo in prevzgojo. Komaj šestnajstletnega so šikanirali, trpinčili in poniževali do te mere, da se je odločil za pobeg. Žal so ga pri prvem poskusu ujeli in zaprli za pol leta, vendar je znova pobegnil. Uspelo mu je priti v Slovenijo, kjer se je decembra 1943 na Koroškem priključil partizanom. To obdobje izgubljenega otroštva, zorenja v upornika in humanista je opisal v pretresljivem avtobiografskem delu *Na begu*. S partizanskim imenom Špik je bil sprva borec, kasneje pa celo starešina v enotah IX. korpusa, v 1. in 2. brigadi Vojske državne varnosti, po vojni v II. diviziji Korpusa narodne obrambe Jugoslavije. Za svoje delovanje med vojno in po njej je prejel medaljo za hrabrost in številna druga odlikovanja. Demobilizacijo je dočakal šele septembra 1947.

Po vojni je končal klasično gimnazijo, opravil razne vojaške in politične tečaje, kasneje pa še študiral na Visoki šoli za sociologijo, novinarstvo in politične vede v Ljubljani, kjer je leta 1968 diplomiral z diplomsko nalogo *Javno mnenje v lokalni skupnosti*. (10) Zaposlil se je kot personalni referent v Štajerski industrijski družbi (današnji Unior) v Zrečah, nato pa v različnih delovnih organizacijah in političnih komitejih v Mariboru. Že zgodaj se je ukvarjal z novinarskim delom, sprva kot dopisnik vojnih in mladinskih listov, kasneje pa kot urednik pri časnikih in založbah. Začel je pri časopisu *Vestnik*, ki je izhajal v Mariboru od leta 1945, in leta 1952 postal njegov glavni urednik. Na njegovo pobudo so to leto ime časnika *Vestnik* spremenili v *Večer*, ki izhaja še danes. Leta 1953 je odšel v Ljubljano zaradi nadaljevanja študija in na novo delovno mesto. Med drugim je bil zaposlen kot novinar ali urednik pri *Mladini*, *Kmečki knjigi*, *Ljudski pravici*, *Delu* in reviji *TV-15*. Od 1977 je bil sekretar za informacije Skupščine SR Slovenije, za krajši čas celo pri zvezni vladi v Beogradu. (6, 7) Svoje bogate poklicne izkušnje je Vresnik strnil v priročniku *Obveščanje in komunikacijska tehnika* (1979). Leta 1958 je za svoje novinarsko delo prejel Tomšičevo nagrado, leta 1990 pa še zlato

Novinar pri Delu (foto Joco Žnidaršič, Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije)

Matilda Vresnik kot razredničarka 8. razreda Osnovne šole Lovrenc na Pohorju v šolskem letu 1971/72

odličje v okviru Tomšičeve nagrade. (11)

V novinarstvu se je že na začetku uveljavil s svojo izvirno osebno noto in razpoznavnim slogom. Imel je zelo razgibano in zahtevno poklicno pot, prehajal je od enega ustvarjalnega področja k drugemu. Ves čas je bil zvest svojim življenjskim načelom, vedno pokončen mož.

Njegov sodelavec, novinar *Dela* Matija Dermastia (1933–2003) je v nekrologu med drugim zapisal: [...] *Delati s 'pohorskim kraljem', kot smo pravili Vresniku, je bil res svojevrsten užitek. Bil je dober učitelj in svetovalec, hkrati pa je znal tudi poslušati. Nasploh je bil Drago Vresnik razgledan mož, ki je svoje vedenje razdal z odprtimi dlanmi. Zaradi svojih idej je večkrat prišel navzkriž z uradno politiko. [...] Njegovo vedenje in hotenje je segalo kar v današnji čas. Prehitevanje je bilo Vresnikova vrлина ali pa morda šibkost. Tako bi lahko dejali tudi za obdobje, ko je vodil informativno službo v slovenski skupščini. Tudi takrat je prehiteval čas in dogajanje.* (12)

V zasebnem življenju je razen med drugo svetovno vojno in po njej doživel nekaj pretresljivih osebnih izkušenj. Njegov prvi zakon, v katerem sta se rodili dve hčerki, je bil neuspešen, zato se je ločil. Drugo ženo Matildo Valentinčič je poznal še s Skomarja, kjer je leta 1955 sodelovala kot članica odbora za postavitve spomenika pohorskemu ljudskemu pevcu in pesniku Juriju Vodovniku. Odboru je predsedoval Vresnik. Bila je predmetna učiteljica slovenščine s končano pedagoško akademijo in je tedaj učila na skomarski osnovni šoli. Doma je bila iz vasi Trtnik pri kraju Podbrdo v Baški grapi, kjer se je rodila 22. februarja 1935. Po končanem učiteljsku v Tolminu je leta 1953 prvo službo dobila na Skomarju, nato je službovala po različnih krajih v Sloveniji, nazadnje od leta 1967 v Osnovni šoli Lovrenc na Pohorju vse do upokojitve leta 1990. Jesen svojega življenja je preživljala v Tolminu in tam umrla 2. maja 2021.

Z Dragom sta se za stalno naselila v Lovrencu na Pohorju, kjer je bil njegov pravi dom in kjer sta si zgradila hišo. Medtem sta se jima rodila

sinova Ožbej (rojen 1967), profesor zgodovine in filozofije, ter Primož (rojen 1968), profesor filozofije in diplomirani sociolog kulture.

Nekdanji učenci se Matilde spominjajo kot stroge, a pravične in zelo sposobne tovarišice, kakor smo v tistih časih imenovali učiteljice. Nadelo so ji ljubkovalni vzdevek Čeča, ker jim je nekoč razlagala, da ta beseda v krajih, od koder je prišla, v primorskem narečju pomeni dekle. Izkazala se je tudi kot sposobna knjižničarka, saj je bila velika ljubiteljica lepe besede. Vživela se je v ta pohorski kraj, spoznavala njegovo zgodovino, značilnosti in posebnosti. Krajanom se je zelo priljubila.

Vresnik je bil izjemno navezan na Lovrenc in Pohorje. Zato ni čudno, da se je odločil za stalno bivanje v domačem kraju, čeprav so ga nanj vezali grenki spomini na preteklost. Njegovo brezskrbno otroštvo je bilo nasilno prekinjeno z vojno, pri šestnajstih letih je bil prepuščen samemu sebi in je moral prehoditi svojo življenjsko pot brez opore najbližjih svojcev. Skoraj vse je izgubil v vojni, preživela sta le sestra in brat, ki sta bila v Argentini. Med Lovrenčani je bilo med vojno okoli sto žrtev, vendar je bilo med njimi le malo družin, v katerih bi v vojni vihri večina članov umrla tako nasilne smrti.

V kraju se je aktivno vključil v družbeno življenje. Po značaju je bil zadržan in na videz nedostopen, a je bil zelo priljubljen med sosedi, ki jim je rad pomagal. Bil je vaje naporov in je poprijel za vsako fizično delo. Tudi pri gradnji svoje hiše je z lastnimi rokami opravil veliko del. Najbolj so mu bili pri srcu preprosti Lovrenčani, neke vrste posebneži, s katerimi se je zelo rad pogovarjal. Sem sodita med drugimi vrelenski Martin (Martin Turk), lovski čuvaj pri kmetu Kasjaku na Recenjaku, ki ga je upodobil v svoji lovski pripovedi *Lisko z gora* in omenil v pravljici o *Jezerniku*, ter Hitlov Pep (Jože Hitl), ki je prevažal potnike in tovor z brodom čez Dravo pod železniško postajo Ruta in je Vresnika spominjal na glavno osebo Aškerčeve balade Brodnik.

Drugačne spomine na očeta ima njegov sin Ožbej. Takole se ga je leta 2016 spominjal na

*Brodnik čez Dravo na
Ruti Jože Hiti - Pep
in Drago Vresnik*

*Novinar in urednik pri
Večeru - karikatura iz
Večera (leto XII, št. 103,
4. 5. 1957, str. 5)*

Zapis pod karikaturο:

*Ni literat ne pesnik, v poklicih drugih išče
sinekuro, na tihoma pa s trmasto dresuro
čez mejo Pegaza zajaše - Vresnik*

KULTURA

mojo prošnjo, ko sem pripravljaj članek ob 90. obletnici njegovega rojstva.

Tisoč zamer bi lahko imel do svojega očeta. Ampak nekaj je res, izžareval je neverjeten intelektualen fluid, človek ga je samo gledal in poslušal, tudi takrat, ko smo doma rezali drva za prihajajočo zimo. Šele kasneje sem se zavedal, da je moj oče rasel v zelo 'svobodnih' okoliščinah. Očeta (dedka) skoraj ni poznal. Moja babica ni mogla nič proti svojim otrokom, to je plačala s smrtjo v koncentracijskem taborišču. Vresniki so pač čudaki, na koncu to plačajo z glavo.

Vendar se spomnim. Šla sva v drva na Rdeči breg. Razlagal mi je izvor jezika, govoril, zakaj ljudje govorimo, na kakšen način govorimo ... In to na tako prepričljiv način, da me je zagrabilo, da bom vse na to temo prebral ...

Karkoli je že govoril, naučil me je, da se obscena šala lahko takoj spremeni v resno pogovorno temo ali obratno. Vem pa, da je od srca sovražil, kaj sovražil, sploh ni razumel pozerstva: afnanj, slavnih govorov, postavljanja, memoarov, proslav, spominov na pokojnika ... Vedno je imel rad 'preproste' ljudi. Sila se je razumel s starim Bajgotom, Petrejem, Šmelcarjem, za gotovo pa lahko rečem, da ni imel prijateljev ...

Pa še nekaj. To je bil človek brez otroštva, kot vsa njegova generacija. Ponoči so ga tlačile more, vpil je, preganjali so ga ... Nikoli ni povsem razumel sveta okoli sebe. Njemu so v puberteti pobili vse, kar mu je bilo blizu. Vse noči je blodil po stanovanju, morda je mir našel za pisalnim strojem. Tako se ga spomnim, za pisalnim strojem, zatopljenega v svoje misli, z nepogrešljivo cigareto v ustih (vam pošljem karikaturο za članek). Takrat se mi je zdel srečen, a nam tako nedostopen. (13)

Vresnik se je upokojil leta 1981. Žal mu mirno življenje v domačem kraju ni bilo dolgo usojeno. Konec osemdesetih let prejšnjega stoletja ga je prizadela možganska kap, po kateri je imel resne posledice. Kljub zdravniški pomoči in skrbni opori svojih najbližjih je le s težavo okrevaj. Ni pa si dovolj opomogel; svojo življenjsko pot je končal 28. maja 1992, star komaj 66 let.

LITERARNO USTVARJANJE

Publicistična in literarna bera Draga Vresnika je obsežna in raznovrstna. Pisal je različne literarne prispevke in potopisne reportaže o krajih v Sloveniji, v nekdanji Jugoslaviji in nekaterih evropskih državah. Njegovi so številni feljtoni, humoristični zapisi, članki ob jubilejih in zelo kritični sestavki o družbenih vprašanjih. Kmalu po vojni se je uveljavil kot obetaven pisatelj. Njegovo ime je postalo opazno po številnih objavah in nastopih na literarnih srečanjih. V mariborskem obdobju je nastopal z znanimi pesniki in pisatelji, med katerimi so bili Janko Glazer, France Filipič, Oskar Hudales, Anton Ingolič, Dušan Mevlja in Branko Rudolf. Tudi v ljubljanskem obdobju se je veliko družil s tedanjimi književniki, zlasti z Vitomilom Zupanom.

Objavljati je začel že v partizanskih listih in vojaških glasilih, po vojni pa v številnih časopisih, kot so bili *Vestnik*, *Večer*, *Slovenski poročevalec*, *Ljudska pravica*, *Delo*, ter v revijah *Mladinska revija* in *Nova obzorja*, *Mladina*, *Tovariš*, *Tedenska tribuna*, *7 dni*, *ITD*, *TV-15*, *Obveščanje in odločanje*. Razen v tiskanih medijih je sodeloval tudi na radiu. Nekateri starejši se ga spomnijo iz oddaj, imenovanih *Mariborski feljton*, ki so še danes ob nedeljah opoldne na sporedu Radija Maribor. V njih je humoristična in obenem kritična besedila Draga Vresnika pred mikrofonom vzneseno oživiljal nepozabni humorist Arnold Tovornik (1916–1976).

Najdragocenejši del njegovega opusa so vsebinsko in jezikovno zelo bogata prozna dela, v katerih je zajemal tematiko iz časa druge svetovne vojne in sodobnosti, večkrat tudi iz osebnih doživetij. Ustvaril je različne realistične črtice, zgodbe in romane. S svojimi deli je obogatil tudi našo otroško in mladinsko književnost – s pravljičami, z zgodovinskimi in pustolovskimi zgodbami, ki so izšle v knjižni obliki ali kot slikanice v časopisu.

Leta 1953 je izšla pri založbi Kmečka knjiga v Ljubljani njegova prva knjiga s partizansko tematiko *Dan v oktobru*. Z besedilom je avtor eno leto

Naslovnica avtobiografskega romana

Spomenik Juriju Vodovniku leta 1956
(foto Boris Orel, Slovenski etnografski muzej)

zmagal na natečaju Prešernove družbe skupaj z Mimi Malenšek. Vresnika je tedaj literarni kritik Mitja Mejak (1926–1975) na nekem zborovanju mladih književnikov v svojem referatu označil za neposrednega dediča Prežihovega Voranca, saj v veliki večini obravnava področje Pohorja: zvest je pohorski zemlji, na kateri se je rodil (Lovrenc na Pohorju), in ljudem, ki živijo na tej zemlji in v njenih gozdovih. (14)

V naslednjih letih je izdal prozna dela, ki so namenjena mladini. Pri založbi Obzorja sta leta 1955 izšli zbirka pravljic *Čarovni ključ* in lovska pripoved s Pohorja *Lisko z gora*. Mladim bralcem je v njej približal živalski svet naših gora in prikazal sožitje pravega lovca z naravo. Nato je leta 1969 pri Mladinska knjiga v Ljubljani izšla mladinska pustolovska povest *Zaklad na obali* v zbirki Knjižnica Sinjega galeba z ilustracijami Štefana Planinca.

Vresnikov obsežnejši družbenokritični roman *Praznina* je izšel leta 1973. Vresnik se v zgodbi sooča s povojno potrošniško družbo, ki posamezniku jemlje individualnost na račun siromašenja duhovnosti.

Verjetno najpomembnejše Vresnikovo literarno delo je avtobiografski roman *Na begu*, ki je izšel leta 1977 pri ljubljanski založbi Borec. Že eno leto prej je dobil za besedilo Kajuhovo nagrado, ko je kot anonimni avtor sodeloval na natečaju zavoda Borec. (15) V njem je prepričljivo opisal svojo trnovo pot pregnanega 'ukradenega otroka'. Na osnovi lastnih izkušenj mu je uspelo zelo realno prikazati razmere in vzdušje v Nemčiji v letih 1942 in 1943. Glavni junak Ivan Robnik je eden od 2000 otrok, ki so jih odtrgali materam in jih poslali v Nemčijo. Zaprt je bil v delovnem taborišču, od koder je hodil delat na neko kmetijo. Lepega dne ga je presenetil obisk nekega kmeta iz domačega kraja na Pohorju, ki je s podkupovanjem dosegel pri nemških oblastnikih, da so mu dovolili obisk pri Ivanu. Kmet mu je med drugimi novicami iz domačega kraja povedal tudi za mamino smrti v koncentracijskem taborišču. Obisk mu je povzročil čedalje večje domotožje in hrepenenje po domačem

kraju. Odločil se je za beg nazaj v domovino. Prvič so ga ujeli na begu in ga poslali v zapor. Pri drugem poskusu mu je uspelo, da se je po raznih zapletih z vlakom prebil na Koroško. Od tam se je peš vrnil na rodno Pohorje, kjer se je šele prav zavedel svoje tragike. Njegove družine ni bilo več, kmeta, ki ga je obiskal v taborišču, so Nemci medtem z družino vred izgnali ... Pretresljivost dogajanja opisuje takole:

»Vse moje sanje so se v trenutku sesule v nič, radostno pričakovanje je otrpnilo v ledenem občutju razočaranja, uničenega otroštva in za vselej izgubljene domačnosti.«

Leta 1977 je pri Časopisno založniškem podjetju Kmečki glas Ljubljana izšla še njegova domačijska pripoved *Košence* o usodi dveh generacij na pohorski kmetiji v času pred drugo svetovno vojno in po njej, slednjega zaznamuje jo predvsem družbeni, družinski in čisto osebni pretresi.

Vresnik se je kot neposredni udeleženec partizanskega gibanja pri nas lotil poglobljenega raziskovanja tega obdobja. Nastala so obsežna zgodovinsko-publicistična dela: *Druga brigada Vojske državne varnosti - Narodne obrambe* in *Tretja brigada Vojske državne varnosti - Narodne obrambe*. Po njegovi smrti je izšla še knjiga *Zaščita in boj za svobodo 1944-1945*, ki jo je dokončal Branko Jerkič. Vojno tematiko obravnava tudi njegov prispevek *Čigave in kakšne žrtve so bile domobranci* v knjigi *Za grdimi kriki ni lepih odmevov*, ki je prav tako izšla po njegovi smrti.

Zelo je bil navezan na rodno Pohorje - na tamkajšnje 'preproste' ljudi, odmaknjene kraje in prvinsko naravo. Spoštoval je ljudsko izročilo in ga iskal med ljudmi. (16) Že zgodaj je pritegnil njegovo zanimanje pohorski ljudski pevec in pesnik Jurij Vodovnik (1791–1858) iz vasi Skomarje. Zato se je v petdesetih letih prejšnjega stoletja zavzel za postavitev spomenika pesniku na Skomarju in za izdajo njegovih pesmi. Spomenik so odkrili 5. junija 1955. Vresnik je izdelal načrt za spomenik, ki je iz granita, Vodovnikov kip pa je iz bron, oblikoval ga je

mariborski kipar Milan Vojsk (1922–1997). (17) Knjiga Vodovnikovih pesmi je izšla leta 1959 z naslovom *Jurij Vodovnik*.

Med najpomembnejšo zapuščino Vresnikovega raziskovanja ljudskega blaga gotovo spada pravljica o Jezerniku, bajeslovnem bitju v Lovrenških jezerih. Med prebivalci lovrenškega Pohorja je bila znana že zelo dolgo. Pravljica z naslovom *Jezernik* je izšla leta 1995 po njegovi smrti. Zanimiv je avtorjev uvodni zapis v knjigi:

V Lovrencu so nekoč stari ljudje pripovedovali veliko pravljič o pohorskih jezerjih. Pravljica o Jezerniku je ena od domačih pravljič o velikem jezeru pod Roglo, ki ga danes ni več. V tem jezeru so nekoč prebivala pravljica bitja; tako je umovala ljudska domišljija. In tukaj je prebival tudi povodni mož – lovrenški, pohorski Jezernik. Zapisana je po pripovedi starega pohorskega pastirja Šimona Kamenika in lovca Martina z Vrelenka. Spada torej med naše domače izročilo, ki smo ga dolžni ohraniti ne le za nas, ampak tudi za domače rodove. Saj je pravljica spomin za danes in jutri: kakšen naj bo človek v medsebojnih odnosih in do bogastva ter lepote naše narave, naših zelenih planin.

Spomin na Jezernika živi v Lovrencu na Pohorju po zaslugi prireditve Jezernikovi dnevi, ki jo od leta 1994 vsako leto avgusta organizirajo v kraju. Pritegnejo številne obiskovalce, saj ponujajo raznovrstne kulturne in zabavne dogodke, športne aktivnosti in otroške delavnice.

Za Lovrenčane in domoznansko stroko je bil neprecenljivega pomena Vresnikov načrt, da bi pripravil deset zvezkov publikacije o lovrenški zgodovini, ki jo je imenoval *Naša kronika* (18). V prvem zvezku je v uvodni besedi razložil, zakaj se je lotil pisanja:

»S to kroniko želim prepričati, da bi šlo še nadalje v pozabo in izgubo tisto, kar se da zapisati. Kot domačin posvečam to razpravo spominu vseh naših prednikov.«

Dvajset let je načrtno in skrbno preučeval vire in podatke o lokalni zgodovini, ki so se nabrali skozi osemsto let zgodovine kraja. Obsežno gradivo je nameraval izdati v desetih zvezkih. Žal je leta 1967 uspel izdati le prva dva zvezka – oba v samozaložbi. Velika škoda je, da ni izšlo vseh deset načrtovanih, saj bi tako nastalo vsebinsko izjemno pomembno delo o Lovrencu na Pohorju in njegovih prebivalcih. Že prva dva sta drago cen vir zgodovinskih podatkov o kraju, kakšno bogastvo podatkov bi bilo šele v vseh desetih!

ZAKLJUČNE BESEDE

Drago Vresnik po besedah njegovega sina Ožbeja *»sploh ni razumel pozerstva: afnanj, slavnih govorov, postavljanja, memoarov, proslav, spominov na pokojnika«*. Temu navkljub in s posebnim opravičilom je nastal ta spominski zapis o njem, da se ne bi zgodilo tako, kot je Vresnik leta 1955 ugotavljal za Jurija Vodovnika:

»Sto let bo kmalu minilo, kar je umrl naš pesnik, mi pa smo leno držali roke prekrizane in se nismo zmenili zanj.« (19)

Tu ne gre toliko za Vresnika kot za nas, ki nam je ostala njegova publicistična in literarna zapuščina. Ne morejo v vsakem kraju brati svojega pisatelja, Lovrenčani ga lahko! Spominski zapis je namenjen premisleku, kaj vemo o tem pisatelju, kdo se ga še spomni, kaj njegovega smo prebrali, o čem je pisal ... Ne gre za dolžnost spomina, gre za nas, ki smo lahko z Vresnikovim delom bogatejši za nova znanja, za obujen zgodovinski spomin in za literarne užitke.

Franc Verovnik

Viri in literatura

1. Pokrajinski arhiv Maribor, Okrajno sodišče Maribor, Varstveno-skrbstveni spis VI P 153/1927 in zapuščinski spis Vresnik (Vresnik) A VI 236/27, signatura SI_PAM/0635/003/002/09029.
2. Filipič, F. Prvi pohorski partizani. Maribor: Obzorja, 1965, 179–182.
3. Filipič, F. Slovenci v Mauthausnu. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1998, 119–121.
4. Pokrajinski arhiv Maribor, Okrajno sodišče Maribor, Smrtovnica Vresnik Rudolf VI Z 724/46, signatura SI_PAM/0723/001/02927.
5. Auschwitz – Birkenau = (Oswiecim – Brzezinka): KL, koncentracijsko taborišče: zbornik. Maribor: Obzorja; Borec: Ljubljana, 1982, str. 46 in 530.
6. Slovenska biografija (<http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi821835/>), citirano 2. 2. 2025
7. Enciklopedija Slovenije, 14. zvezek. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2000, 380.
8. Wikipedija. Drago Vresnik - Wikipedija, prosta enciklopedija (wikipedia.org), citirano 2. 2. 2025.
9. Požauko, I. Lovrenško osvobodeno ozemlje: od 22. avgusta do 2. novembra 1944. leta. Lovrenc na Pohorju: Turistično društvo, 1974, 5.
10. Javno mnenje v lokalni skupnosti: diplomatska naloga (cobiss.net), citirano 6. 2. 2025.
11. Wikipedija. Novinarske nagrade od leta 1953 do leta 2002 | Društvo novinarjev Slovenije, citirano 6. 2. 2025.
12. Dermastia, M. Drago Vresnik. Ljubljana, Delo, 34 (2. 6. 1992), 2.
13. Osebo sporočilo po elektronski pošti 8. 10. 2016.
14. Mevlja, D. Dan v oktobru. Maribor, Večer, 10 (10. 4. 1954), 2.
15. Wikipedija. Kajuhova nagrada - Wikipedija, prosta enciklopedija (wikipedia.org), citirano 6. 2. 2025.
16. Vresnik, D. Na Pohorju je pomlad. Maribor, Večer, 11 (2. 6. 1955), 2.
17. An. Pohorski pevec bo dobil spomenik. Maribor, Večer, 11 (11. 5. 1955), 3.
18. Vresnik, D. Naša kronika. Lovrenc na Pohorju: samozaložba, 1967.

»Ne govorim zase, govorim v imenu mrtvih«

KULTURA

Druga svetovna vojna, najbolj usoden vojaški dogodek v človeški zgodovini, je močno zaznamovala tudi naše kraje.¹ 6. aprila 1941 je nemška vojska z zavezniki napadla Jugoslavijo in kljub oboroženemu odporu v naslednjih dneh vedno bolj prodirala v notranjost ozemlja. Jugoslavija je kapitulirala 17. aprila 1941,² slovensko ozemlje pa je bilo po Hitlerjevih smernicah razdeljeno med štiri okupatorje: nemškega, italijanskega, madžarskega in hrvaškega.³ Nemški okupator je na zasedenem ozemlju Spodnje Štajerske ter t. i. zasedenem območju Koroške (Mežiška dolina) in Kranjske (Gorenjska) hitro vzpostavil nemško civilno upravo, katere načelniki so bili podrejeni neposredno Hitlerju. Njihova glavna naloga je bila preobrazba uprave po nemškem vzoru ter izgon domačega prebivalstva, ki bi lahko predstavljalo nevarnost procesu germanizacije. V skladu s tem so Nemci takoj pričeli z raznarodovalnimi ukrepi, s katerimi so slovenski narod obsodili na smrt (umikanje slovenskih napisov, uničevanje knjig, ponemčenje lastnih in zemljepisnih imen, ukinjanje društev, prepoved rabe slovenščine). V prvi vrsti so načrtovali izgon tretjine narodno zavednih Slovencev in izobražencev (220.000–260.000), zaradi poteka vojne pa so svoje namere uresničili v okoli 10 %, kar pomeni več kot 80.000 izgnanih Slovencev in Slovenk. Za izgon so po vsem zasedenem ozemlju vzpostavili zbirna taborišča, največja so bila v Mariboru, Brestanici in Šentvidu nad Ljubljano, od koder so prebivalstvo deportirali v Srbijo (okoli 7500), na Hrvaško (okoli 10.000), večino pa v Nemčijo (okoli 46.000). Med izgnance prištevamo tudi okoli 17.000 Slovencev, ki so pred okupatorjem nasiljem pobegnili na hrvaško oz. italijansko zasedeno ozemlje ter približno 1000 deportiranih koroških Slovencev. Okoli 35.000 mož je bilo mobiliziranih v nemško vojsko.⁴ Za območje Slovenj Gradca je nemški okupator sprva vzpostavil zbirno taborišče na lokalni železniški postaji, zaradi prostorske stiske pa ga je kmalu preselil v župnišče v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, od koder so izgnali okoli 120 oseb.⁵

Več kot 20.000 Slovencev in Slovenk je bilo od leta 1941 do 1945 izgnanih v nemška koncentracijska taborišča, prve jetnike pa so tja poslali že v prvih mesecih vojne. Več kot tretjina jih je v taborišču umrla.⁶ Prva nacistična koncentracijska taborišča so se vzpostavila kmalu po Hitlerjevem prevzemu oblasti na začetku leta 1933 ter so služila kot zapori, kamor je nova oblast zapirala politične nasprotnike, predvsem iz vrst komunistov.⁷ Lahko jih opredelimo kot institucijo totalitarne države, kjer ni prednjačila kaznovalna politika, ampak internacija nedolžnih ljudi, ki jih je vladajoča oblast smatrala kot družbi nezaželen element,⁸ kamor je okupator prišteval tudi slovanski narod.⁹ Iz prvotnih središč političnega terorja so se taborišča razvila v tovarne smrti in neizčrpen vir neprenehoma obnovljive suženjske delovne sile.¹⁰ Glavni vzrok za internacijo slovenskih ujetnikov je bilo vsakršno delovanje proti okupatorju oz. podpiranje odporiškega gibanja, bodisi sodelovanje v partizanskih enotah ali civilna pomoč v obliki oskrbe borcev s hrano, obleko, denarjem ter drugimi življenjskimi potrebščinami.¹¹ Največ Slovencev so izgnali v koncentracijska taborišča Dachau, Mauthausen, Buchenwald, Flossenbürg, Natzweiler, Sachsenhausen, Auschwitz, Neuengamme ter žensko taborišče v Ravensbrücku.¹² Večina slovenskih ujetnikov je pripadala krogu civilnega prebivalstva, zato so jim na taboriščne uniforme prišli rdeči trikotnik, ki je označeval politične zapornike, na sredino pa so dodali črko J, ki je označevala jugoslovansko narodnost. Poleg trikotnika so imeli ujetniki pristo tudi taboriščno številko, ki je predstavljala njihovo edino identiteto znotraj bodeče žice.¹³

Življenje v taborišču je potekalo po točno določenem redu, ki ga po besedah preživelih pričevalcev lahko strnemo na dve ključni besedi: delo in hrana – prvega je bilo preveč, drugega

1 Ferenc, Tone. *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno 1. Razkosanje in aneksionizem*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2006, 13.

2 Linasi, Marjan. *Nacistična oblast na Koroškem 1938–1945 in njena politika do Slovencev. Prispevki za novejšo zgodovino*, XXXVII (1997), 143; 157.

3 Ferenc, *Okupacijski sistemi*, 15–16.

4 Prav tam, 14–17; 74–77; 185.

5 Linasi, Marjan. *Žrtve druge svetovne vojne na območju mestne občine Slovenj Gradec*. Slovenj Gradec: Mestna občina, 2002, 46.

6 Življenje v nemških koncentracijskih taboriščih. <https://www.muzej-nz.si/izobrazevanje/interaktivne-vsebine/ucna-gradiva/zivljenje-v-nemskih-koncentracijskih-taboriscih/> (dostop: februar 2025).

7 Knez, Lea. *Koncentracijsko taborišče Neuengamme 1938–1945. Slovenski ujetniki in njihova usoda*. Ljubljana: Združenje za promocijo kulturne dediščine, raziskav in novih tehnologij – Retrospektive, 2021, 14.

8 Arendt, Hannah. *Social Science Techniques and the Study of Concentration Camps*. *Jewish Social Studies*, 12/1 (1950), 55.

9 Ferenc, *Okupacijski sistemi*, 14.

10 Levi, Primo. *Potopljeni in rešeni*. Prevedla Irena Prosenc Šegula. Ljubljana: Studia Humanitatis, 2003, 7–9.

11 Knez, *Koncentracijsko taborišče*, 86.

12 Podatki so rezultat več raziskav različnih fondov spletnega arhiva Arolsen.

13 Knez, *Koncentracijsko taborišče*, 88.

premalo. Ujetniki so živeli v standardiziranih barakah, ki so merile 94 metrov v dolžino in 9 metrov v širino. V eni sami baraki je bivalo okoli 400 ujetnikov. Večino dneva so preživeli na delovnih komandah, ki so ob pomanjkanju hrane ter ob primitivni higieni v nekaj mesecih do smrti izčrpale mnoge ujetnike. Kljub tegobam taboriščnega življenja so ujetniki uspeli ohraniti določeno mero upora in upanja na preživetje. Med Slovenci se je v več taboriščih kot skriti simbol upora pojavil Triglav, ki so ga vrisali na zadnjo stran pločevinastih ploščic s taboriščno številko. Kljub temu da je nacistična oblast v taboriščih spodbujala hierarhijo med različnimi narodnimi skupinami, sta se znotraj manjših skupin razvili solidarnost in medsebojna pomoč (deljenje obrokov hrane, prevzemanje težjih delovnih mest), kjer je med slovanskim narodom ključno vlogo odigrala skupna govorica in skupna kultura.¹⁴

Bližajoč konec vojne leta 1945 je bilo moč čutiti tudi na strani taboriščnikov, s tem pa sta nastopila negotovost in strah, saj niso vedeli, kakšna usoda jih čaka. Ko se je zavezniška vojska začela bližati nemškemu ozemlju, je nacistična oblast izdala ukaz o množični evakuaciji taborišč in izbrisu vseh sledi, ki bi pričale, kaj se je v njih zares dogajalo. Več deset tisoč ujetnikov so iz taborišč poslali na t. i. marše smrti proti severu Nemčije, kjer so izčrpani množično umirali in padali pod streli SS. Konec druge svetovne vojne je na območju Nemčije dočakalo okoli 10 milijonov razseljencev, med njimi številni Slovenci, ki so se v tednih in mesecih po koncu vojne vrnili v domovino.¹⁵ Žal pa to premnogim ni uspelo, saj so taborišča terjala ogromno število žrtev, med njimi danes imensko poznamo 290 Korošcev, ki so od leta 1941 do 1945 umrli v naslednjih taboriščih: Dachau (135 žrtev), Auschwitz (50 žrtev), Mauthausen (40 žrtev), Ravensbrück (21 žrtev), Buchenwald (19 žrtev), Flossenbürg (8 žrtev), Neuengamme (5 žrtev), Natzweiler (4 žrtve), Moringen (3 žrtve), Sachsenhausen (2 žrtvi), Bergen - Belsen (2 žrtvi) in Mittelbau - Dora (1 žrtev).¹⁶ Med žrtvami najdemo tudi 33 posameznikov¹⁷, ki so jih spomladi leta 1941 v programu evtanazije odpeljali in usmrtili v plinskih celicah zavoda Hartheim.¹⁸

Tistim, ki so preživeli, se moramo zahvaliti in

pokloniti za pogum pričevanja in trud, ki so ga namenili ohranjanju spomina na sojetnike v eni največjih grozot človeške zgodovine. Letos obeležujemo 80. obletnico konca vojne in osvoboditve koncentracijskih taborišč. Ker počasi izgubljam stik z živimi pričami, je naša dolžnost bdeti nad njihovo zapuščino ter kritično presojsati dogajanje v družbi, ki vedno raje pozablja, kaj pomeni vojna in kakšno ceno so za svobodo plačali naši predniki. V času, ko svet z veliko hitrostjo drvi naprej, ko se zdi, da smo postali ravnodušni do sočloveka, ravnodušni do zavedanja, da mir ni samoumeven in da po svetu danes ogromno ljudi trpi zaradi vojne, je na vseh nas, da se zoperstavimo sovraštvu in jasno opozarjamo na krivice, ki se dogajajo okoli nas. Slovenj Gradec se ponša s častnim nazivom mesto glasnik miru, a srce mesta smo ljudje, in mir se začne z vsakim posameznikom, ki ga spoštuje in ohranja za naslednje generacije. Kot glasniki miru moramo v prihodnje delovati vsi, da bomo znali spoštovati drug drugega, sprejemati raznolikost ter skupaj graditi strpnejšo prihodnost v upanju, da se zgodovina ne bi ponovila. Mir naj se začne doma. Za konec naj še delim besede preživele taboriščnice, koroške Slovenke Helene Igerc: »Vse pogosteje se dogaja, da moram jokati. Vsak je imel svoj dom, svojo družino. Nacisti so vse pregnali, oropali in z njimi tako kruto ravnali. Zaradi tega ne morem dojeti, da želi današnja družba vse to zakriti. Ne govorim zase. Govorim v imenu mrtvih.«

Viri

- Arhiv Arolsen. <https://arolsen-archives.org/en/> (dostop: februar 2025).
- Sistory - Žrtve 2. svetovne vojne. <https://www.sistory.si/zrtve> (dostop: februar 2025).
- Življenje v nemških koncentracijskih taboriščih. <https://www.muzej-nz.si/izobrazevanje/interaktivne-vsebine/ucna-gradiva/zivljenje-v-nemskih-koncentracijskih-taboriscih/> (dostop: februar 2025).

Literatura

- Arendt, Hannah. Social Science Techniques and the Study of Concentration Camps. *Jewish Social Studies*, 12/1 (1950), 49–64.
- Ferenc, Tone. *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno 1. Razkosanje in aneksionizem*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2006.
- Knez, Lea. *Koncentracijsko taborišče Neuengamme 1938–1945. Slovenski ujetniki in njihova usoda*. Ljubljana: Združenje za promocijo kulturne dediščine, raziskav in novih tehnologij – Retrospektive, 2021.
- Levi, Primo. *Potopljeni in rešeni*. Prevedla Irena Prosenc Šegula. Ljubljana: Studia Humanitatis, 2003.
- Linasi, Marjan. Nacistična oblast na Koroškem 1938–1945 in njena politika do Slovencev. *Prispevki za novejšo zgodovino*, XXXVII (1997), 141–161.
- Linasi, Marjan. *Mežiška dolina in območje Dravograda v viharjih letih 1941–1945. Partizanski odpor, revolucija, prevzem oblasti, žrtve*. Celovec: Mohorjeva založba, 2019.
- Linasi, Marjan. *Žrtve druge svetovne vojne na območju mestne občine Slovenj Gradec*. Slovenj Gradec: Mestna občina, 2002.

Lea Knez

¹⁴ Prav tam, 102–106, 129.

¹⁵ Prav tam, 143; 148–150.

¹⁶ Seznam je sestavljen na podlagi virov spletne baze Sistory - Žrtve 2. svetovne vojne na Slovenskem ter monografij dr. Marjana Linasija: Žrtve druge svetovne vojne na območju mestne občine Slovenj Gradec in Mežiška dolina in območje Dravograda v viharjih letih 1941–1945. Seznam zajema smrtne žrtve, manjkajo podatki o preživelih taboriščnikih. Številka ni dokončna.

¹⁷ Sistory - Žrtve 2. svetovne vojne. <https://www.sistory.si/zrtve> (dostop: februar 2025).

¹⁸ Ferenc, *Okupacijski sistemi*, 17.

Odsevali so z nami

KULTURA

V skrbi, da ne bi prepustili pozabi naših sodelavcev pri reviji, s katerimi smo sodelovali, a so nedavno tega umrli, se jih spominjamo s hvaležnostjo in trpkim spoznanjem, kako minljiv je naš kratek vek. V letu 2024 so se februarja in aprila poslovili trije sodelavci *Odsevanj*: Patrik Kolar, Jerica Smolčnik in Marija Irma Vačun Kolar. Bili so naši stalni dopisniki in objavljali svoje literarne ter esejistične prispevke v daljšem časovnem obdobju in tako s svojim doprinosom pomembno obogatili revijo. Spomnimo se, kdo so bili in kaj so v *Odsevanjih* objavili.

Jerica Smolčnik,

rojena v številni družini Štelcer 9. avgusta 1942 v Slovenj Gradcu, oče Aleksander je bil obrtnik – sedlar in tapetnik, mati Frančiška gospodinja. Jerica Smolčnik je po težki bolezni umrla v slovenjgraški bolnišnici 10. februarja 2024.

»Po nižji gimnaziji se je zaposlila v Tovarni meril, ob delu končala dveletni strojepisni tečaj in nato srednjo medicinsko šolo v Piranu. Potem je delala v zdravstvenem domu v Slovenj Gradcu. Kasneje je z možem opravljala steklarsko-ključavničarsko obrt vse do invalidske upokojitve. S pesmimi je sodelovala že v nižji gimnaziji v radijski oddaji *Pokaži, kaj znaš!* Bila je članica *Koroškega literarnega kluba* v Slovenj Gradcu. Objavljala je v *Odsevanjih*, *Viharniku*, *Mentorju* in *Dialogih*. Publikacija: *Skozi čas*, pesmi, *Drumac*, Maribor 1996.«

(vir: *Locutio*)

Bibliografija prispevkov, ki jih je objavila v reviji *Odsevanja*:

Poezija:

- Smolčnik, Jerica, *In bom spet otrok*, 1999, št. 35/36, str. 11
- Smolčnik, Jerica, *Čas igra zame*, 2001, št. 43/44, str. 14
- Smolčnik, Jerica, *Te zlate roke*, 2002, št. 45/46, str. 9
- Smolčnik, Jerica, *Prihajaš*, 2002, št. 47/48, str. 13
- Smolčnik, Jerica, *Sprehod skozi leto*, 2004, št. 55/56, str. 20
- Smolčnik, Jerica, *Sled včerajšnjih dni*, 2009, št. 73/74, str. 16, 17

Proza:

- Smolčnik, Jerica, *Papagajček*, 2004, št. 53/54, str. 19, 20

Jerica Smolčnik (1942–2024)

Patrik Kolar,

je bil rojen 16. novembra 1967 v Slovenj Gradcu očetu Marjanu Kolarju, pisatelju in uredniku, ter Mariji Irmu Vačun Kolar, profesorici. Umrli je po bolezni 1. februarja 2024 v Bruslju.

»Osnovno in srednjo šolo (*SŠTNPU*) je v letih 1974–1986 obiskoval na Ravnah na Koroškem. Po srednji šoli je študiral kemijo na *Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo* (zdaj *Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo*) Univerze v Ljubljani in diplomiral decembra 1990. Kmalu po študiju se je na omenjeni fakulteti zaposlil na *katedri za kemijo* – najprej kot mladi raziskovalec in nato kot asistent. Leta 1992 je magistriral, leta 1995 pa doktoriral iz sintezne organske kemije pod mentorstvom akademika prof. dr. Mihe Tišlerja in za disertacijo prejel *Krkino nagrado*. Dve leti pozneje je bil izvoljen v naziv docenta za področje organske kemije. Raziskovalno se je ukvarjal s sintezno organsko kemijo, preučeval je uporabo naravnih (proteinogenih) in neproteinogenih aminokislin kot gradnikov za sintezo različnih heterocikličnih spojin s potencialnim biološkim učinkom. V letih 1997–1998 se je kot štipendist *Fundacije Alexandra von Humboldta* podoktorsko usposabljal na *Institutu za organsko kemijo Univerze v Karlsruheju*, kjer se je ukvarjal s problematiko asimetrične sinteze analogov različnih naravnih spojin. Po desetih letih akademskega raziskovalnega dela je bil februarja 2000 imenovan za svetovalca za raziskovalno področje na takrat novoustanovljenem *Slovenskem gospodarskem in raziskovalnem združenju* v Bruslju. Julija 2004 se je zaposlil na *Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport* ter bil oktobra istega leta kot prvi sekretar – svetovalec za raziskave – napoten na delo v *Stalno predstavništvo RS pri EU* v Bruslju. Leta 2007 se je zaposlil pri *Evropski komisiji*, najprej kot vodja enote za genomiko in sistemsko biologijo, nato kot vodja enote za osebno medicino na *Direktoratu za raziskave s področja zdravja* pri *Generalnem direktoratu za raziskave in inovacije*. Od 1. aprila 2013 je vodil enoto za raziskave na

Patrik Kolar (1967–2024)

Marija Irma Vačun Kolar (1941–2024)

področju zdravja in varne prehrane.«

(vir: Simona Šuler Pandev,
Obrazi slovenskih pokrajin)

V *Odsevanjih* je objavljala poezijo, aforizme in esejistične prispevke:

- Kolar, Patrik, *Dež v Strasbourgu* (minutni dnevnik), 2000, št. 39/40, str. 26, 27
- Kolar, Patrik, *Trikrat na kavi v Ljubljani*, 1999, 2002, št. 45/46, str. 7
- Kolar, Patrik, *Epigrami*, 2013, št. 89/90, str. 7
- Kolar, Patrik, *Goveja juha v domači in evropski perspektivi*, 2014, št. 93/94, str. 38, 39
- Kolar, Patrik, *Spomini na očeta pisatelja*, 2017, št. 103/104, str. 103–107
- Kolar, Patrik, *Aforizmi*, 2018, št. 105/106, str. 7
- Kolar, Patrik, *Marija (Tratnik) Kolar: od gospodinjske pomočnice do literarne osebnosti*, 2019, št. 109/110, str. 51, 52
- Kolar, Patrik, *Dnevnik Marjana Kolarja iz Laškega* (1976)

Marija Irma Vačun Kolar,

rojena Vačun 6. avgusta 1941 na Lomu nad Mežico, je umrla 7. aprila 2024 v Slovenj Gradcu, kjer je nazadnje prebivala v domu starostnikov.

»Izhajala je iz delavske družine. V Mežici je do leta 1956 obiskovala osnovno šolo in nižjo gimnazijo. Šolanje je potem nadaljevala na *Gimnaziji na Ravnah* in leta 1960 maturirala. Pot jo je zanesla na študij slavistike na *Filozofsko fakulteto v Ljubljano*, kjer je leta 1966 diplomirala z delom *Jezik in slog v Prežihovi noveli Greh na odoru* pri dr. Matjažu Kmeclu. Od leta 1962 do 1979 je bila zaposlena na *Osnovni šoli Prežihovega Voranca* na Ravnah na Koroškem, od leta 1979 pa vse do 1991 pa na *Pedagoški akademiji in fakulteti v Mariboru*. Od upokojitve je živela v

Kotljah pri Ravnah na Koroškem. Njena bibliografija obsega številne članke in prispevke, ki jih je objavljala v revijah *Otrok in knjiga*, *Humanist*, *Naši razgledi*, *Odsevanja*, *Koroški fužinar* ... Prav tako je objavljala strokovne prispevke na raznih slavističnih konferencah.«

(vir: Simona Šuler Pandev,
Obrazi slovenskih pokrajin)

V *Odsevanjih* pa je objavila prispevke:

- Vačun Kolar, Marija, *Splet mitičnega in stvarnega (ali večplastnost sporočil v zbirki Ime našega imena)*, 2004, št. 55/56, str. 44–46
- Vačun Kolar, Marija, *Branje in literarno ustvarjanje (Oris vprašanj za delavnico na pesniški olimpijadi)*, 2006, št. 61/62, str. 27, 28, 29, 30, 31
- Vačun Kolar, Irma Marija, *Branje in literarno ustvarjanje (Oris vprašanj za delavnico na pesniški olimpijadi)*, 2006, št. 63/64, str. 41, 42, 43, 44, 45, 46
- Vačun Kolar, Irma Marija, *Oblikovanost Prežihovih literarnih besedil*, 2007, št. 65/66, str. 28, 29, 30, 31, 32, 33
- Vačun Kolar, Marija, *Črnjanski rokopis (Nekateri jezikovni in sporočilni poudarki objavljenih delov besedil)*, 2007, št. 67/68, str. 16, 17, 18
- Vačun Kolar, Marija, *Vrvi dežja*, 2008, št. 69/70, str. 9, 10
- Vačun Kolar, Irma Marija, *Ženski liki v Prežihovi literaturi*, 2008, št. 71/72, str. 48, 49, 50, 51
- Vačun Kolar, Marija Irma, *Iz Sibirije domov pod Peco. O knjigi, ki dokumente o Mežiški dolini dviga v literaturo*, 2010, št. 79/80, str. 74
- Vačun Kolar, Marija Irma, *Unikatna spominska knjiga Martine Kolar (Ravensbrück, april 1945)*, 2013, št. 89/90, str. 94–99

Zbral in uredil Blaž Prapótnik

Mestna občina Slovenj Gradec

OBMOČNA IZPOSTAVA SLOVENJ GRADEC

Francetova 5, 2380 Slovenj Gradec

tel.: +386 (0)2 881 24 60 / fax: +386 (0)2 881 24 61

e-pošta: oi.slovenj.gradec@slkd.si

Epigraf

Vsebinam urejamo obliko

**GRAFIČNO OBLIKOVANJE
UREDNIŠTVO
PRODUKCIJA TISKOVIN**

041 512 758
info@epigraf.si
www.epigraf.si

JAZZ RAVNE

www.jazzravne.si

ODSEVANJA – revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelj in založnik: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec, revija izhaja s finančno pomočjo Mestne občine Slovenj Gradec in JSKD

Uredniški odbor: Andrej Makuc (glavni urednik), Blaž Prapótnik (izvršni in tehnični urednik), Marko Košan (likovna umetnost), Maja Martinc in Tatjana Knapp

Izdajateljski svet: Andrej Makuc, Niko R. Kolar, Blaž Prapótnik, Jani Rifel, Martina Šisernik in Ivan Karner; nadzorni odbor: Franjo Murko (predsednik), članici Andreja Goligranc in Draga Ropič

Častno razsodišče: Niko R. Kolar, Ivan Karner in Marijana Vončina

Lektoriranje: Urška Stani, Jezikovna popravljavnica

Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec

Fotografije: Nika Högl, Tomo Jeseničnik, Primož Podjavoršek, stalni sodelavci in arhiv *Odsevanj*

Grafično oblikovanje: Epigraf, Blaž Prapótnik, s.p., tel.: 041 512 758, info@epigraf.si

Distribucija: Cerdonis, d.o.o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: 059 010 576, info@cerdonis.si

Produkcija: Epigraf, Blaž Prapótnik, s.p.

Naklada: 400 izvodov, maj 2025 **Cena:** 8 EUR

NA PLATNICAH

Zadnja stran:
Miro Hajnc,
Exodus, 2004,
tempera na
platno,
161 x 58 cm

Miro Hajnc, *Praprot*, 2000,
temepra na platno, 50 x 40 cm.

